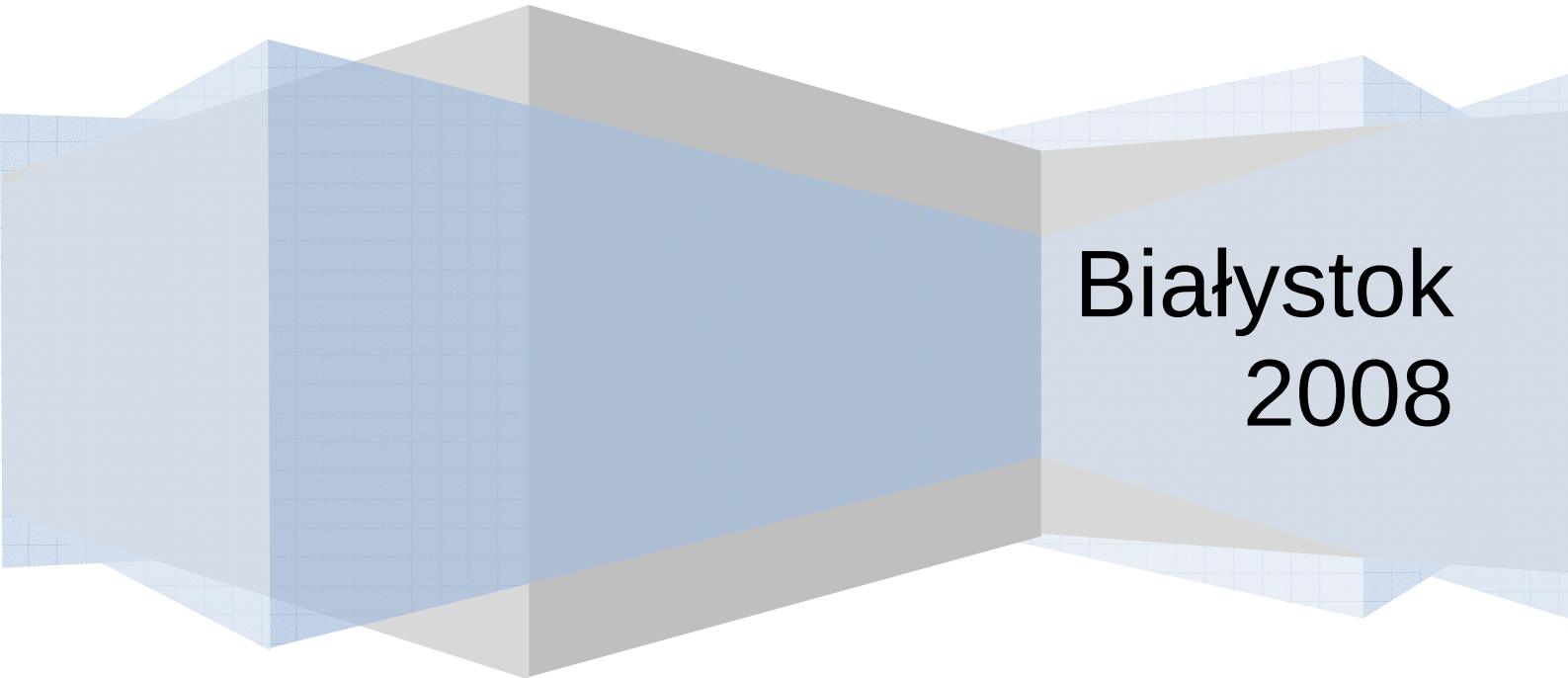

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ
W BIAŁYMSTOKU

**PROGRAM
W ZAKRESIE POMOCY
SPOŁECZNEJ
I POLITYKI
PRORODZINNEJ
W WOJEWÓDZTWIE
PODLASKIM NA LATA
2009-2013**

Białystok
2008

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
2. Ewaluacja <i>ex post</i>	6
2.1. Przedmiot i kontekst badania	6
2.2. Pytania ewaluacyjne	7
2.3. Kryteria oceny	7
2.4. Metody badawcze	8
2.5. Wyniki badań	8
2.6. Wnioski ewaluacyjne	17
2.7. Rekomendacje	19
3. Problematyka pomocy społecznej w regulacjach prawnych Unii Europejskiej	21
3.1. Regulacje międzynarodowe	21
3.2. Programy Wspólnotowe	25
3.3. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich	31
4. Diagnoza problemów w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim	33
4.1. Demograficzny obraz województwa podlaskiego	33
4.2. Warunki życia mieszkańców województwa podlaskiego	37
4.3. Główne problemy i zagrożenia	48
4.3.1. Bezrobocie	52
4.3.2. Ubóstwo	54
4.4. Zasoby pomocy społecznej	58
4.4.1. Zasoby ludzkie w publicznej pomocy społecznej	60
4.4.2. Organizacje pozarządowe	62
4.4.3. Infrastruktura społeczna	63
4.5. Opieka nad dzieckiem i rodziną	67
4.5.1. Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze	67
4.5.2. Rodziny zastępcze	67

4.5.3. Pomoc na usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych i osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze	68
4.5.4. Wybrane programy rządowe na rzecz dzieci i rodzin	70
4.5.4.1. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	70
4.5.4.2. Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości Wśród Dzieci i Młodzieży	74
4.6. Pomoc uchodźcom	76
5. Podstawowe założenia Programu	80
5.1. Adresaci Programu	80
5.2. Miejsce realizacji Programu	80
5.3. Zespół wdrażający i monitorujący Program	81
6. Cele strategiczne i operacyjne Programu	82
6.1. Cel strategiczny I	83
6.2. Cel strategiczny II	85
7. Monitorowanie i ocena realizacji programu	89
7. Finansowanie Programu	91
8. Załączniki	93
8.1. Załącznik 1: podstawy prawne	93
8.2. Załącznik 2: wykaz najważniejszych instytucji pomocy społecznej w województwie podlaskim	99

1. Wprowadzenie

Przeobrażenia polityczno-gospodarcze w Polsce przyniosły ze sobą, obok niekwestionowanych osiągnięć gospodarczych liczne problemy społeczne, związane z podziałami społecznymi, kryzysem bezrobocia, przejawami osamotnienia i wykluczeniem niektórych jednostek i grup.

Aktualnie (dane z lat 2000-2007) wśród korzystających z pomocy przeważającą grupę stanowią osoby w wieku produkcyjnym, które z powodu utraty pracy lub zbyt niskich dochodów nie dysponują wystarczającymi środkami na zaspokojenie potrzeb, szukają wsparcia w rozwiązywaniu istotnych problemów dnia codziennego.

Ciągle niewystarczające środki przeznaczane na pomoc społeczną zmuszają do poszukiwania jak najefektywniejszych metod działania na rzecz rodzin i osób wymagających wsparcia. Skuteczna pomoc oznacza bowiem usamodzielnianie poprzez usunięcie, bądź ograniczenie dysfunkcji, wyprowadzenie z grupy ryzyka w każdym przypadku, kiedy jest to tylko możliwe. Skuteczność takich działań jest uwarunkowana:

- ✓ kompleksowym podejściem do problemów społecznych,
- ✓ profesjonalizmem służb świadczących pomoc i współpracą międzyinstytucjonalną,
- ✓ szeroką dostępnością usług doradczych, opiekuńczych, terapeutycznych, kompensacyjnych, interwencyjnych, pracy socjalnej itp.,
- ✓ różnorodnością oferty, m.in. dziennej, całodobowej, hotelowej,
- ✓ działalnością organizacji pozarządowych,
- ✓ wprowadzeniem i promowaniem innowacyjnych, systemowych rozwiązań pomocowych.

Formalnie-prawny kształt świadczenia usług z zakresu pomocy społecznej na każdym szczeblu samorządu określa ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity z 2008 r., DZ.U. nr 115, poz. 728). Pomoc społeczna została zdefiniowana w tejże ustawie jako instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne zasoby, możliwości i uprawnienia.

Na pomoc społeczną składają się osoby, instytucje i procedury służące rozwiązywaniu problemów społecznych, co wymaga zorganizowanego, grupowego wysiłku – władz, samorządów lokalnych, instytucji powołanych do pomagania (lub powstających dla pomagania), środowiska lokalnego i rodziny. Żadna bowiem pojedyncza instytucja nie rozwiąże problemu: ubóstwa, bezrobocia, bezdomności, chorób, niepełnosprawności, uzależnień.

Ustawa przyjmuje, że adresatem działań pomocowych jest rodzina jako całość, a jej wzmacnianie powinno być traktowane jako zasadnicza dyrektywa przy planowaniu i realizowaniu wsparcia. Zasada orientacji na rodzinę (ochrona rodzin

ekonomicznie najsłabszych oraz indywidualizacja i kompleksowość pracy z rodziną), stanowi obecnie jedną z konstytutywnych cech modelu pomocy społecznej.

W literaturze polskiej i światowej definicje pomocy społecznej zawierają elementy: podtrzymania i wzmocnienia rodziny jako podstawowej instytucji społecznej oraz umocnienia zdolności jednostki do radzenia sobie w trudnej sytuacji życiowej.

Pomoc społeczna stanowi istotny i trwały element polityki społecznej, który powinien zapewniać mu wewnętrzną równowagę. Szczególnego znaczenia w gospodarce nabiera regionalna strategia rozwoju społeczno-gospodarczego, gdzie poszczególne jednostki terytorialne ustalają cele i zadania do realizacji zgodne z lokalnymi potrzebami, tworząc rodzinom warunki do pełnego rozwoju.

Niniejszy program dostosowuje współczesne wyzwania i założenia pomocy społecznej do możliwości, zasobów i zdiagnozowanych potrzeb regionu podlaskiego.

Został poddany konsultacjom z kadrami powiatowych centrów pomocy rodzinie, ośrodków pomocy społecznej oraz przedstawicielami administracji rządowej, samorządowej i organizacji pozarządowych sektora socjalnego z terenu województwa.

Program składa się z sześciu głównych części. Pierwsza z nich prezentuje ewaluację *ex post* „Programu w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008”. Wnioski z oceny i rekomendacje stały się punktem wyjścia do konstrukcji obecnej wersji Programu i właściwych celów strategicznych i operacyjnych. Druga część, obejmuje problematykę pomocy społecznej w dokumentach Unii Europejskiej. Trzecia z kolei zawiera diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego, na podstawie której wskazane zostały obszary problematyczne, główne problemy i zagrożenia oraz zasoby pomocy społecznej Podlasia. Na czwartą część Programu składają się wizja, a także cele strategiczne i operacyjne do realizacji na lata 2009-2013, wyłonione w trakcie konsultacji społecznych 8 października 2008 r. w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podlaskiego. Piąta dotyczy sposobu monitorowania i oceny Programu. Szósta część zawiera informacje dotyczące finansowania Programu. Program kończą załączniki.

Program pozostaje „otwarty” na dalszą społeczną dyskusję i wszystkie konstruktywne uwagi i wnioski.

2. Ewaluacja *ex post*

2.1. Przedmiot i kontekst badania

„Program w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008”, przyjęty 10 kwietnia 2006 r. uchwałą nr XXXVII/472/06 SWP, stanowił rozwinięcie „Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej na lata 2006-2013” w zakresie realizacji celów strategicznych. Podstawą programu było dostosowanie współczesnych wyzwań i założeń pomocy społecznej do możliwości, zasobów i zdiagnozowanych potrzeb województwa podlaskiego. Główne założenia programu dotyczyły przekształcenia działalności instytucji pomocy społecznej w kierunku:

- dogłębnej analizy bezpośrednich potrzeb osób i rodzin Podlasia, wynikających z przezwyciężania przez nich trudnych sytuacji życiowych;
- kompleksowych działań uwzględniających potrzeby fizyczne, psychologiczne i społeczne osób potrzebujących pomocy;
- umacniania polityki prorodzinnej;
- podnoszenia poziomu życia wszystkich mieszkańców województwa;
- specjalizacji pracowników służb socjalnych, poprzez systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych i ich udział w szkoleniach w zakresie pomocy społecznej;
- współpracy z organami administracji publicznej i organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi, a przede wszystkim z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej.

Cel strategiczny został sformułowany jako: *stwarzanie warunków do umożliwienia osobom i rodzinom przezwyciężanie sytuacji życiowych, których nie są w stanie sami pokonać, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia.*

Kierunki działań i priorytety na lata 2006-2008, wypracowane w oparciu o diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego i stan rozwoju polityki społecznej, zostały wskazane w pięciu celach operacyjnych:

- A. Identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych.
- B. Pomoc osobom i rodzinom dysfunkcyjnym i zagrożonym dysfunkcjami.
- C. Podniesienie standardu i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla ludzi starszych.
- D. Zintegrowanie działań samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych w zakresie pomocy społecznej.
- E. Edukacja i rozwój kadr pomocy społecznej.

Realizację wyżej wymienionych celów operacyjnych zawarto w 47 zadaniach założonych na względnym poziomie ogólności, w taki sposób, aby mogły być dopracowywane i rozwijane w trakcie realizacji programu, stosownie do zróżnicowanych potrzeb lokalnych.

Zgodnie z założonym w programie sposobem realizacji celów, po uchwaleniu programu rozpoczęto działania promocyjne zmierzające do upowszechnienia go w samorządach lokalnych. Program został przekazany do wybranych gmin województwa podlaskiego oraz do instytucji i organizacji pozarządowych

przewidzianych jako współrealizatorzy programu. Dokument został również umieszczony na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, a od 1 czerwca 2007 r. na stronie internetowej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. 7 maja 2006 roku, na Seminarium Wojewódzkim dokonano prezentacji programu. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej na bieżąco rekomendował działania podejmowane w ramach realizowanego programu.

2.2. Pytania ewaluacyjne

Trafność każdego przedsięwzięcia programu należy ocenić. Ewaluacja to pojęcie bliskie ocenie, ale nie równoznaczne. Ewaluacja oznacza bardziej badanie jakości niż ocenę szczegółowych osiągnięć. Przeprowadzana może być w różnych formach realizacji programu przedsięwzięcia. Dzięki niej można:

- określić związek między sposobami i warunkami działania a końcowymi wynikami,
- sprawdzić, czy spełnione zostały oczekiwania organizatorów i uczestników programu,
- lepiej planować dalsze działania.

Głównym celem ewaluacji jest określenie wartości programu w odniesieniu do wybranych kryteriów. Ma ona na celu dokonanie oceny:

- a) czy w Programie właściwie zidentyfikowano problemy oraz wyzwania stojące przed województwem, ROPS, a co za tym idzie – czy zaproponowane strategie, priorytety i działania są właściwe oraz uzasadnione społecznie i ekonomicznie;
- b) czy dokument jest spójny z innymi dokumentami strategicznymi zarówno wojewódzkimi, krajowymi, jak i unijnymi;
- c) czy dokonano właściwej alokacji środków w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb/problemów oraz możliwych do uzyskania efektów;
- d) czy założone cele zostały osiągnięte;
- e) czy zaproponowany system wdrażania był skuteczny?

2.3. Kryteria oceny

Ważną kwestią, która wywiera wpływ na każdą ewaluację jest wybór kryteriów. Jako kryteria oceny programu przyjęto:

1. skuteczność,
2. efektywność,
3. odpowiedniość,
4. użyteczność,
5. potencjał racjonalizatorski.

Skuteczność oznacza ocenę wkładu osiągniętego dzięki wynikom w stosunku do osiągnięcia celów programu oraz tego, jaki wpływ miały założenia na osiągnięcia programu.

Efektywność natomiast to koszty, szybkość i efektywność zarządzania, przy wykorzystaniu których wkład i działania zostały przekształcone w wyniki oraz jakość osiągniętych wyników.

Odpowiedniość to odpowiedniość celów programu i poszczególnych projektów realizowanych w jego ramach dla problemów, jakie program miał rozwiązać, jak również przydatność dla środowiska społecznego w ramach których funkcjonuje jednostka.

Użyteczność rozumiana jest jako zainteresowanie społeczeństwa województwa podlaskiego w zakresie realizowanych w ramach programu celów.

Z kolei **potencjał racjonalizatorski** to uwagi dotyczące niedoskonałości programu (jakie cele, problemy zostały pominięte, a ich uwzględnienie jest potrzebne z punktu widzenia realizacji polityki społecznej województwa podlaskiego?).

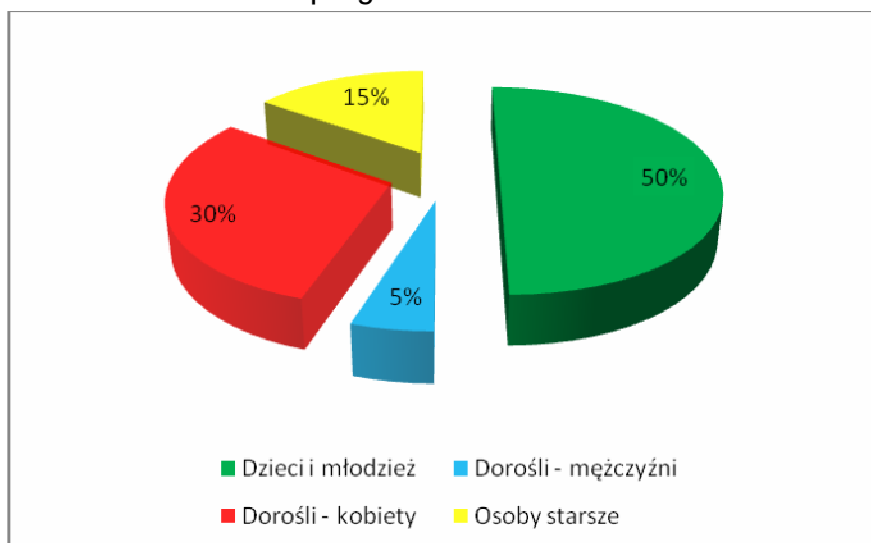
2.4. Metody badawcze

Podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu opracowany indywidualnie do ewaluacji *ex post* „Programu w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008”. Ponadto jakość programu badano na podstawie sprawozdań, informacji i danych statystycznych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

2.5. Wyniki badań

Kwestionariusz wywiadu został skierowany do pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Inicjatorem programu była administracja rządowa. Program jest spójny z innymi dokumentami wojewódzkimi i krajowymi.

Wykres 2.1. Struktura odbiorców programu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Na poszczególnych etapach realizacji Programu zaangażowanych było od dwóch do trzech pracowników ROPS-u, w tym: na etapach analizy problemu i opracowania strategii działania – trzech pracowników, a na etapach przygotowania materiałów, koordynacji w trakcie realizacji i ewaluacji programu – dwóch pracowników ROPS. Struktura odbiorców Programu była zróżnicowana (wykres 2.1.). Największą grupę stanowiły dzieci i młodzież (50% odbiorców), następnie dorosłe kobiety (30%), dorośli mężczyźni (15%) i osoby starsze (5%).

Pierwszym kryterium oceny Programu była skuteczność realizacji celu strategicznego i celów operacyjnych. Cel strategiczny, określony jako *stwarzanie warunków do umożliwienia osobom i rodzinom przezwyciężanie sytuacji życiowych, których nie są w stanie sami pokonać, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia* został zrealizowany, zdaniem pracowników ROPS-u, w stopniu wysokim. Natomiast cele operacyjne uzyskały przeciętne oceny realizacji (tabela 2.1.). Najwyższą ocenę uzyskały cele operacyjne A i E, czyli: identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych oraz edukacja i rozwój kadr pomocy społecznej. Średnią ocenę uzyskały cele B i D, tzn.: pomoc osobom i rodzinom dysfunkcyjnym i zagrożonym dysfunkcjami, a także zintegrowanie działań samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych w zakresie pomocy społecznej. Niską ocenę uzyskał cel operacyjny C: podniesienie standardu i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla ludzi starszych.

Tabela 2.1. Skuteczność realizacji celów operacyjnych Programu

Cele operacyjne Stopień realizacji	A	B	C	D	E
bardzo niski					
niski					
średni					
wysoki					
bardzo wysoki					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Według pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku bardzo istotny wpływ na osiągnięcia Programu miały przyjęte założenia, takie jak (tabela 2.2.):

- założenie 1: działania pomocy społecznej powinny umożliwić osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia;
- założenie 3: rodzaj, forma i rozmiar pomocy powinny wynikać z rzetelnego rozpoznawania potrzeb;
- założenie 6: pracownicy służb socjalnych powinny systematycznie podnosić swoje kwalifikacje zawodowe i uczestniczyć w szkoleniach w zakresie pomocy społecznej;

- założenie 8: program realizowany będzie we współpracy z organami administracji publicznej i organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi a przede wszystkim z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej.

Tabela 2.2. Wpływ założeń na osiągnięcia Programu

Wpływ na osiągnięcia programu \ Założenie	Założenie							
	1	2	3	4	5	6	7	8
brak wpływu								
niski								
średni								
istotny								
bardzo istotny								

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Istotny wpływ na osiągnięcia Programu miało również założenie 2: pomoc społeczna w województwie opiera się na dążeniu do kompleksowego działania uwzględniającego potrzeby fizyczne, psychologiczne i społeczne osób potrzebujących pomocy.

Na poziomie przeciętnym zostały ocenione trzy pozostałe założenia, tj.:

- założenie 4: udzielana pomoc powinna służyć umacnianiu rodziny;
- założenie 5: działania wynikające z programu powinny być ukierunkowane na podnoszenie poziomu życia wszystkich mieszkańców województwa;
- założenie 7: pomoc społeczna dąży do rozwoju usług wspierających, edukacyjnych lub korekcyjnych, nastawionych na problemy poszczególnych kategorii osób lub rodzin wymagających pomocy.

Drugim kryterium oceny była efektywność Programu rozumiana jako poziom jakości osiągniętych wyników uwzględniający istniejące zasoby finansowe, szybkość podejmowania decyzji zarządczych i ich skuteczność. Łączny koszt realizacji celu strategicznego i celów operacyjnych w ramach Programu stanowił nieco ponad 200 tys. zł w latach 2006-2007 i w I półroczu 2008 r. Dysponentem środków był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Ponadto, niektóre z działań realizowanych w ramach Programu były finansowane w formie zadań zleconych „Programu współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi”, a także z projektu systemowego finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Oceny przewidywanych efektów są bardzo zróżnicowane w ramach poszczególnych celów operacyjnych (por. tabele 2.3.-2.7.). Najwyższe noty przyznano efektom uzyskanym w ramach realizacji celu A (tabela 2.3.), celu D (tabela 2.6.) i celu E (tabela 2.7.). Najważniejsze efekty działania w ramach

realizowanego Programu jakie uzyskał ROPS w Białymstoku w przeciągu trzech ostatnich lat to:

- aktualizacja informacji dotyczących instytucji pomocy społecznej (w ramach celu operacyjnego A);
- podniesienie poziomu usług oferowanych przez pomoc społeczną (w ramach celu operacyjnego E).

Tabela 2.3. Stopień osiągnięcia przewidywanych efektów realizacji celu operacyjnego A: identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych

Efekt	Stopień osiągnięcia				
	nieosiągnięty	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
Rozpoznanie źródeł zagrożeń życia społecznego na terenie województwa podlaskiego					
Aktualizacja informacji dotyczących instytucji pomocy społecznej					
Opracowanie diagnozy i wykorzystanie uzyskanych informacji w działaniach w zakresie pomocy społecznej					
Podniesienie efektywności działań oraz skuteczności reakcji służb społecznych i organizacji pozarządowych na aktualnie występujące problemy					
Wykorzystanie w celach profilaktycznych źródeł informacji o przyczynach korzystania z pomocy społecznej					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Ponadto, do efektów, które zdaniem pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, uzyskano w stopniu wysokim należą:

- rozpoznanie źródeł zagrożeń życia społecznego na terenie województwa podlaskiego (w ramach celu operacyjnego A);
- opracowanie diagnozy i wykorzystanie uzyskanych informacji w działaniach w zakresie pomocy społecznej (w ramach celu operacyjnego A);
- wykorzystanie w celach profilaktycznych źródeł informacji o przyczynach korzystania z pomocy społecznej (w ramach celu operacyjnego A);
- zintegrowanie działań instytucji organizacji pozarządowych, kościoła i związków wyznaniowych na rzecz osób i rodzin potrzebujących pomocy (w ramach celu operacyjnego B);
- uwrażliwienie społeczności lokalnych na problemy osób starszych (w ramach celu operacyjnego C);
- zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych i wykorzystanie ich doświadczeń i działań na rzecz środowiska lokalnego (w ramach celu operacyjnego C);

- zintegrowanie działań samorządów i organizacji pozarządowych na rzecz rozwiązywania ważnych problemów społecznych (w ramach celu operacyjnego D);
- wzrost uczestnictwa społeczności lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych (w ramach celu operacyjnego D);
- powstanie systemu przepływu informacji o potrzebach społecznych oraz możliwości ich zaspokajania (w ramach celu operacyjnego D);
- powołanie zespołu konsultantów ds. szkolenia i doskonalenia zawodowego dla kadr pomocy społecznej w województwie podlaskim (w ramach celu operacyjnego E);
- podniesienie poziomu wiedzy na temat obowiązujących przepisów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem nowelizowanych i nowych aktów (w ramach celu operacyjnego E);
- profesjonalne badanie i przewidywanie potrzeb społecznych, pozyskiwanie środków na ich realizację, oraz właściwa ich alokacja (w ramach celu operacyjnego E);
- wzrost liczby wyspecjalizowanych pracowników służb społecznych oraz wolontariuszy (w ramach celu operacyjnego E);
- właściwe postawy zawodowe kadr pomocy społecznej (w ramach celu operacyjnego E).

Tabela 2.4. Stopień osiągnięcia przewidywanych efektów realizacji celu operacyjnego B: pomoc osobom i rodzinom dysfunkcyjnym i zagrożonym dysfunkcjami

Efekt	Stopień osiągnięcia				
	nieosiągnięty	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
Wzrost aktywności, wykorzystanie własnego potencjału rodzin i osób korzystających z pomocy					
Zminimalizowanie skutków dysfunkcji w środowisku rodzinnym					
Umożliwienie niesienia wieloaspektowej i wszechstronnej pomocy osobom potrzebującym					
Zapobieganie poczuciu bezradności i uzależnianiu od pomocy					
Poprawa i nabycie kompetencji niezbędnych do społecznej egzystencji					
Zmniejszenie liczby rodzin zagrożonych bezdomnością lub bezdomnych					
Podniesienie umiejętności wychowawczych rodzin					

Zintegrowanie działań instytucji organizacji pozarządowych, kościoła i związków wyznaniowych na rzecz osób i rodzin potrzebujących pomocy		
Uzyskanie środków finansowych na zaspokojenie niezbędnej infrastruktury pomocowej		
Organizowanie alternatywnych form pomocy w stosunku do materialnej i rzeczowej		

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Tabela 2.5. Stopień osiągnięcia przewidywanych efektów realizacji celu operacyjnego C: podniesienie standardu i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla ludzi starszych

Efekt	Stopień osiągnięcia				
	nieosiągnięty	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
Włączenie osób starszych do życia w lokalnej społeczności					
Przeciwdziałanie osamotnieniu i alienacji ludzi starszych					
Utrwalenie więzi społecznych ze swoim najbliższym środowiskiem życia					
Uwrażliwienie społeczności lokalnych na problemy osób starszych					
Wzrost dostępności i liczby ośrodków i usług opiekuńczych dla osób starszych					
Zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych i wykorzystanie ich doświadczeń i działań na rzecz środowiska lokalnego					
Intensyfikacja usług, podniesienie poziomu jakości i efektywności świadczeń					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Najslabsze efekty uzyskano w ramach realizacji celów operacyjnych B i C (tabele 2.4.-2.5.). Należały do nich:

- wzrost aktywności, wykorzystanie własnego potencjału rodzin i osób korzystających z pomocy (w ramach realizacji celu operacyjnego B);
- umożliwienie niesienia wieloaspektowej i wszechstronnej pomocy osobom potrzebującym (w ramach realizacji celu operacyjnego B);
- uzyskanie środków finansowych na zaspokojenie niezbędnej infrastruktury pomocowej (w ramach realizacji celu operacyjnego B);

- organizowanie alternatywnych form pomocy w stosunku do materialnej i rzeczowej (w ramach realizacji celu operacyjnego B);
- utrwalenie więzi społecznych ze swoim najbliższym środowiskiem życia (w ramach realizacji celu operacyjnego C);
- wzrost dostępności i liczby ośrodków i usług opiekuńczych dla osób starszych (w ramach realizacji celu operacyjnego C).

Tabela 2.6. Stopień osiągnięcia przewidywanych efektów realizacji celu operacyjnego D: zintegrowanie działań samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych w zakresie pomocy społecznej

Efekt	Stopień osiągnięcia				
	nieosiągnięty	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
Zintegrowanie działań samorządów i organizacji pozarządowych na rzecz rozwiązywania ważnych problemów społecznych					
Zwiększenie skuteczności i efektywności realizowanych zadań w zakresie pomocy społecznej					
Wzrost uczestnictwa społeczności lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych					
Powstanie systemu przepływu informacji o potrzebach społecznych oraz możliwości ich zaspokajania					
Stała ewaluacja potrzeb społecznych lokalnych środowisk					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Tabela 2.7. Stopień osiągnięcia przewidywanych efektów realizacji celu operacyjnego E: edukacja i rozwój kadr pomocy społecznej

Efekt	Stopień osiągnięcia				
	nieosiągnięty	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
Powołanie zespołu konsultantów ds. szkolenia i doskonalenia zawodowego dla kadr pomocy społecznej w województwie podlaskim					
Zmiana modelu pracy socjalnej z interwencyjno-kryzysowego na profilaktyczny					
Podniesienie poziomu usług oferowanych przez pomoc społeczną					

Podniesienie poziomu wiedzy na temat obowiązujących przepisów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem nowelizowanych i nowych aktów prawnych; ujednolicenie sposobów interpretacji obowiązujących aktów		
Profesjonalne badanie i przewidywanie potrzeb społecznych, pozyskiwanie środków na ich realizację, oraz właściwa ich alokacja		
Wypracowanie systemu wzajemnego wspierania się pracowników socjalnych w celu zapobiegania zjawisku wypalenia zawodowego		
Profesjonalne zarządzanie projektami socjalnymi		
Wzrost liczby wyspecjalizowanych pracowników służb społecznych oraz wolontariuszy		
Właściwe postawy zawodowe kadr pomocy społecznej		
Podniesienie statusu zawodowego pracownika socjalnego		

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Kolejnym kryterium ewaluacyjnym była odpowiedniość celów realizowanych w ramach Programu. Jest to bardzo ważne kryterium z punktu widzenia kontynuacji wybranych kierunków polityki społecznej województwa podlaskiego. Zdaniem respondentów zarówno cel strategiczny, jak i cele operacyjne zostały sformułowane prawidłowo (tabela 2.8.). W bardzo dobry sposób sformułowano cel operacyjny A: identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych. Optymalny zapis tego celu przełożył się na bardzo wysoki stopień osiągnięcia przewidywanych w Programie efektów.

Tabela 2.8. Czy realizowane cele operacyjne zostały sformułowane w odpowiedni sposób?

Cele operacyjne Stopień sformułowania	A	B	C	D	E
niepoprawnie					
poprawnie					
średnio					
prawidłowo					
bardzo dobrze					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Tabela 2.9. Czy realizowane cele operacyjne są przydatne z punktu widzenia realizacji polityki społecznej województwa podlaskiego?

Cele operacyjne Przydatność celu	A	B	C	D	E
nieprzydatny					
słaba					
średnia					
wysoka					
bardzo wysoka					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Poza poprawnym sformułowaniem celów bardzo ważna z punktu widzenia realizacji polityki społecznej Podlasia jest ich przydatność. Pracownicy ROPS stwierdzili, że realizowany cel strategiczny i cele operacyjne są przydatne i przyznali im wysoką ocenę (tabela 2.9.).

Tabela 2.10. Zainteresowanie społeczeństwa województwa podlaskiego w zakresie realizacji celów

Cele operacyjne					
Stopień zainteresowania	A	B	C	D	E
brak					
niski					
średni					
wysoki					
bardzo wysoki					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ewaluacyjnego

Tak wysoką ocenę potwierdza również duże zainteresowanie społeczeństwa w zakresie realizacji celów operacyjnych. Wynik ten uzyskano jako rezultat badania ich użyteczności (tabela 2.10.).

Ostatnim kryterium oceny programu był potencjał racjonalizatorski. Zdaniem respondentów „Program w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008” posiadał pewne niedoskonałości. Z punktu widzenia realizacji polityki społecznej województwa podlaskiego bardzo istotne są ponadto takie kwestie jak:

- ✓ polityka prorodzinna,
- ✓ problematyka sieroctwa związanego z migracją zarobkową,
- ✓ uwzględnienie innych źródeł finansowania zadań realizowanych w ramach Programu, takich jak: programy unijne (np. PO KL Priorytet VII),
- ✓ rozwój wolontariatu,
- ✓ zwiększenie oddziaływania instytucji zajmujących się pomocą osobom starszym.

Powyższe zagadnienia nie zostały uwzględnione w ocenianym Programie.

2.6. Wnioski ewaluacyjne

Ewaluację *ex post* „Programu w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008” przeprowadzono w formie kwestionariusza wywiadu skierowanego do pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Była to pierwsza ocena Programu, nie był on poddawany ocenom bieżącym, czyli ocenom w trakcie jego realizacji. Wyniki przeprowadzonego badania są subiektywne, oznaczają opinie respondentów na temat Programu. Każda opinia powinna być uzupełniona oceną obiektywną na podstawie odpowiednich wskaźników monitorowania Programu dotyczących realizacji poszczególnych celów. Jednak w Programie nie zaproponowano zbioru takich narzędzi.

W Programie prawidłowo zidentyfikowano problemy oraz wyzwania stojące przed województwem podlaskim. Zaproponowane cele i zadania są właściwe oraz uzasadnione społecznie.

Cel strategiczny sformułowany jako: *stwarzanie warunków do umożliwienia osobom i rodzinom przezwyciężanie sytuacji życiowych, których nie są w stanie sami pokonać, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia* został zrealizowany w stopniu wysokim. Jest to bardzo korzystna ocena, świadcząca o trafnym zdiagnozowaniu sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, na podstawie której prawidłowo dobrano i sformułowano cel strategiczny. Tym bardziej, że ROPS posiadał na realizację założonego celu dość niskie zasoby finansowe. Tak wysoką skuteczność realizacji celu głównego uzyskano również dzięki temu, że wspomagano ją funduszami z „Programu współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi”, jak również, w dwóch ostatnich latach realizacji, z projektu systemowego finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Kierunki działań i priorytety na lata 2006-2008 zostały wskazane w **pięciu celach operacyjnych**. Pierwszy z nich, sformułowany jako: **identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych** uzyskał bardzo wysoką ocenę zarówno pod względem skuteczności, efektywności, użyteczności, jak i odpowiedniości. W bardzo dobry sposób sformułowano ten cel. Jego optymalny zapis przełożył się na wysoki stopień osiągnięcia przewidywanych efektów, tj.:

- ✓ zaktualizowano informacje dotyczące instytucji pomocy społecznej;
- ✓ zdiagnozowano źródła zagrożeń życia społecznego na terenie województwa podlaskiego;
- ✓ opracowano diagnozę i wykorzystano uzyskane informacje w działaniach w zakresie pomocy społecznej;
- ✓ wykorzystano w celach profilaktycznych źródła informacji o przyczynach korzystania z pomocy społecznej.

Drugi cel operacyjny – **pomoc osobom i rodzinom dysfunkcyjnym i zagrożonym dysfunkcjami** uzyskał średnie oceny pod względem skuteczności, efektywności i odpowiedniości. Wysoko oceniono cel pod względem zainteresowania społeczeństwa i jego użyteczności. Oznacza to, że prowadzona w województwie polityka społeczna powinna być ukierunkowana na realizację celu związanego z pomocą rodzinie, w tym również dysfunkcyjnej, ale sposób sformułowania celu był

zły, zbyt zawężony, co zaważyło na jego niskiej efektywności. Praktycznie nie osiągnięto przewidywanych efektów takich jak:

- ✓ wzrost aktywności, wykorzystanie własnego potencjału rodzin i osób korzystających z pomocy;
- ✓ umożliwienie niesienia wieloaspektowej i wszechstronnej pomocy osobom potrzebującym;
- ✓ uzyskanie środków finansowych na zaspokojenie niezbędnej infrastruktury pomocowej;
- ✓ organizowanie alternatywnych form pomocy w stosunku do materialnej i rzeczowej.

Trzeci cel operacyjny – **podniesienie standardu i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla ludzi starszych** uzyskał niskie oceny zarówno pod względem skuteczności, efektywności, jak i zainteresowania społeczeństwa. Pomimo tego, zdaniem pracowników ROPS w Białymstoku ten cel jest ważny z punktu widzenia polityki społecznej realizowanej w województwie podlaskim. Dwa spośród siedmiu przewidywanych efektów uzyskano w stopniu wysokim, tj.: uwrażliwienie społeczności lokalnych na problemy osób starszych oraz zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych i wykorzystanie ich doświadczeń i działań na rzecz środowiska lokalnego. Nie zrealizowano działań, które są poza zasięgiem finansowym Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku, chociaż jednocześnie są bardzo istotne z punktu widzenia osób starszych. Chodzi tutaj m.in. o wzrost dostępności i liczby ośrodków i usług opiekuńczych dla osób starszych, intensyfikację usług i podniesienie poziomu i efektywności świadczeń.

Czwarty cel operacyjny – **zintegrowanie działań samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych w zakresie pomocy społecznej** został oceniony jako przeciętny pod względem skuteczności, efektywności i użyteczności. Część działań wykonywanych w ramach tego celu była jednocześnie realizowana jako zadania „Programu współpracy województwa podlaskiego z organizacjami pozarządowymi”. Jednak z uwagi na to, że realizacja polityki społecznej na Podlasiu byłaby niemożliwa bez współpracy ROPS-u z samorządami lokalnymi i z organizacjami pozarządowymi uwzględnienie celu czwartego w ocenianym Programie jest jak najbardziej zasadne. Potwierdza to również wysoka efektywność niektórych działań, a w szczególności:

- ✓ integracja działań samorządów i organizacji pozarządowych na rzecz rozwiązywania ważnych problemów społecznych;
- ✓ wzrost uczestnictwa społeczności lokalnych w rozwiązywaniu problemów społecznych;
- ✓ powstanie systemu przepływu informacji o potrzebach społecznych oraz możliwości ich zaspokajania.

Piąty cel operacyjny – **edukacja i rozwój kadr pomocy społecznej** uzyskał bardzo wysoką ocenę zarówno pod względem skuteczności, efektywności, odpowiedniości oraz użyteczności. Realizacja takiego celu umożliwia prowadzenie polityki społecznej w regionie zgodnej z europejskim modelem społecznym. Bardzo istotne jest tworzenie innowacyjnych rozwiązań godzących efektywność ekonomiczną z równowagą społeczną. W związku z tym transfery społeczne

związane m.in. z nakładami na edukację powinny być traktowane jako inwestycje. W takiej sytuacji polityka społeczna nie będzie tylko kosztem, ale również przyniesie niewymierne korzyści. Realizacja tego celu przyniosła takie efekty, jak:

- ✓ powołano zespół konsultantów ds. szkolenia i doskonalenia zawodowego dla kadr pomocy społecznej w województwie podlaskim;
- ✓ podniesiono poziom wiedzy na temat obowiązujących przepisów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem nowelizowanych i nowych aktów;
- ✓ profesjonalnie badano i przewidywano potrzeby społeczne, pozyskano środki na ich realizację;
- ✓ wzrosła liczba wyspecjalizowanych pracowników służb społecznych oraz wolontariuszy;
- ✓ zmieniono postawy zawodowe kadr pomocy społecznej.

2.7.Rekomendacje

Przeprowadzona ewaluacja *ex post* „Programu w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2006-2008” wskazuje zagadnienia, które powinny być uwzględnione w programie na kolejne lata. Są to:

1. Struktura odbiorców Programu wskazuje, że największe zapotrzebowanie na instrumenty pomocy społecznej posiadają dzieci i młodzież oraz dorosłe kobiety. W związku z tym należy bardzo szczegółowo zdiagnozować potrzeby tych grup odbiorców.
2. Należy bardziej zaakcentować znaczenie polityki prorodzinnej w województwie podlaskim, poprzez dokładną diagnozę potrzeb oraz określenie drugiego celu strategicznego dotyczącego tej problematyki.
3. Po sformułowaniu celu strategicznego dotyczącego polityki prorodzinnej należy określić cele operacyjne, wśród których pojawią się m.in. takie zagadnienia, jak problematyka: rodzin dysfunkcyjnych, sieroctwa związanego z migracją zarobkową.
4. Należy zastanowić się jakie działania m.in. marketingowe, promocyjne może podjąć Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, aby w województwie podlaskim bardziej rozwinąć wolontariat.
5. Niezbędna jest dokładna diagnoza problemów w zakresie pomocy osobom starszym oraz określenie kierunków działań ROPS, które przyczynią się do intensywniejszej pomocy osobom starszym ze strony różnych instytucji.
6. Zarówno cele strategiczne jak i operacyjne powinny być sformułowane ogólnie i czytelniej.
7. Przy każdym celu operacyjnym powinien występować zestaw działań (zadań), które należy wykonać w ramach danego celu.
8. Z kolei do każdego działania należy dobrać odpowiednie wskaźniki monitorowania. Analiza zmian tych wskaźników umożliwi bieżącą ewaluację Programu.

9. W Programie należy uwzględnić, poza własnymi środkami ROPS-u, inne źródła finansowania zadań, takie jak np.: programy unijne (w szczególności PO KL Priorytet VII).

3. Problematyka pomocy społecznej w regulacjach prawnych Unii Europejskiej

3.1. Regulacje międzynarodowe

W ostatnich dziesięcioleciach dąży się do ujednolicania instytucji prawnych, które mają na celu ochronę prawną osób i rodzin, a w konsekwencji dziecka i kobiety. Tendencje te znajdują wyraz w licznych międzynarodowych aktach prawnych. Polska ratyfikowała szereg umów międzynarodowych odnoszących się do sytuacji prawnej małoletnich dzieci, małżeństwa, macierzyństwa i dochodzenia roszczeń alimentacyjnych (np. Konwencja o Prawach Dziecka) oraz przystąpiła do umów międzynarodowych o ogólnym znaczeniu dla ochrony podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela, które w szeregu postanowień gwarantują ochronę rodziny i dziecka (np. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejska Karta Społeczna). Ochrona rodziny w poszczególnych artykułach wyżej wymienionych dokumentów, rozumiana jest jako zapewnienie rodzinie przez państwo:

- odpowiedniego statusu materialnego poprzez prawo do pracy i zabezpieczenie socjalne,
- ochrony zdrowia,
- poszanowania wolności rodziny w zakresie zapewnienia dzieciom wychowania zgodnego z przekonaniami rodziców,
- nie dyskryminowania członków rodziny z jakichkolwiek względów,
- zrównania w prawach dzieci małżeńskich i niemających,
- ochrony dzieci przed wszelkim wyzyskiem ekonomicznym i społecznym,
- równych praw i obowiązków małżonków.

Chcąc zapobiec wyłącznie deklaratoryjności konwencji międzynarodowych art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zalicza ratyfikowane umowy międzynarodowe do kategorii źródeł powszechnie obowiązującego w Polsce prawa. Aby mieć pełny obraz sytuacji rodziny w prawie polskim, należy przeanalizować regulacje prawa międzynarodowego, których Polska jest stroną.

Kolejną regulacją prawną jest **Europejska Karta Społeczna**. Polska ratyfikowała Europejską Kartę Społeczną w 1997 roku. Podstawowymi celami Karty są:

- zapewnienie korzystania z praw społecznych bez jakiegokolwiek dyskryminacji i ograniczeń,
- podwyższenie poziomu życia i popieranie dobrobytu społecznego mieszkańców państw, które podpisały Kartę.

W zbiorze zobowiązań zawartych w Karcie znajdują się m.in.: prawo do pracy, prawo do godziwego wynagrodzenia, prawo do ochrony zdrowia oraz prawo do zabezpieczenia społecznego¹.

¹ W 2005 r. podpisano Zrewidowaną Europejską Kartę Społeczną, która nakładała już obowiązek dostosowywania się jej zapisów.

Artykuł 13 określa prawo do pomocy społecznej i medycznej. Zgodnie z nim w celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, umawiające się strony zobowiązują się m.in.: zapewnić, by każdej osobie, która nie posiada dostatecznych zasobów i która nie jest zdolna do zapewnienia ich sobie z innych źródeł, szczególnie poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, została przyznana odpowiednia pomoc oraz, w przypadku choroby, opieka konieczna ze względu na jej stan; zapewnić, by osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z tego względu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych; przewidzieć, by każdy mógł otrzymać od właściwych służb publicznych lub prywatnych taką poradę i osobistą pomoc, jaka może być konieczna dla zapobieżenia lub usunięcia stanu potrzeby, lub ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej.

Artykuł 14 stanowi prawo do korzystania ze służb opieki społecznej. Wg niego w celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania ze służb opieki społecznej, umawiające się strony zobowiązują się: popierać lub organizować służby posługujące się metodami właściwymi dla pracy socjalnej oraz które przyczyniają się do dobrobytu i rozwoju zarówno jednostek, jak i grup w społeczeństwie, oraz do ich adaptacji w środowisku społecznym; zachęcać do uczestnictwa jednostek i organizacji dobroczynnych lub innych w ustanawianiu i utrzymywaniu takich służb.

Artykuł 16 Karty stwierdza, że „rodzina, jako podstawowa komórka społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju”. W tym celu umawiające się strony zobowiązały się popierać ekonomiczną, prawną i społeczną ochronę życia rodzinnego, poprzez takie środki jak: świadczenia społeczne i rodzinne, prorodziną politykę podatkową, zachęcanie do budowania mieszkań dostosowanych do potrzeb rodzin, świadczenia dla młodych małżeństw oraz wszelkie inne stosowne środki.

W Karcie osobno potraktowano pozycję matki i dziecka czyniąc z nich osobny podmiot ochrony. Artykuł 17 zapewnia ochronę socjalną matkom i dzieciom niezależnie od ich stanu cywilnego i stosunków rodzinnych. Ma to na celu polepszenie sytuacji matek samotnych oraz nieślubnych dzieci.

W Karcie zwrócono też uwagę na osoby niepełnosprawne. Artykuł 15 wyraźnie zaznacza, iż niepełnosprawni „mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj inwalidztwa”. Wśród środków prowadzących do realizacji tego prawa wymienia się: wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwienie podejmowania pracy chronionej oraz środki zachęcania pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Następną międzynarodową umową ratyfikowaną przez Polskę (w 1992 r.) jest **Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**. Pośród międzynarodowych dokumentów ratyfikowanych przez Polskę (w 1992 roku) znajduje się „Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności”, zwana potocznie Europejską Konwencją Praw Człowieka. Jest ona jednym z trzech, obok amerykańskiego i afrykańskiego, regionalnych systemów ochrony praw człowieka. Została zatwierdzona przez Radę Europy w 1950 r. w Rzymie, a weszła w życie w

1953 roku. Zawiera 26 praw i wolności, które zostały uzupełnione przez 10 protokołów dodatkowych (ostatni z 1992).

Konwencja ta zapewnia m.in.: prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny; zatwierdza prawo poszanowania życia prywatnego, rodzinnego oraz prawo poszanowania mienia i nauki; gwarantuje wolność wyborów, swobodę przemieszczania się, prawo opuszczenia swojego kraju (przy zakazie wydalenia).

Szczególnym dokumentem o charakterze międzynarodowym jest **Konwencja o Prawach Dziecka**, nazywana światową konstytucją praw dziecka. Jest ona dokumentem prawnym, który zawiera najszerszy katalog praw dzieci. Sformułowano go kierując się najwyższą wartością, jaką jest dobro dziecka, równość (wszystkie dzieci są równe wobec prawa bez względu na pochodzenie, płeć, narodowość, itd.), poszanowanie praw i odpowiedzialności obojga rodziców oraz zasadą pomocy państwa (państwo zobowiązane jest do podejmowania wszelkich działań ustawodawczo-administracyjnych dla realizacji praw uznanych w konwencji). Katalog ten obejmuje prawa cywilne, socjalne, kulturalne, polityczne i z założenia w niewielkim zakresie uwzględnia prawa ekonomiczne (dziecko winno się uczyć, a nie pracować). Art. 3 ust. 1 (ratyfikowanej przez Polskę w 1991 roku Konwencji) za nadrzędny - we wszystkich działaniach dotyczących dzieci podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze - uznaje interes dziecka. W preambule Konwencja wyjaśnia rozumienie pojęcia interesu dziecka jako jego dobro oraz dodaje, iż z uwagi na niedojrzałość fizyczną oraz umysłową dziecko wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony państwa zarówno przed jak i po urodzeniu. Art. 9 zasadę priorytetu interesu dziecka podkreśla także w stosunkach z jego rodzicami. Utrzymywanie ciągłych relacji osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców jest prawem dziecka, a nie jego rodziców i prawo to może być ograniczone jedynie ze względu na dobro dziecka. Dziecko jako istota ludzka wymaga poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności, rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania dziecka; państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać ją w jej funkcjach. Dzieci powinny posiadać w szkole prawa niezależnie od obowiązków. Nie można karać pozbawieniem praw za niewykonanie obowiązków. Prawa człowieka, dziecka, w przeciwieństwie do jego obowiązków, nie są regulowane międzynarodowymi konwencjami. Dopuszczalne jest jedynie pozbawienie dziecka niektórych przywilejów wyszczególnionych w statucie szkoły lub innych regulaminach wewnętrznych, co może nastąpić wyłącznie w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania szkoły. Konwencja wprowadza mechanizm kontroli stanu jej przestrzegania przez państwo - stronę poprzez obowiązek składania cyklicznych sprawozdań z wykonywania konwencji (art. 44). Sprawozdania rządów rozpatrywane są przez Komitet Praw Dziecka (art. 43), czyli zespół ekspertów, którego celem jest „badanie postępów dokonywanych przez państwa - strony w realizacji zobowiązań przewidzianych w konwencji”. Komitet Praw Dziecka po rozpatrzeniu sprawozdań (raportów) rządowych z wykonania konwencji może „czynić sugestie i ogólne zalecenia w oparciu o otrzymywane informacje”. Sugestie i ogólne zalecenia Komitetu przekazywane są zainteresowanemu państwu – stronie i podawane do

wiadomości Zgromadzenia Ogólnego, łącznie z ewentualnymi uwagami innych państw - stron. Przyjęcie i ocena raportu rządowego strony konwencji przez Komitet Praw Dziecka ONZ odbywa się po przeprowadzeniu wnikliwej procedury weryfikacyjnej.

Kolejną konwencją międzynarodową jest **Karta Praw Rodziny**. Zasluguje ona na szczególną uwagę ponieważ uwzględnia prawa ochraniające rodzinę. Została ona przedłożona 22 października 1983 r. przez Stolicę Apostolską. Regulacja ta, jest precyzyjnie opracowanym i usystematyzowanym zbiorem praw, których podmiotem jest rodzina. Zawiera ona nie tylko normy ściśle prawne, ale także postulaty i zasady odnoszące się do prawodawstwa, jakie winno być stworzone do rozwoju polityki rodzinnej. Chociaż adresatem Karty są wszyscy ludzie zainteresowani misją rodziny w świecie współczesnym, to jednak w głównej mierze jest ona skierowana do rządów. „Potwierdzając, dla dobra społeczeństwa, powszechną świadomość podstawowych praw rodziny, Karta dostarcza tym wszystkim, którzy dzielą odpowiedzialność za wspólne dobro model i punkt odniesienia dla opracowania ustawodawstwa i polityki rodzinnej oraz ukierunkowanie dla programów działania”. Dwanaście artykułów Karty formułuje zapisy prawa odnoszące się do wielu aspektów funkcjonowania rodziny w społeczeństwie opierając się na istocie wspólnoty rodzinnej i jej misji, przy czym podkreślana jest ludzka godność. Karta Praw Rodziny stwierdza, że rodzina opiera się na nierozzerwalnej więzi małżeństwa, zawartego dobrowolnie i publicznie przez mężczyznę i kobietę, otwartego na przekazywanie życia. W świetle oficjalnie głoszonej doktryny katolickiej rodzina powinna razem z państwem współdziałać w tworzeniu dobra wspólnego, a fundamentalne znaczenie ma prawo rodziców do wolnego i odpowiedzialnego decydowania - zgodnie z własnymi przekonaniem moralnymi i religijnymi oraz właściwie ukształtowanym sumieniem - o tym, kiedy dać życie dziecku, aby następnie wychować je według tych przekonań (por. art. 3 i 5). Artykuł 4 podkreśla z całą mocą wagę ludzkiego życia, zaznaczając, że „życie ludzkie, od samego poczęcia, bezwzględnie winno być otoczone troską i szacunkiem”, przy czym mowa jest o każdym poczętym dziecku (niezależnie od tego, czy jest owocem małżeństwa czy związku pozamałżeńskiego). Z misją rodzicielstwa - zrodzeniem i wychowaniem potomstwa - związane są liczne prawa socjalne, które warunkują - najbardziej pożądanego z punktu widzenia samej rodziny jak i społeczeństwa - spełnianie zadań tej najmniejszej komórki społecznej. Wielkim walorem Karty Praw Rodziny jest kompleksowe ujęcie problemów rodziny w ramy prawne. Powstała ona jako wyraz zatroskania Synodu Biskupów i Ojca Świętego o godność człowieka, o godność rodziny ludzkiej. Zawarte w tej umowie zasady mogą być inspiracją nie tylko do tworzonego prawa, ale przede wszystkim do podejmowanych działań na rzecz rodziny.

W dniach 23-24 marca 2000 r. Rada Europejska w Nicei przyjęła uzgodnioną wcześniej przez kraje członkowskie **Europejską Agendę Społeczną**, która wyznaczała wspólne cele polityki społecznej państw UE na pięć lat i została opracowana w szerokiej konsultacji zarówno z Parlamentem Europejskim jak i partnerami społecznymi. W 2005 r. Komisja Europejska przyjęła drugą fazę Agendy Społecznej, obejmującą okres do 2010 r. Jej mottem stało się sformułowanie:

„Społeczna Europa w gospodarce światowej: zatrudnienie i szanse dla wszystkich”. Propozycje zawarte w Agendzie przekładają strategiczne cele określone w trakcie szczytu w Lizbonie na konkretne działania, takie jak²:

- zwiększenie ilości kwalifikowanych miejsc pracy, poprzez m.in.: wzrost aktywnego zatrudnienia dzięki realizacji polityki prorodzinnej na rzecz pogodzenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową; zwiększenie dostępu do zatrudnienia dla niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, osób starszych i mniejszości narodowych; przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu za pomocą wczesnej identyfikacji problemu i poprawy zdolności do zatrudniania; zwiększenie dostępu do kształcenia i szkolenia ustawicznego; potęgowanie mobilności obywateli UE poprzez likwidację barier ograniczających przemieszczanie się studentów, nauczycieli, uznawanie kwalifikacji, poprawę dyrektyw dotyczących prawa do osiedlania się;
- równowaga pomiędzy elastycznością a bezpieczeństwem na rynku pracy, za pomocą m.in.: włączenia pracowników w proces zarządzania poprzez informacje i konsultacje; wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw; współpracy pomiędzy instytucjami inspekcji pracy; ustanowienie Europejskiego Centrum Monitorowania Zmian; wzmocnienie dialogu makroekonomicznego; uzupełnienie legislacji dotyczącej czasu pracy;
- walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym na podstawie wprowadzenia narodowych, dwuletnich programów walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym; zapewnienia minimalnego dochodu gwarantowanego i ocenę postępu w tym zakresie; wzmocnienia polityki antidyskryminacyjnej;
- modernizacja zabezpieczenia społecznego, poprzez kontynuację współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w celu podtrzymania stabilności systemów zabezpieczenia społecznego; analizy zdolności utrzymania poziomu świadczeń i usług zdrowotnych;
- promocja równouprawnienia, poprzez m.in.: wzmocnienie udziału kobiet w procesie decyzyjnym; ustanowienie Europejskiego Instytutu Równouprawnienia; promocję równości w warunkach płacowych;
- wzmocnienie aspektów polityki społecznej w kontekście rozszerzenia i polityki zagranicznej, za pomocą m.in.: organizacji regularnej wymiany informacji i poglądów na temat wszystkich aspektów polityki społecznej związanych z rozszerzeniem, przy udziale partnerów społecznych; dostarczenia pomocy dla krajów kandydujących, aby mogły osiągnąć cele zawarte w Europejskiej Strategii Zatrudnienia, szczególnie w kwestii walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym; współpracy z organizacjami pozarządowymi w krajach kandydujących; integracji międzynarodowych celów polityki społecznej; wzmocnienia społecznego wymiaru we współpracy międzynarodowej.

² Gałęziak J., *Osoby niepełnosprawne na rynkach pracy krajów Unii Europejskiej*, op. cit., ss. 7-8

Europejski model społeczny wyróżnia tworzenie innowacyjnych rozwiązań godzących efektywność ekonomiczną z równowagą społeczną. Zakłada, że transfery społeczne związane z nakładami na edukację, zdrowie, doskonalenie zawodowe, powinny być traktowane jako inwestycje. Wg niego polityka społeczna to nie tylko koszty, ale i korzyści. Eksperti Komisji Europejskiej oceniają, że brak właściwego podejścia w tym zakresie kosztowałoby Unię około dwa biliony euro rocznie (12-20 procent dochodu Unii). Byłby to koszt wynikający z zaniedbań zdrowia pracowników i straconych dni w pracy, koszt utraty konkurencyjności w wyniku słabej edukacji, koszt walki z przestępczością i powstania grupy ludzi zdeklasowanych, która nie jest w stanie uczestniczyć w rynku pracy.

3.2. Programy Wspólnotowe

Istotną rolę w politykach Unii Europejskiej pełnią Programy i Inicjatywy Wspólnotowe³. Obecnie, z punktu widzenia polityki społecznej, największe znaczenie ma Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) na lata 2007-2013 finansowany ze środków EFS, w szczególności Priorytet VII: promocja integracji społecznej. Szczegółowe dane dotyczące działań 7.1.-7.3. w ramach Priorytetu VII zawiera tabela 3.1.

Tabela 3.1. Działania w ramach priorytetu VII: promocji integracji społecznej

Działanie 7.1. Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji		
Cel działania: Rozwijanie aktywnych form integracji społecznej i umożliwianie dostępu do nich osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, oraz poprawa skuteczności funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w regionie		
Wyszczególnienie		Uwagi
7.1.1.	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej	Projekty systemowe
Typ realizowanych projektów	Rozwój form aktywnej integracji oraz upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej.	Wsparcie realizowane zgodnie z „Zasadami przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”
Typ beneficjentów (systemowy)	Ośrodki Pomocy Społecznej	
Grupy docelowe	Osoby korzystające z pomocy społecznej, które jednocześnie nie pracują i są w wieku aktywności zawodowej, w szczególności należące do jednej (lub	

³ Informacje na temat projektów i inicjatyw zebrane i opracowane dzięki pomocy Małgorzaty Bobryk z Referatu Wdrażania Działań POKL Wspierających Integrację Społeczną, Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Marcina Nawrockiego – kierownika Referatu Strategii Rozwoju i Analiz Gospodarczych, Departamentu Polityki Regionalnej i Katarzyny Zalewskiej z Referatu Strategii Rozwoju i Analiz Gospodarczych, Departamentu Polityki Regionalnej, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

(bezpośrednio korzystające z pomocy)	kilku) z poniższych grup: – osoby po zwolnieniu z zakładu karnego lub innej placówki penitencjarnej (do 12 miesięcy od jej opuszczenia); – osoby bezdomne; – osoby długotrwale bezrobotne; – osoby niepełnosprawne, w tym z zaburzeniami psychicznymi (warunkiem zakwalifikowania jako uczestnika projektu jest złożenie oświadczenia o dotychczasowym nieskorzystaniu z tej samej formy wsparcia w ramach projektów realizowanych w Działaniu 1.3 PO KL); – osoby uzależnione od alkoholu lub innych środków odurzających, poddające się procesowi leczenia lub w okresie do 1 roku od jego zakończenia; – osoby nieaktywne zawodowo z uwagi na opiekę nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi; – młodzież w wieku 15-25 lat zagrożona wykluczeniem społecznym (warunkiem zakwalifikowania jako uczestnika projektu jest złożenie oświadczenia o dotychczasowym nieskorzystaniu z tej samej formy wsparcia w ramach projektów realizowanych w Działaniu 1.3. PO KL); – otoczenie osób wykluczonych społecznie (w zakresie programów aktywności lokalnej i wsparcia środowiskowego).	
Wyszczególnienie		Uwagi
7.1.2.	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie	Projekty systemowe
Typ realizowanych projektów	Rozwój form aktywnej integracji oraz upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej	Wsparcie realizowane zgodnie z „Zasadami przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”
Typ beneficjentów (systemowy)	Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	
Grupy docelowe (bezpośrednio korzystające z pomocy)	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, które jednocześnie nie pracują i są w wieku aktywności zawodowej, w szczególności należące do jednej (lub kilku) z poniższych grup: – osoby niepełnosprawne, w tym z zaburzeniami psychicznymi (warunkiem zakwalifikowania jako uczestnika projektu jest złożenie oświadczenia o dotychczasowym nieskorzystaniu z tej samej formy wsparcia w ramach projektów realizowanych w Działaniu 1.3 PO KL); – uchodźcy, cudzoziemcy posiadający zgodę na pobyt tolerowany oraz cudzoziemcy posiadający zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub objęci ochroną uzupełniającą, mający trudności z integracją zawodową i społeczną; – osoby opuszczające rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz placówki, o których mowa w art. 88 ustawy o pomocy społecznej, mające trudności z integracją zawodową i społeczną; – otoczenie osób wykluczonych społecznie (w zakresie programów aktywności lokalnej, wsparcia działań na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych oraz wsparcia środowiskowego).	
Wyszczególnienie		Uwagi
7.1.3	Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej	Projekty systemowe
Typ realizowanych	Szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej, działających	Wsparcie realizowane zgodnie z "Zasadami

projektów	na terenie regionu, powiązane bezpośrednio z potrzebami oraz ze specyfiką realizowanych zadań	przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013"
Typ beneficjentów (systemowy)	Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej	
Grupy docelowe (bezpośrednio korzystające z pomocy)	– pracownicy i wolontariusze regionalnych ośrodków polityki społecznej; – pracownicy i wolontariusze ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie; – pracownicy samorządu terytorialnego, bezpośrednio obsługujący gminne i powiatowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej w zakresie realizacji ich zadań (np. pracownicy księgowości); – pracownicy i wolontariusze innych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz instytucji pomocy i integracji społecznej realizujący działania w zakresie integracji; – pracownicy publicznych służb zatrudnienia (w zakresie wspólnych działań partnerskich).	
Działanie 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej		
Cel Działania: Poprawa dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i rozwijanie sektora ekonomii społecznej		
Wyszczególnienie		Uwagi
7.2.1	Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Projekty konkursowe
Typ realizowanych projektów	– wsparcie (m.in. prawne, organizacyjne, szkoleniowe i finansowe) dla tworzenia i działalności podmiotów integracji społecznej, w tym: centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza) z wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej; – kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; – staże, zatrudnienie subsydiowane i zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy; – poradnictwo psychologiczne, psychospołeczne, zawodowe i inne prowadzące do integracji społecznej i zawodowej, skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem i ich otoczenia; – promocja i wsparcie wolontariatu, w zakresie integracji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym; – organizowanie akcji i kampanii promocyjno-informacyjnych m.in. z zakresu równości szans, mobilności i elastyczności zawodowej, promowanie postaw aktywnych oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu; – wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (świetlice środowiskowe, kluby środowiskowe) połączonych z realizacją działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.	
Typ beneficjentów (projektodawcy)	wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)	
Grupy docelowe (bezpośrednio korzystające)	– osoby długotrwale bezrobotne; – osoby niepełnosprawne; – osoby powracające na rynek pracy po urlopach wychowawczych i macierzyńskich;	

z pomocy)	– osoby po 50 roku życia; – młodzież w wieku 15-25 lat zagrożona wykluczeniem społecznym; – osoby bezdomne; – uchodźcy, osoby z pobytem tolerowanym; – członkowie mniejszości etnicznych i narodowych (z wyjątkiem Romów); – osoby opuszczające rodziny zastępcze, mające trudności z integracją zawodową i społeczną; – osoby opuszczające zakłady karne; – pracownicy instytucji pomocy i integracji społecznej działających w regionie (z wyłączeniem publicznych).	
Wyszczególnienie		Uwagi
7.2.2	Wsparcie ekonomii społecznej	Projekty konkursowe
Typ realizowanych projektów	Wsparcie finansowe dla utworzenia i funkcjonowania instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej świadczących następujące usługi: – usługi prawne, księgowe, marketingowe, doradztwo finansowe; – doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej; – rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.	
Typ beneficjentów (projektodawcy)	Wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).	
Grupy docelowe (bezpośrednio korzystające z pomocy)	– podmioty ekonomii społecznej⁴; – instytucje rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej (w zakresie projektów promocyjnych i partnerskich); – osoby fizyczne (w zakresie doradztwa i szkoleń na temat zakładania i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej).	
Działanie 7.3. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji		
Cel Działania: Wsparcie dla rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych, przyczyniające się do realizacji strategii rozwoju kapitału ludzkiego na terenach wiejskich		
Typ realizowanych projektów	– projekty przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich (z wyłączeniem instrumentów objętych zasadami pomocy publicznej); – wsparcie inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym (np. w formie szkoleń, spotkań, seminariów), mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich; – rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym.	Projekty konkursowe
Grupy docelowe (bezpośrednio korzystające z pomocy)	– mieszkańcy gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich oraz miast do 25 tys. mieszkańców; – społeczności lokalne aktywnie działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mieszkańców tych obszarów; – podmioty działające na obszarach wiejskich na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu mieszkańców tych obszarów.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu: *Szczegółowy opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 13 marca 2008 r. oraz danych Referatu Strategii Rozwoju i Analiz Gospodarczych, Departamentu Polityki Regionalnej, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego

⁴ W ramach PO KL do tej kategorii zaliczone zostały: spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o pożytku publicznym i wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r. z późn. zm.).

Tabela 3.2. Alokacja środków finansowych w ramach Priorytetu VII (województwo podlaskie)

Lata	Priorytet VII	Działanie 7.1.	Działanie 7.2.	Działanie 7.3.
	(w euro)			
2007	64 117,65	64 117,65	-	-
2008	5 694 107,49	3 701 169,79	1 594 350,00	398 587,70
2009	8 967 100,90	5 828 615,59	2 510 788,25	627 697,06
2010	19 075 259,95	12 398 918,97	5 341 072,79	1 335 268,20
2011	14 235 268,61	9 252 924,60	3 985 875,21	996 468,80
2012	6 257 445,79	4 067 339,76	1 752 084,82	438 021,21
2013	2 647 774,09	1 721 053,16	741 376,74	185 344,19
2007-2013	56 941 074,48	37 034 139,52	15 925 547,81	3 981 387,16

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Instytucji Pośredniczącej oraz raportu: *Szczegółowy opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 13 marca 2008 r.

Na działania 7.1.-7.3. w ramach Priorytetu VII województwo podlaskie otrzymało na lata 2007-2013 prawie 57 mln euro (tabela 3.2.), przy czym 65% ogółu środków zostało przeznaczonych na działanie 7.1., 28% – na działanie 7.2. i 7% – na działanie 7.3. Ogólna kwota stanowi zaledwie 3,67% łącznej sumy alokacji finansowej przeznaczonej dla Polski w ramach Priorytetu VII, czyli niewiele w stosunku do potrzeb Podlasia.

Tabela 3.3. Harmonogram konkursów na rok 2008. Komponent regionalny PO KL 2007-2013

Priorytet	Działanie	Termin ogłoszenia konkursu	Instytucja ogłaszająca konkurs
VII Promocja integracji społecznej	7.1 Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji	Projekty systemowe	UMWP
	7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	I kwartał 2008 7.2.1 konkurs otwarty od 21.01.2008 do 27.03.2008 7.2.2 po nowelizacji rozporządzenia dot. pomocy publicznej, konkurs otwarty od 31.03.2008 do 05.05.2008	UMWP
	7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	I kwartał 2008 7.3 konkurs otwarty od 18.02.2008 do 31.03.2008	UMWP

Źródło: *Plan Działania dla Priorytetu VII na lata 2007-2008*, UMWP, Białystok 2007

Tabela 3.4. Planowany harmonogram konkursów na rok 2009. Komponent regionalny PO KL 2007-2013

Priorytet	Działanie	Poddziałanie	Termin ogłoszenia konkursu	Instytucja ogłaszająca konkurs
VII Promocja	7.1 Rozwój i upowszechnienie	7.1.1. Rozwój i upowszechnianie	Termin składania wniosków	UMWP

integracji społecznej	aktywnej integracji	aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej	systemowych do 15 stycznia 2009 r.	
		7.1.2. Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie	Termin składania wniosków systemowych do 15 stycznia 2009 r.	
		7.1.3. Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej	Termin składania wniosków systemowych do 15 stycznia 2009 r.	
	7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	I kwartał 2009 r. – konkurs zamknięty	UMWP
		7.2.2. Wsparcie ekonomii społecznej	III kwartał 2009 r. – konkurs zamknięty	
	7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji		II kwartał 2009 r. – konkurs zamknięty	UMWP

Źródło: Plan Działania dla Priorytetu VII na rok 2009, UMWP, Białystok 2008

W każdym roku Instytucja Pośrednicząca, w ramach Planu Działań ogłasza harmonogram konkursów. W 2008 r. harmonogram ogłaszał Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego jako Instytucja Pośrednicząca dla Priorytetu VII (tabela 3.3.).

Instytucje Europejskie, do których należą: Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Parlament Europejski, Komisja Europejska, Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Komitet Regionów, poza aktami prawnymi przyjmują i publikują komunikaty, rezolucje i rekomendacje. Dokumenty te mają znaczenie polityczne i informacyjne.

3.3. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich

Szczególne znaczenie w realizacji polityki społecznej w województwie podlaskim odgrywa Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich (PPWOW). Celem programu jest podniesienie poziomu integracji społecznej w gminach na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich. Do udziału w Programie zakwalifikowano 500 gmin z trzynastu województw. Środki finansowe z Programu umożliwią gminom realizowanie usług społecznych dla następujących grup:

- ✓ osoby starsze,
- ✓ dzieci i młodzież,
- ✓ rodzina.

Realizacja tych usług wynikać ma z opracowanych gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

PPWOW składa się z trzech części: Programu Integracji Społecznej (PIS), reformy Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz kampanii informacyjno-

promocyjnej na temat problemów integracji społecznej. 7 kwietnia 2006 r. została podpisana umowa pomiędzy Bankiem Światowym a polskim rządem w sprawie pożyczki na finansowanie Programu. W ramach PPWOW funkcjonować będzie Program Integracji Społecznej (PIS). W ramach Programu Integracji Społecznej ok. 40 mln euro trafi do 500 gmin w całej Polsce (28 gmin z terenu województwa podlaskiego). Wybrano te gminy, które są w najgorszej sytuacji z uwagi na mnogość problemów społecznych. Wzięto przy tym pod uwagę kilkanaście wskaźników, takich jak m. in. niski dochód na mieszkańca, peryferyjność położenia, liczba klientów pomocy społecznej, struktura demograficzna, niekorzystna struktura gospodarcza i mała aktywność społeczna. Alokacja środków finansowych w wybranych do Programu gminach województwa podlaskiego prezentuje tabela 3.5. W trakcie programu, realizowane będą usługi społeczne, które wynikają z przygotowanych przez gminy lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych. Usługi te finansowane będą ze środków PIS. Celem realizowanych projektów będzie wspieranie rozwoju strategicznego podejścia do rozwiązywania lokalnych problemów poprzez z jednej strony zaspokajanie potrzeb z zakresu pomocy i integracji społecznej określonych w lokalnej strategii, a z drugiej budowanie kapitału społecznego w objętych programem gminach. Pozwoli to na generowanie impulsów rozwojowych, które pozwolą w przyszłości na poprawę spójności społecznej w gminach i ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Jednocześnie PPWOW ma na celu przygotowanie gmin do lepszej absorpcji środków UE przeznaczonych na działania w sferze integracji społecznej. ROPS odpowiedzialny będzie za wsparcie gmin przy realizacji projektów finansowanych z Programu Integracji Społecznej i współpracować będzie ściśle z MPiPS w sprawach programowych i organizacyjnych. ROPS współpracować będzie także z odpowiednimi komórkami Urzędu Wojewódzkiego, który przekazywać będą środki finansowe.

Tabela 3.5. Alokacja środków finansowych na poszczególne gminy województwa podlaskiego

Lp.	Nazwa gminy	Powiat	Wysokość środków finansowych przypadających na gminę (ogółem) w euro
1.	Bargłów Kościelny	augustowski	80 000
2.	Lipsk	augustowski	80 500
3.	Sztabin	augustowski	76 600
4.	Poświętne	białostocki	51 400
5.	Grajewo	grajewski	89 400
6.	Szczuczyn	grajewski	95 400
7.	Wąsosz	grajewski	55 000
8.	Dubicze Cerkiewne	hajnowski	26 800
9.	Narewka	hajnowski	54 000
10.	Kolno	kolneński	127 800
11.	Mały Płock	kolneński	70 500
12.	Turośń	kolneński	71 800
13.	Miastkowo	łomżyński	63 400
14.	Zbójna	łomżyński	60 800

15.	Jaświły	moniecki	79 100
16.	Krasnopol	sejneński	55 100
17.	Sejny	sejneński	58 300
18.	Nurzec-Stacja	siemiatycki	69 500
19.	Perlejewo	siemiatycki	45 200
20.	Krynki	sokólski	50 900
21.	Nowy Dwór	sokólski	43 500
22.	Szudziałowo	sokólski	48 600
23.	Filipów	suwalski	70 200
24.	Przerośl	suwalski	45 600
25.	Rutka-Tartak	suwalski	33 000
26.	Wiżajny	suwalski	40 200
27.	Klukowo	wysokomazowiecki	64 800
28.	Rutki	zambrowski	89 700

Źródło: Podręcznik Operacyjnego Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich, Podręcznik Realizacji Programu Integracji Społecznej, Warszawa 2008, s. 61.

W celu urzeczywistnienia potrzeb osób i rodzin oraz dostosowania polskiej polityki społecznej do praw unijnych opracowano „Program w zakresie pomocy społecznej i polityki prorodzinnej w województwie podlaskim na lata 2009-2013”.

4. Diagnoza problemów w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim

4.1. Demograficzny obraz województwa podlaskiego

Czynniki demograficzne bez wątpienia wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy, w tym warunkują i określają zadania związane ze sferą polityki społecznej. Sytuacja demograficzna województwa generuje dostosowywanie się polityki społecznej do liczbowego stanu oraz struktury wieku ludności.

Liczba ludności województwa podlaskiego w 2007 r. stanowiła 3,1% ludności kraju. W latach 2000-2007 dynamika przyrostu ludności była ujemna i wyniosła - 0,21%. Ludność miast osiągnęła stan 711,6 tys., tj. 59% ogółu ludności województwa. Na małą gęstość zaludnienia, wynoszącą 59,3 osób na km², olbrzymi wpływ ma niski stopień urbanizacji województwa. Województwo podlaskie zajmujące ponad 20 tys. km² zamieszkiwało w 2007 r. 1 193 tys. osób (por. tab. 4.1), co w porównaniu z liczbą mieszkańców z roku 1999 **oznacza spadek o 1,3%.**

Tabela 4.1. Ludność województwa podlaskiego w 1999 r. i 2007 r.

POWIATY	Liczba ludności ogółem		W tym udział kobiet (w%)		W tym udział ludności na wsi (w%)	
	1999	2007	1999	2007	1999	2007
M. BIAŁYSTOK	285 030	294 143	53	53	0	0
M. ŁOMŻA	64 915	63 036	52	52	0	0
M. SUWAŁKI	68 815	69 281	52	52	0	0
AUGUSTOWSKI	60 951	58 867	50	51	46	45
BIAŁOSTOCKI	139 952	138 004	51	51	64	63
BIELSKI	63 642	59 301	50	51	50	49
GRAJEWSKI	51 617	49 663	50	50	45	45
HAJNOWSKI	53 208	47 224	51	51	52	52
KOLNEŃSKI	41 176	39 387	49	50	67	69
ŁOMŻYŃSKI	51 398	51 013	49	49	92	93
MONIECKI	45 567	42 668	50	50	65	66
SEJNEŃSKI	22 019	21 170	49	50	72	73
SIEMIATYCKI	51 867	47 998	51	51	65	66
SOKÓLSKI	78 239	71 543	50	51	63	64
SUWAŁSKI	35 809	35 139	49	49	100	100
WYSOKOMAZOWIECKIE	62 002	59 542	49	50	77	77
ZAMBROWSKI	46 502	44 681	50	51	48	50
OGÓŁEM PODLASKIE	1 222 709	1 192 660	51	51	42	41

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W większości powiatów liczba mieszkańców zmniejszyła się, najbardziej w powiecie hajnowskim (spadek o 7,4%) oraz sokólskim (spadek o 5,7%). Wzrost liczby mieszkańców zanotowano tylko w miastach Białystok (2,4%) oraz Suwałki (0,4%).

Województwo podlaskie stanowi region typowo rolniczy. Ponad 40% jego mieszkańców zamieszkuje na terenie wiejskim, a **tym samym ma utrudniony dostęp do usług i infrastruktury społecznej**. Największy odsetek ludności wiejskiej występuje w powiecie ziemskim suwalskim i łomżyńskim. Mieszkańcy miast stanowią ok. 60% ogółu mieszkańców województwa. Największe miasta to: Białystok – 294 143 mieszkańców, Łomża – 63 036 mieszkańców oraz Suwałki – 69 281 mieszkańców. W 2007 r. w porównaniu do 1999 r. liczba mieszkańców Białegostoku oraz Suwałk wzrosła o ok. 1%, zaś Łomży zmalała o prawie 2%.

Tabela 4.2. Struktura ludności według wieku w województwie podlaskim w 1999 r. i w 2007 r. (w%)

POWIATY	Ludność w wieku (w%)					
	przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)		produkcyjnym		poprodukcyjnym	
	1999	2007	1999	2007	1999	2007
M. BIAŁYSTOK	24	18	63	67	13	15
M. ŁOMŻA	29	21	61	67	10	12
M. SUWAŁKI	30	22	60	66	10	12
AUGUSTOWSKI	28	22	56	61	16	17
BIAŁOSTOCKI	27	21	56	63	17	17
BIELSKI	25	19	54	58	21	23
GRAJEWSKI	29	22	56	63	14	15
HAJNOWSKI	22	16	55	59	23	24
KOLNEŃSKI	30	24	55	60	15	16
ŁOMŻYŃSKI	29	23	53	59	18	17
MONIECKI	28	21	54	60	18	19
SEJNEŃSKI	27	21	55	60	18	18
SIEMIATYCKI	26	20	54	59	20	21
SOKÓLSKI	26	20	55	60	19	19
SUWAŁSKI	31	24	53	59	17	17
WYSOKOMAZOWIECKIE	28	22	53	59	19	19
ZAMBROWSKI	29	22	56	62	15	16
OGÓŁEM PODLASKIE	27	20	57	63	16	17

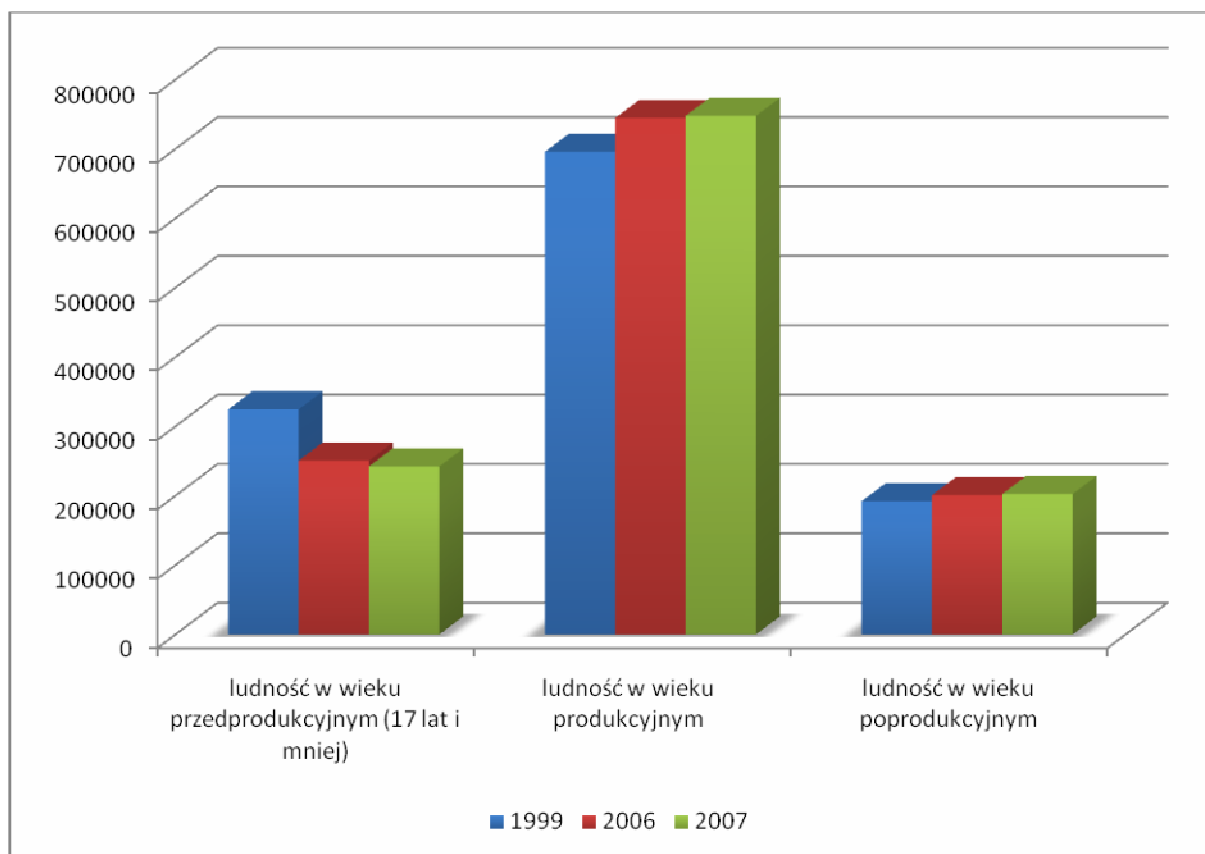
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największym miastem i jednocześnie stolicą województwa jest liczący ponad 294,1 tys. mieszkańców Białystok. Pełni on rolę gospodarczego i naukowo-kulturalnego centrum północno-wschodniej Polski. Spośród pozostałych miast tylko Suwałki i Łomża liczą powyżej 63 tys. mieszkańców. Takie miasta jak: Augustów, Bielsk Podlaski, Grajewo, Hajnówka, Zambrów i Sokółka zamieszkuje ludność w przedziale od 20 tys. do 30 tys. mieszkańców. Pozostałe ośrodki to miasta małe - do 15 tys. mieszkańców. Wiejska sieć osadnicza charakteryzuje się dużym

rozdrobieniem; średnio na jedną miejscowość wiejską przypada ok. 133 mieszkańców (w kraju 259).

W województwie podlaskim ludność w wieku produkcyjnym stanowiła w 2007 r. 63% ogółu ludności (por. tab.4.2) i w porównaniu z 1999 r. odsetek ten wzrósł o ok. 3 punkty procentowe. **Równocześnie zaobserwowano wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym** przy spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa.

Wykres 4.1. Struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w województwie podlaskim w latach 2006-2007 i w 1999 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W powiatach bielskim, hajnowskim i siemiatyckim osoby starsze stanowią ponad 20% całej populacji, co wyraźnie wskazuje na konieczność dogłębnego rozpoznania potrzeb tych osób i określenie stopnia ich zaspokojenia oraz dostosowania oferty pomocy. Największa liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkuje powiaty suwalski, łomżyński i kolneński, zaś najmniejszy odsetek zamieszkuje powiat hajnowski oraz miasto Białystok.

Struktura wiekowa mieszkańców województwa podlaskiego charakteryzuje się wyższym niż w całej Polsce odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym (województwo - 17%, Polska - 16%), a także niższym odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym (województwo - 67%, Polska - 69%).

Na podstawie danych dotyczących naturalnego ruchu ludności (por.tab. 4.3.) obserwujemy, w województwie podlaskim **wzrost liczby zawieranych małżeństw** w 2006 r. w porównaniu do 2000 r. o 6,2%. W poprzednich latach obserwowano spadek liczby zawieranych małżeństw, bowiem w 2002 r. liczba ta spadła w porównaniu z 2000 r. o 6,9%, zaś w 2003 r. w stosunku do 2000 r. zmalała o 5,1%. **Spadała również liczba urodzeń** na 1000 mieszkańców z 9,9 w 2000 r. na 9,3 w 2002 r. oraz 8,9 w 2003 r. Natomiast w 2006 r. liczba urodzeń wzrosła w porównaniu do 2003 r. o 2,3%. Jedynie w 2000 r. odnotowano dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego. W 2002 r. przyrost naturalny na 1000 mieszkańców osiągnął poziom – 0,1, zaś w kolejnym roku nastąpił gwałtowny spadek do poziomu – 0,8, zaś w 2006 r. przyrost naturalny wyniósł -0,7.

Tabela 4.3. Ruch naturalny ludności województwa podlaskiego w latach 2000-2007

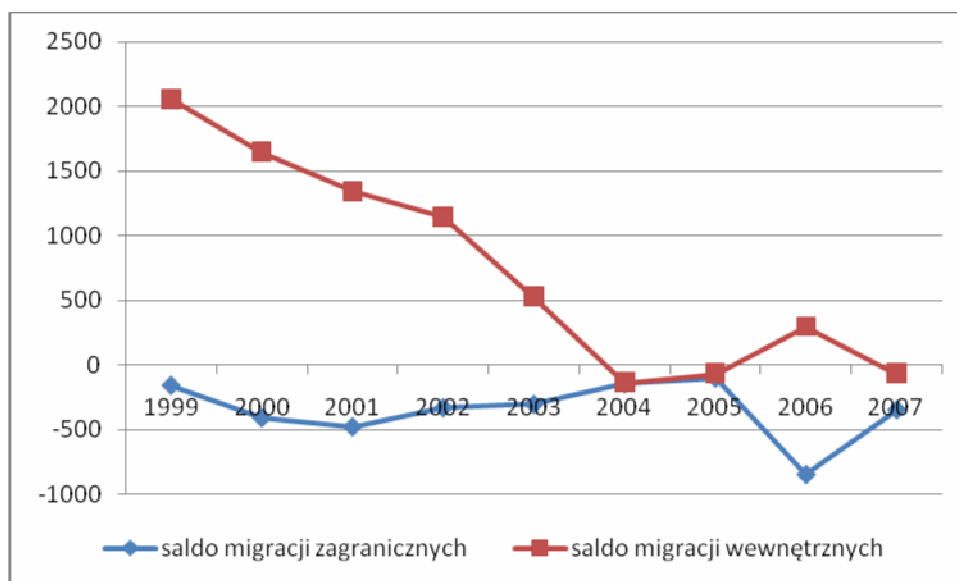
Wyszczególnienie	Województwo podlaskie				
	2000	2002	2003	2006	2007
Małżeństwa ogółem	6 471	6 024	6 141	6869	7 375
na 1000 mieszkańców	5,3	5	5,1	6,9	6,2
Urodzenia żywe	12 080	11 265	10 792	11045	11 196
na 1000 mieszkańców	9,9	9,3	8,9	9,2	9,3
Zgony ogółem	11 802	11 440	11 735	11879	11 742
na 1000 mieszkańców	9,7	9,4	9,7	9,9	9,8
Przyrost naturalny	278	-175	-943	-834	-546
na 1000 mieszkańców	0,2	-0,1	-0,8	-0,7	-0,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Po integracji Polski z Unią Europejską nastąpił widoczny odpływ ludności z Polski do innych krajów Unii. Nie ma dokładnych danych na temat migracji, ponieważ większość osób wyjeżdżających nie wymeldowuje się, a dane statystyczne o migracjach Główny Urząd Statystyczny opracowuje na podstawie informacji o zameldowaniach na pobyt stały. Saldo migracji jest więc różnicą między napływem ludności na podstawie zameldowania na pobyt stały, a odpływem – na podstawie wymeldowania ze stałego miejsca zamieszkania.

Na liczbę i strukturę ludności w regionie duży wpływ wywiera saldo migracji zarówno zagranicznych, jak i wewnętrznych. W latach 1999-2007 saldo migracji zagranicznych w województwie podlaskim było ujemne (por. wykres 4.2.). Natomiast saldo migracji wewnętrznych w latach 1999-2003 było dodatnie, ale z tendencją malejącą, tak, że w 2004 r. było już ujemne. Odpływ ludności dotyczył głównie wsi i chociaż z roku na rok wieś opuszczało coraz mniej osób, to w dalszym ciągu liczba ta przewyższała znacznie liczbę osób przybywających. Saldo migracji dla miast również stale się zmniejszało i już w 2002 r. liczba ludności opuszczających miasta przewyższyła liczbę ludności do nich przybywających.

Wykres 4.2. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja demograficzna prezentuje więc istotne zmiany liczby i struktury rodzin jako skutek ewolucji tych procesów:

- spadek o 2,5% liczby ludności,
- starzenie się społeczności Podlasia w tempie wyższym niż tendencje Polskie,
- wzrost liczby zawieranych małżeństw,
- wzrost liczby urodzeń,
- migracja zarobkowa młodych osób do dużych miast.

Zmiany te implikują zadania dla pomocy społecznej, konieczność określania celów i zadań w kierunku polityki pro ludnościowej, promocji rodziny, jej wartości i trwałości.

4.2. Warunki życia mieszkańców województwa podlaskiego

Województwo podlaskie zamieszkuje ponad 407 tysięcy gospodarstw domowych⁵. Przeciętnie, około trzy osoby przypadają na jedno gospodarstwo domowe, spośród których jedna pracuje, jedna pobiera świadczenia z ubezpieczeń społecznych (w tym emeryturę lub rentę), a jedna pozostaje na utrzymaniu (por. tabela 4.4.).

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny, przypadający na jedną osobę w rodzinie w 2007 r. w województwie podlaskim wynosił 883,89 zł, czyli mniej niż średnia wielkość w Polsce, która stanowiła 928,87 zł (por. tabela 4.5., wykres 4.3.). W latach 2005-2007 dochód rozporządzalny wzrastał z roku na rok o 13% w 2006 r.

⁵ Dane szacunkowe na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonego przez GUS w 2007 r.

i o 8% w 2007 r. W jego strukturze największy udział posiada dochód z pracy najemnej i dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i z pomocy społecznej.

Tabela 4.4. Gospodarstwa domowe w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym, w tym:	3,05	2,91	2,94
pracujących	0,99	1,00	1,09
pobierających świadczenia z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej,	0,92	0,95	0,89
w tym: emeryturę i rentę	0,80	0,82	0,76
pozostających na utrzymaniu	1,04	0,89	0,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonych przez GUS

Tabela 4.5. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych województwa podlaskiego w latach 2005-2007 w zł

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
	(w zł)		
Ogółem, w tym:	724,68	816,10	883,99
z pracy najemnej	256,88	292,65	338,14
z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	89,29	126,62	156,26
z pracy na własny rachunek	53,61	56,37	57,55
ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej	265,74	287,55	286,24
W tym dochód do dyspozycji	691,45	779,75	845,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności przeprowadzonych przez GUS

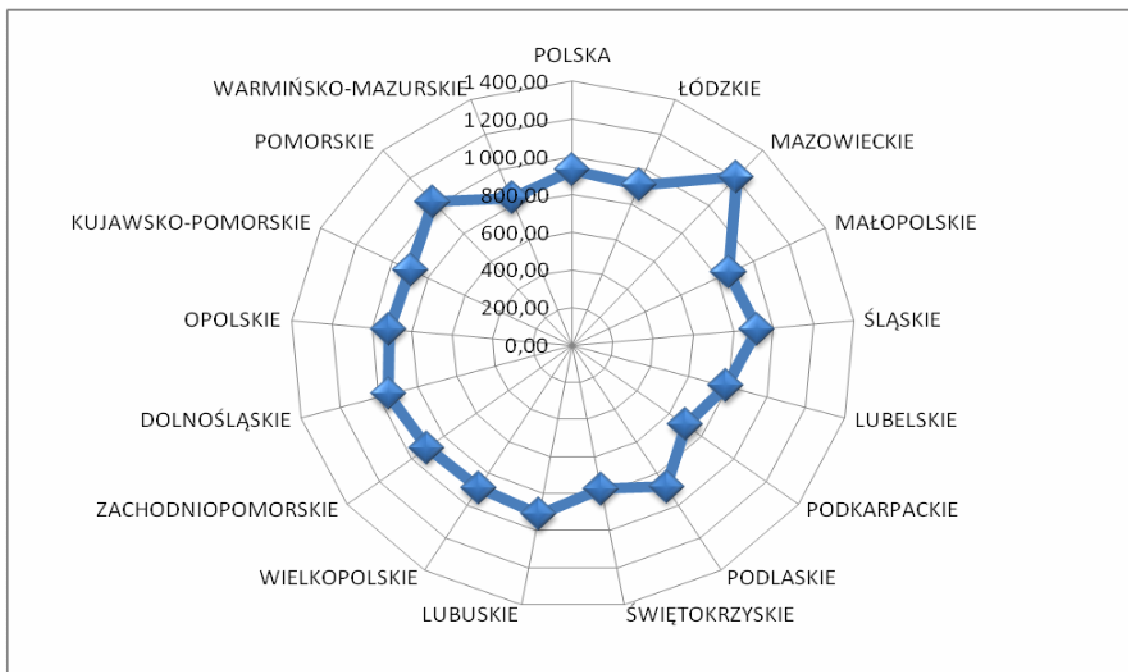
Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwie domowym w województwie podlaskim wynosiły 737,46 zł w 2007 r., czyli były niższe niż średnie wydatki w Polsce o 72,49 zł (por. wykres 4.4.). Prawie 95% ogółu wydatków mieszkańców Podlasia stanowiły wydatki na towary i usługi konsumpcyjne, z czego największy udział posiadały: wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe (32%), wydatki na użytkowanie mieszkania i nośniki energii (18%), wydatki na transport (10%) (por. wykres 4.5.).

W 2007 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie podlaskim stanowiły 88,1% średniej krajowej i były równe 2 524,95 zł.

Liczba emerytów i rencistów w województwie podlaskim maleje z roku na rok o 0,6%. W 2007 r. grupa ta stanowiła 275 893 osób. Przeciętna miesięczna emerytura (spoza KRUS) wynosiła 1201,33 zł, średnia renta z tytułu niezdolności do pracy – 964,27 zł, średnia renta rodzinna – 1031,74 zł, a przeciętna emerytura rolników indywidualnych – 776,10 zł (por. wykres 4.6.). Wszystkie świadczenia

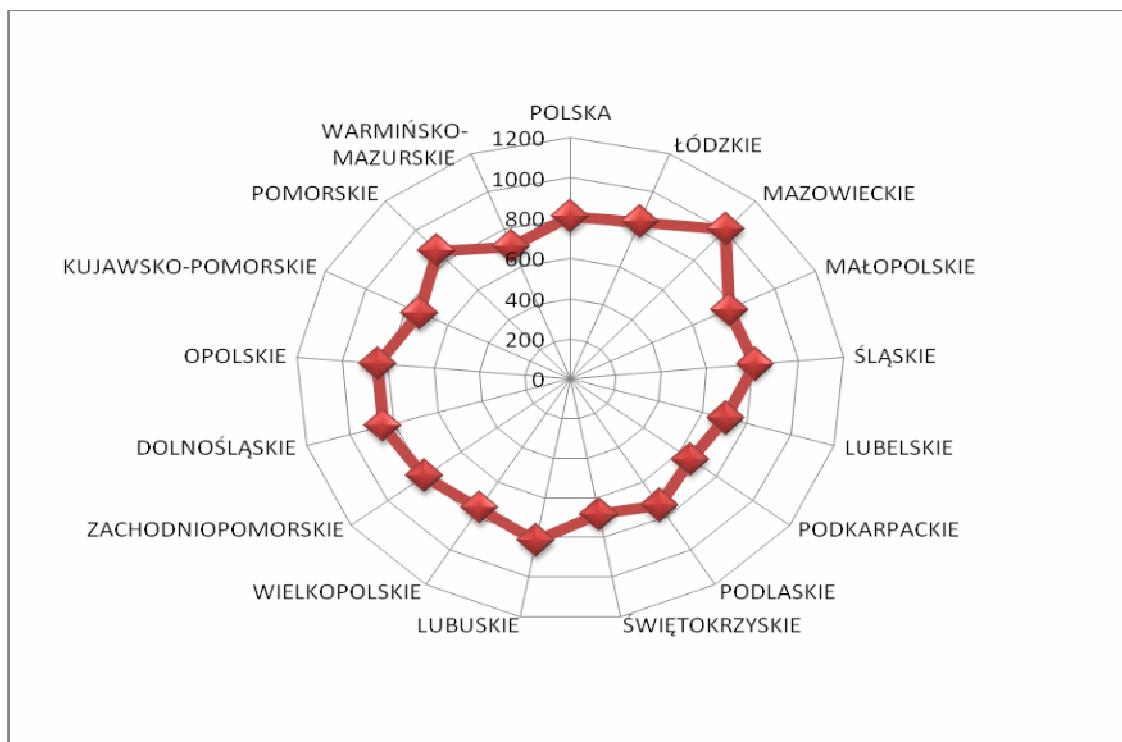
społeczne wzrastały w ostatnim okresie przeciętnie o 5% rocznie i były niższe od średnich krajowych o 136,29 zł.

Wykres 4.3. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny przypadający na jedną osobę w 2007 r. w zł

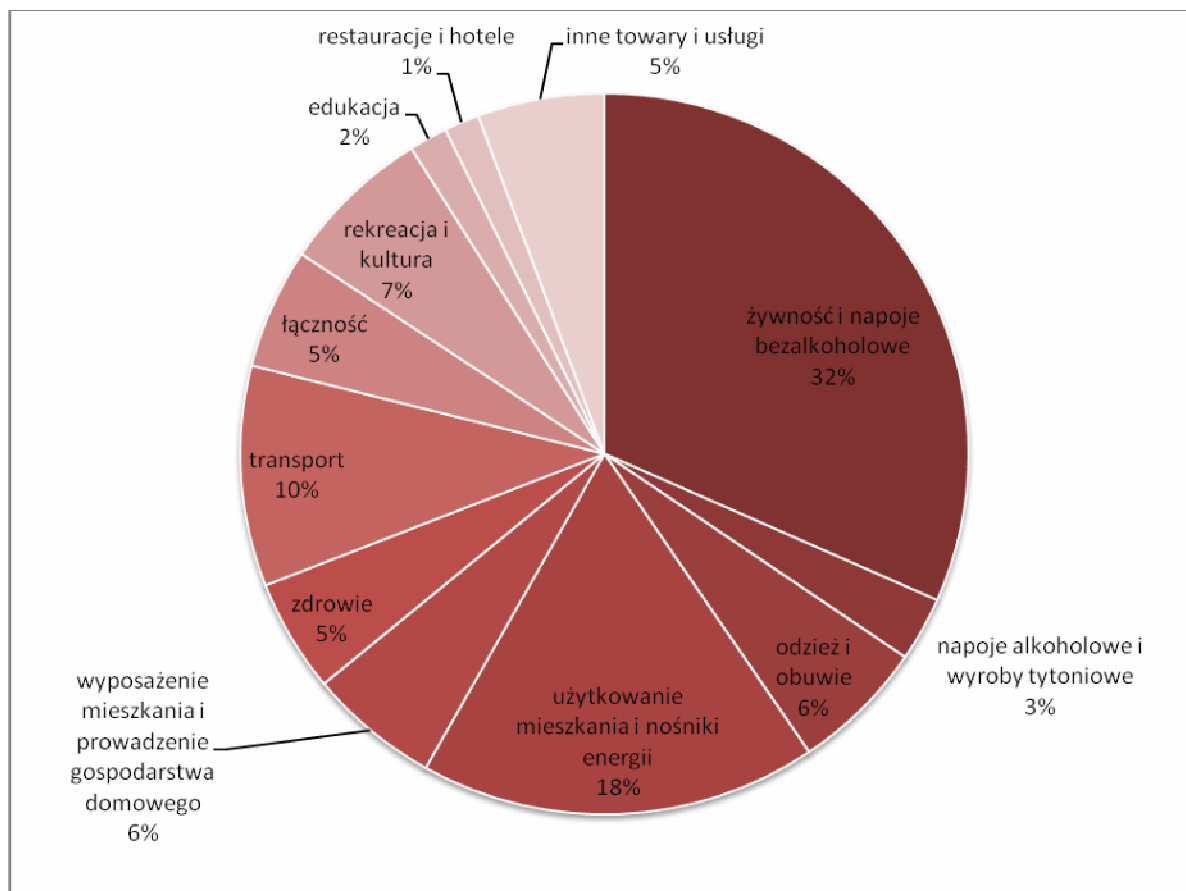
Źródło: opracowanie własne danych GUS

Wykres 4.4. Przeciętne miesięczne wydatki przypadające na jedną osobę w gospodarstwach domowych w 2007 r. w zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 4.5. Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków przypadających na jedną osobę w gospodarstwach domowych w 2007 r. w%

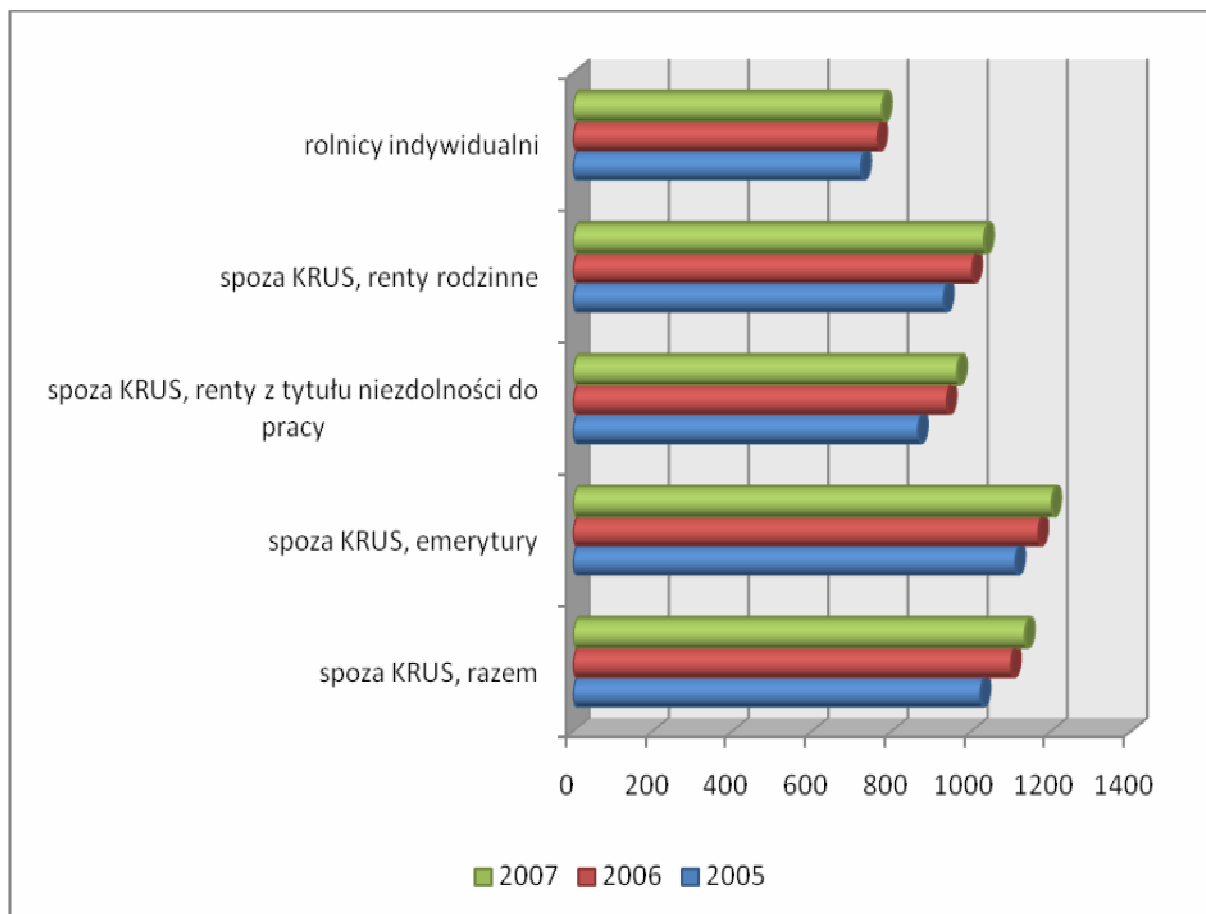
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2005 r. prawie 96% gospodarstw domowych w województwie podlaskim było wyposażonych w chłodziarkę i prawie 98% w telewizor. W związku z tym, od dwóch lat GUS zaprzestał prowadzenia badań dotyczących wyposażenia gospodarstw domowych w te przedmioty. Nadal nie wszystkie, a tylko ponad 76% gospodarstw domowych posiada automat pralniczy (por. wykres 4.7.). Prawie 70% gospodarstw domowych jest właścicielem telefonu komórkowego. Dobra te są ogólnie dostępne dla większości mieszkańców Podlasia. Natomiast przedmioty, takie jak samochód osobowy, kuchenka mikrofalowa, czy komputer osobisty, dostępne są dla mniej niż połowy mieszkańców województwa. Do dóbr luksusowych, w które wyposażona jest około jedna trzecia gospodarstw domowych na Podlasiu należą: wieża HI-FI, odtwarzacz DVD, urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej, komputer osobisty z dostępem do Internetu, drukarka oraz odtwarzacz płyt kompaktowych. Jedynie kilka procent mieszkańców województwa podlaskiego posiada zmywarkę do naczyń.

Zasoby mieszkaniowe na Podlasiu wzrastają z roku na rok. W 2006 r. w porównaniu do 2005 r. liczba mieszkań wzrosła o 2 701. Struktura form własności mieszkań nie ulega zmianie (por. wykres 4.8.). Nadal dominują mieszkania osób fizycznych (60%) i spółdzielni mieszkaniowych (31%). 63% zasobów mieszkaniowych zlokalizowanych jest w mieście, a 37% – na wsi. Przeciętna liczba

izb w mieszkaniu oscyluje wokół 4 (w 2006 r. – 3,94). Na jedno mieszkanie przypada powierzchnia użytkowa średnio równa 72,9 m². W jednym mieszkaniu zamieszkują średnio trzy osoby (2006 r. – 2,97).

Wykres 4.6. Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto w województwie podlaskim w 2007 r. w zł

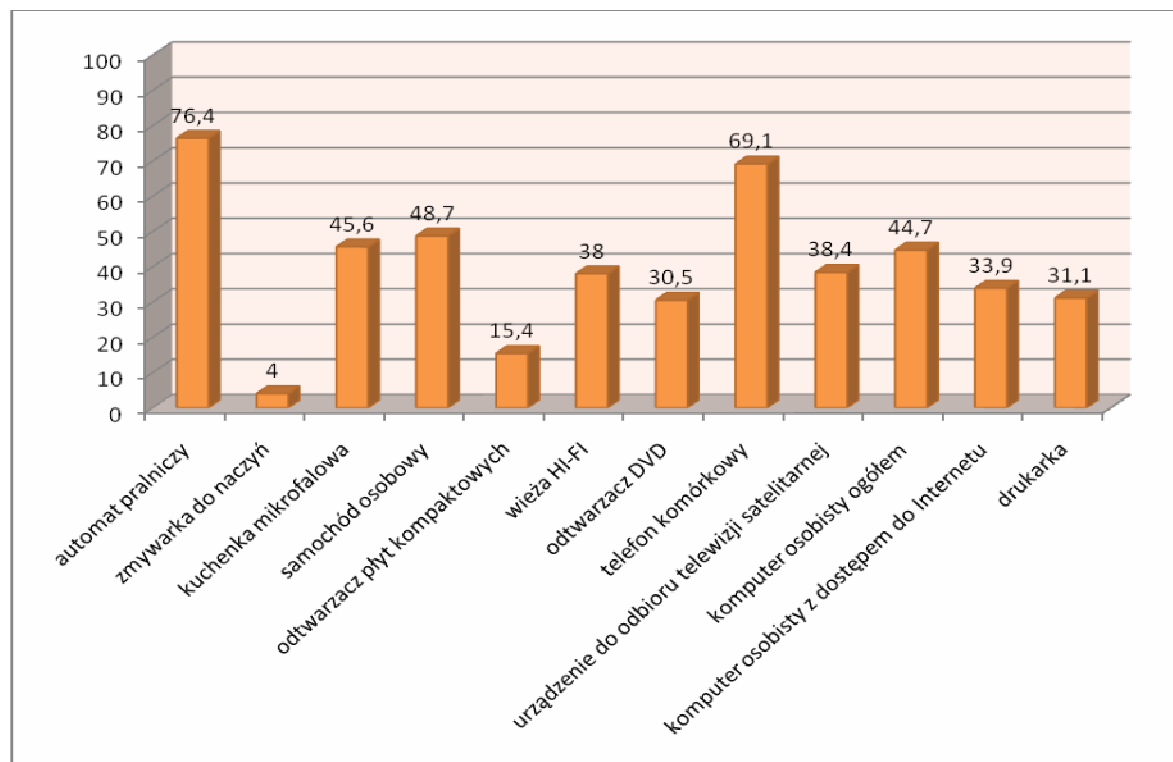

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Maleje natomiast liczba mieszkań oddanych do użytku. W 2006 r. oddano do użytku o 762 mieszkania mniej niż w 2000 r. Oznacza to, że rynek nieruchomości w tym zakresie jest dosyć nasycony. Maleje w związku z tym również wskaźnik liczby mieszkań na tysiąc zawartych małżeństw z 586,9 w 2000 r. do 442,0 w 2006 r. Identyfikacja tendencji występuje w przypadku analizy tego wskaźnika w miastach, natomiast na wsi widoczny jest wzrost liczby mieszkań na tysiąc zawartych małżeństw ze 180,2 w 2000 r. do 296 w 2006 r.

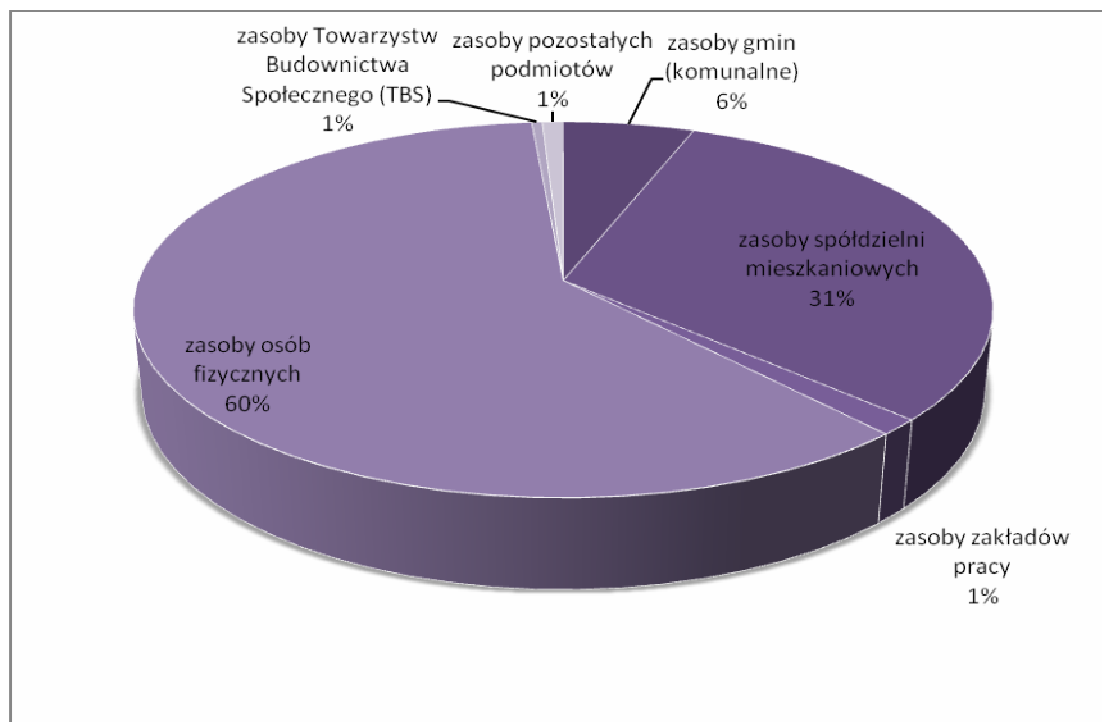
W województwie podlaskim 86,7% osób korzysta z wodociągów, dotyczy to 95,8% ludności mieszkającej w miastach i 73,4% ludności zamieszkującej wieś (por. wykres 4.9.). 58,4% ludności posiada kanalizację, w tym: 87,7% ludności miejskiej i 15,5% ludności wiejskiej. Z dostępu do gazu korzysta 26,4% ludności województwa, z czego w miastach – 42,5%, a na wsiach – 2,6%.

Wykres 4.7. Wyposażenie w niektóre przedmioty trwałego użytkowania w% ogółu gospodarstw domowych w 2007 r.

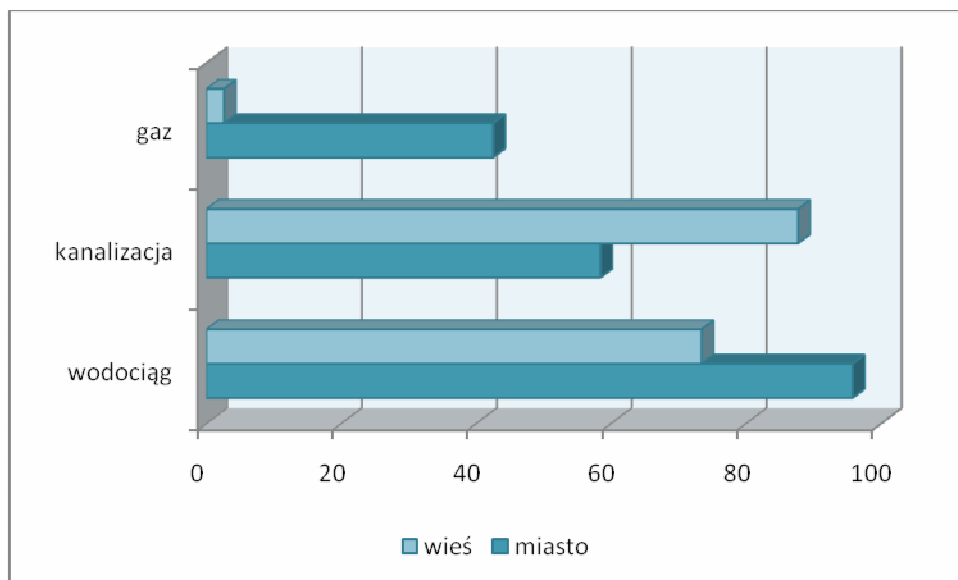
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 4.8. Zasoby mieszkaniowe województwa podlaskiego wg form własności w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 4.9. Ludność korzystająca z wodociągu, kanalizacji i gazu w procentach ludności ogółem w województwie podlaskim w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 4.10. Edukacja według szczebli kształcenia

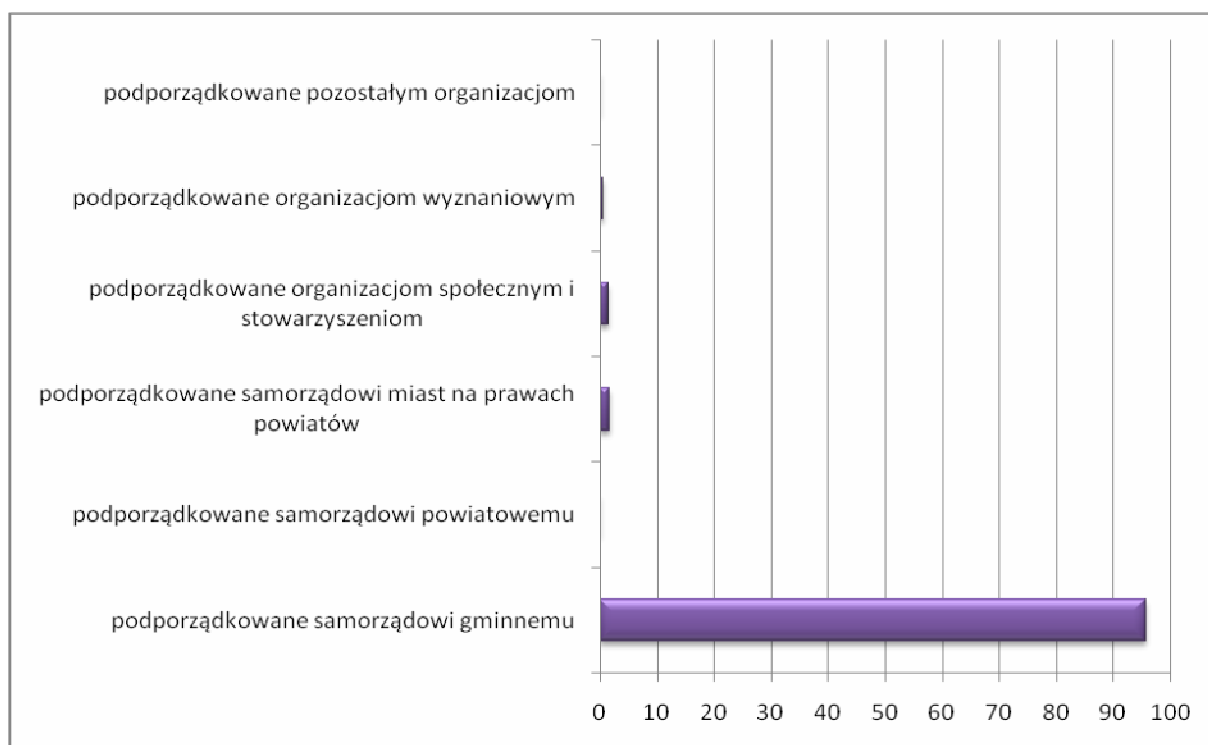

Źródło: opracowanie własne

Edukacja w Polsce odbywa się na sześciu szczeblach kształcenia (por. wykres 4.10.). Pierwszy szczebel stanowi wychowanie przedszkolne. W województwie podlaskim w 2007 r. działały 566 placówki wychowania przedszkolnego, z czego 197 funkcjonujących w miastach i 369 na wsiach. Liczba przedszkoli z roku na rok maleje. Obecnie, w naszym regionie działa 159 przedszkoli, w tym 138 w miastach i 21 na wsiach. Ponadto występuje również 407 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. W związku z tendencją wzrostową liczby dzieci w wieku przedszkolnym, na Podlasiu pojawił się problem braku miejsc w przedszkolach. W 2007 r. miejsca w przedszkolach znalazło 73% dzieci. Na tysiąc dzieci w wieku od 3 do 6 lat do przedszkoli uczęszczało 383 dzieci, a w wieku 6 lat – 478. Na jedno przedszkole przypada przeciętnie 112 dzieci.

Drugi szczebel kształcenia stanowią szkoły podstawowe. W 2007 r. na tym poziomie kształciło się 75 325 uczniów województwa podlaskiego. 95,7% uczniów kształciło się w szkołach podstawowych przyporządkowanych samorządowi gminnemu, a pozostałe 4,3% uczniów w szkołach przyporządkowanych: samorządowi miast na prawach powiatu (1,8%), samorządowi powiatowemu (0,1%), organizacjom społecznym i stowarzyszeniom (1,6%), organizacjom wyznaniowym (0,5%), a także pozostałym organizacjom (0,3%) (por. wykres 4.11.).

Wykres 4.11. Struktura szkół podstawowych wg sposobu przyporządkowania w województwie podlaskim w 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

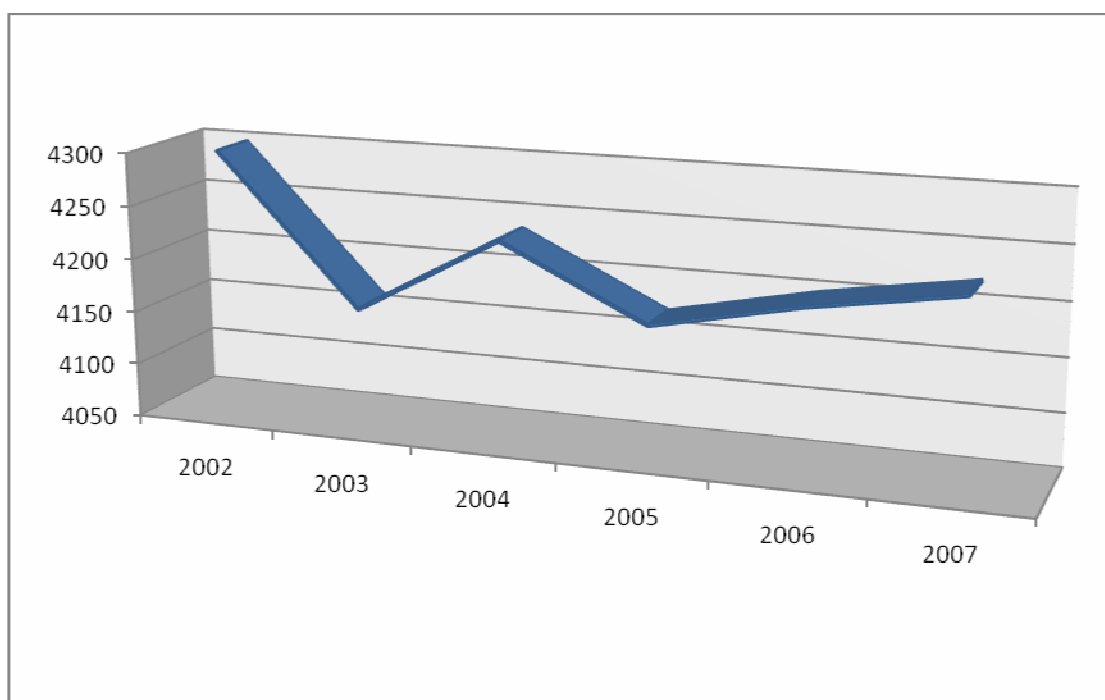
Trzeci szczebel kształcenia stanowią gimnazja. W 2007 r. na tym poziomie kształciło się 48 028 uczniów województwa podlaskiego. 94,1% uczniów kształciło się w gimnazjach przyporządkowanych samorządowi gminnemu, a pozostałe 5,9%

uczniów w szkołach przyporządkowanych: samorządowi miast na prawach powiatu (0,8%), samorządowi powiatowemu (1,9%), organizacjom społecznym i stowarzyszeniom (2,1%), organizacjom wyznaniowym (0,5%), podporządkowane administracji centralnej rządowej (0,1%), a także pozostałym organizacjom (0,5%).

Czwarty szczebel kształcenia obejmuje szkoły ponadgimnazjalne, tj.: licea ogólnokształcące, licea profilowane, zasadnicze szkoły zawodowe, technika, szkoły artystyczne, szkoły specjalne. W roku szkolnym 2006/2007 na tym szczeblu kształciło się 45 546 uczniów. Na piątym szczeblu, w szkołach policealnych naukę kontynuowało 1 855 osób.

Szósty szczebel dotyczy szkół wyższych. W województwie podlaskim studenci mogą kształcić się na: uniwersytetach⁶, w wyższych szkołach technicznych, w wyższych szkołach ekonomicznych, pedagogicznych, w wyższej szkole rolniczej, w wyższych szkołach zawodowych i w innych szkołach wyższych. Liczba studentów ogółem wzrasta z roku na rok, w roku akademickim 2006/2007 podlaskie uczelnie kształciły 53 905 osób. Jednak w stosunku do 10 tysięcy ludności w wieku 19-24 lata udział studentów wykazywał tendencje zmienne: malał w latach 2003 i 2005, a w ostatnim okresie rósł (por. wykres 4.12.). Jednak spadek ten nie wynikał z mniejszego zainteresowania zdobywaniem wyższego wykształcenia, a z tego, że osoby w wieku 19-24 lata są z tzw. niżu demograficznego.

Wykres 4.12. Studenci szkół wyższych na 10 tysięcy ludności w wieku 19-24 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

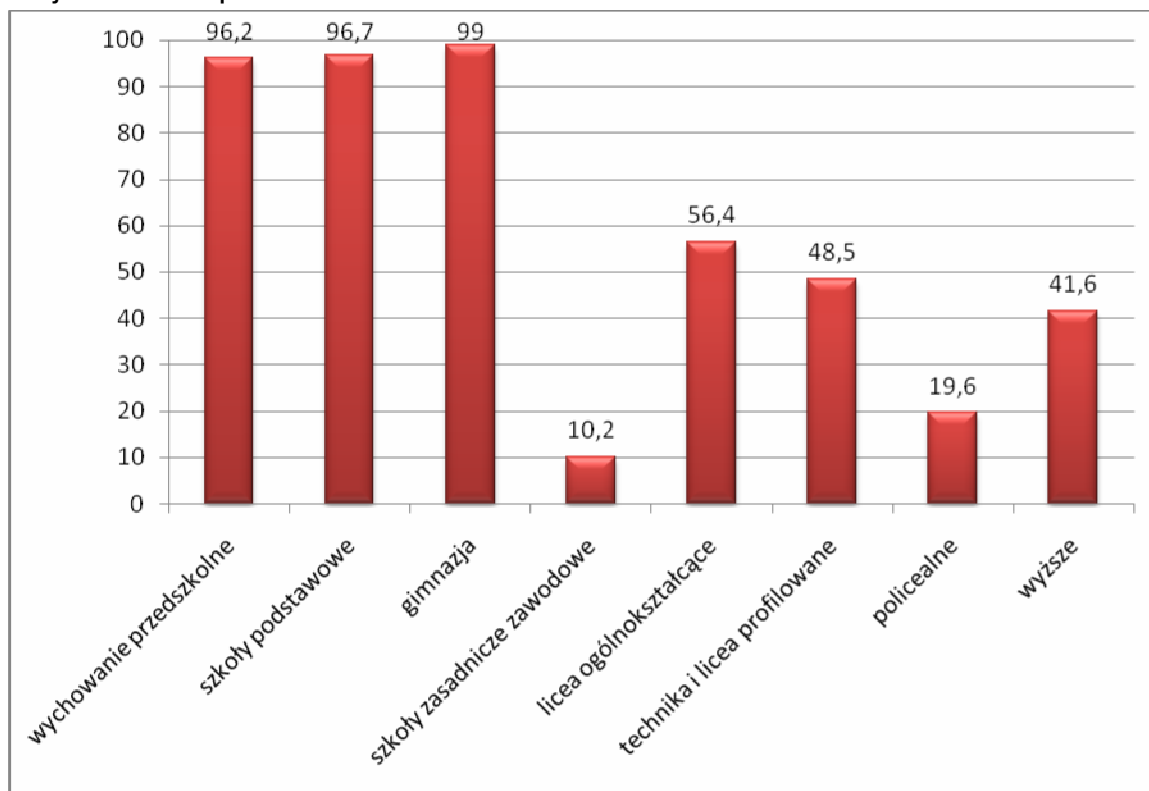
⁶ Obecnie w województwie podlaskim są trzy uniwersytety: Uniwersytet w Białymstoku, kształcący studentów na ośmiu wydziałach: biologiczno-chemicznym, ekonomii i zarządzania, filologicznym, fizyki, historyczno-socjologicznym, matematyki i informatyki, pedagogiki i psychologii, prawa; Uniwersytet Medyczny w Białymstoku i Uniwersytet Muzyczny w Białymstoku.

Podstawową miarą powszechności nauczania są współczynniki skolaryzacji. Współczynnik skolaryzacji brutto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Z kolei współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Dla trzech pierwszych poziomów nauczania wartość współczynnika skolaryzacji brutto jest zbliżona do 100% (por. wykres 4.13). Czwarty poziom jest rozdrobniony, ponieważ uczniowie w tym samym wieku (16-18 lat) mogą kontynuować naukę w liceach ogólnokształcących, technikach i liceach profilowanych lub w szkołach zasadniczych zawodowych. Spośród osób w wieku od 19 do 24 lat na szkoły policealne decydowało się 19,6% osób, a na szkoły wyższe 41,6% osób.

W okresie ostatnich siedemnastu lat współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym w Polsce wzrosły czterokrotnie. Współczynnik skolaryzacji brutto wzrósł z 12,9% w roku akademickim 1990/1991 do 51,1% w roku akademickim 2007/2008, a netto – odpowiednio z 9,8 do 39,7⁷.

Wykres 4.13. Współczynnik skolaryzacji brutto w roku szkolnym 2006/2007 w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

⁷ „Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.”, GUS, Warszawa 2008, s. 18.

Tabela 4.6. Współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym w Polsce^{a)}

Współczynniki skolaryzacji	1990/1991	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2006/2007	2007/2008
Brutto	12,9	22,3	40,7	48,9	49,9	51,1
Netto	9,8	17,2	30,6	38,0	38,8	39,7

a) Bez studentów cudzoziemców. Do roku akademickiego 2005/2006 bez studentów studiów eksternistycznych.

Źródło: „Szkoly wyższe i ich finanse w 2007 r.”, GUS, Warszawa 2008, s. 18

W województwie podlaskim w roku akademickim 2006/2007 studiowało 453 cudzoziemców, z czego najwięcej – 245 na Uniwersytecie w Białymstoku, a także 115 na Akademii Medycznej (obecnie Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku).

Niekorzystnie kształtuje się tendencja dotycząca pracowników medycznych województwa podlaskiego. Z roku na rok jest on coraz mniejsza. W 2006 r. w naszym regionie pracowało:

- ✓ 2 662 lekarzy, czyli o 726 mniej niż w 2000 r.,
- ✓ 5 781 pielęgniarek, czyli o 859 mniej niż w 2000 r.,
- ✓ 786 położnych, czyli o 121 mniej niż w 2000 r.,
- ✓ 628 farmaceutów, czyli o 18 mniej niż w 2000 r.

Wzrosła jedynie liczba lekarzy dentystów – o 214 w 2006 r. w porównaniu do 2000 r., a także fizjoterapeutów.

Na koniec 2006 r. w województwie podlaskim funkcjonowało 27 szpitali, w tym 23 publiczne i 4 niepubliczne. Na 10 tysięcy ludności przypadało około 50 łóżek. W 2006 r. w szpitalach na Podlasiu leczyło się 227,7 tysiąca chorych, czyli o 25,3 tysiąca więcej niż w 2000 r. Na 10 tysięcy ludności leczonych było 1900,9 pacjentów, przeciętnie na jedno łóżko przypadało 37,8 osób. Średnio jeden chory przebywał w szpitalu 6,6 dni. Przeciętnie łóżka w szpitalach wykorzystywane były przez 251 dni w roku. Tendencje wszystkich analizowanych wskaźników są w ostatnim okresie rosnące.

Wzrasta również zainteresowanie ambulatoryjną opieką zdrowotną. W 2006 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 510 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 388 w miastach i 122 na wsiach. Liczba porad specjalistycznych (lekarskich i stomatologicznych) udzielonych pacjentom wzrosła w 2006 r. w porównaniu do 2000 r. o 1 126, 6 tys. i kształtowała się na poziomie 9 250,4 tys.

Nie mniej istotne, z punktu widzenia warunków życia mieszkańców województwa podlaskiego jest poczucie bezpieczeństwa. W 2006 r. na terenie województwa podlaskiego stwierdzono 27 725 przestępstw, czyli o 17% mniej niż w 2000 r. Podobną tendencją odznacza się liczba przestępstw przeciwko rodzinie i opiece – w 2006 r. stwierdzono 954 przestępstw, czyli o 40% mniej niż w 2000 r. Jednocześnie w regionie wzrasta wykrywalność sprawców przestępstw stwierdzonych. W 2006 r. wykryto 69,1% sprawców, czyli znacznie więcej niż w 2000 r. (55,7%). Na poziomie bliskim 100% wykryto sprawców przeciwko rodzinie i opiece, w tym znęcającym się nad członkiem rodziny lub inną osobą zależną lub bezradną. Sądy powszechne skazały za przestępstwa ścigane z oskarżenia

publicznego 13 905 dorosłych osób, czyli ponad dwukrotnie więcej niż w 2000 r. Przeciwnie rodzinie i opiece skazano 728 dorosłych osób (o 152 osoby mniej niż w 2000 r.), w tym 500 dorosłych osób za znęcanie się nad członkiem rodziny lub inną osobą zależną lub bezradną (o 109 osób więcej niż w 2000 r.).

Z przeprowadzonej analizy warunków życia mieszkańców województwa podlaskiego dotyczącej: poziomu zamożności, zasobów mieszkaniowych, poziomu edukacji, zasobów opieki społecznej, poczucia bezpieczeństwa, wynikają następujące wnioski:

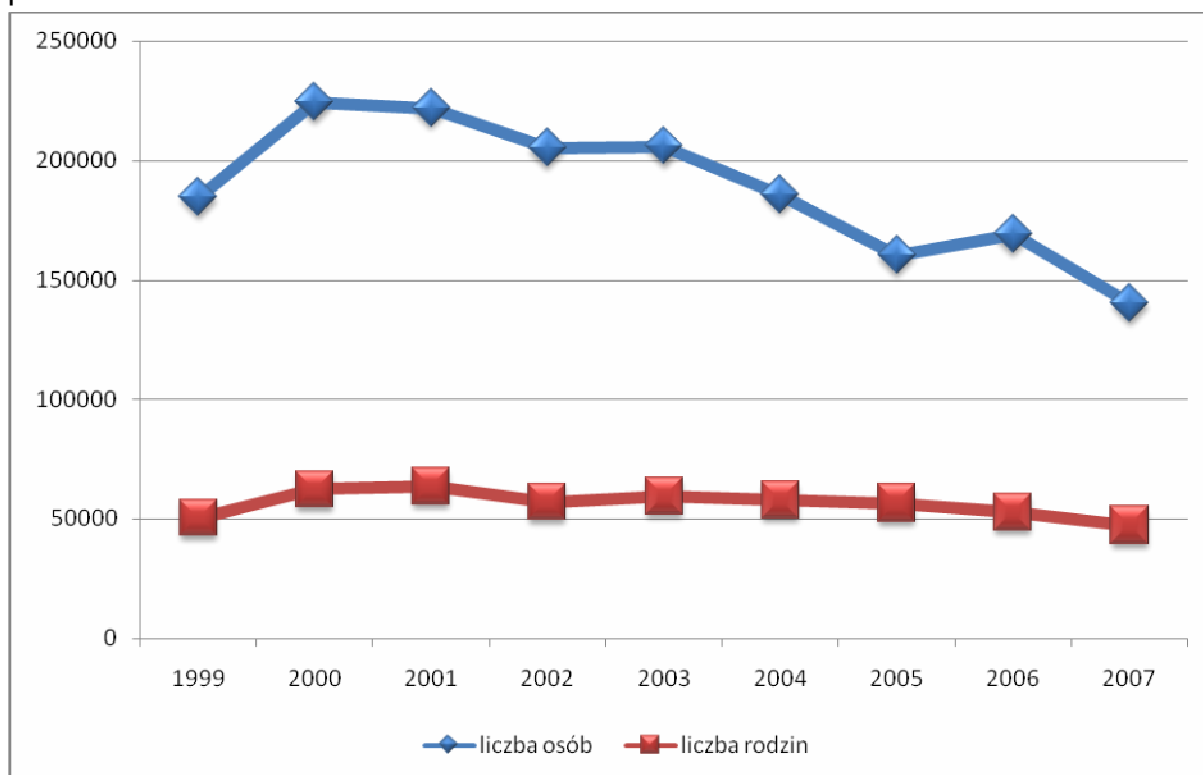
- poziom zamożności mieszkańców Podlasia jest niższy niż średnia krajowa,
- społeczeństwo Podlasia jest bardzo zróżnicowane pod względem dochodów, najniższe dochody posiadają osoby w wieku poprodukcyjnym,
- gros wydatków stanowią wydatki na towary i usługi konsumpcyjne,
- zasoby mieszkaniowe wzrastają z roku na rok, z tym że tempo przyrostu jest coraz mniejsze,
- w związku z obserwowanym od kilku lat wyższym przyrostem naturalnym widoczna jest potrzeba zwiększenia liczby miejsc w przedszkolach; obecnie brakuje miejsc w przedszkolach dla dzieci w wieku 3-6 lat,
- na poziomie podstawowym i gimnazjalnym uczy się blisko 100% spośród dzieci i młodzieży w wieku 7-15,
- kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym jest zróżnicowane; najwięcej uczniów wybiera licea ogólnokształcące, technika i licea profilowane, a najmniej – szkoły zasadnicze zawodowe,
- liczba studentów wzrasta z roku na rok, co potwierdzają współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym,
- widoczna jest niekorzystna, ujemna zależność korelacyjna między zasobami opieki zdrowotnej a potrzebami mieszkańców województwa, co oznacza, że z upływem lat jest coraz mniej pracowników medycznych, mniej miejsc w szpitalach, a znacznie więcej osób potrzebujących opieki zdrowotnej;
- wzrasta poczucie bezpieczeństwa mieszkańców naszego województwa.

4.3. Główne problemy i zagrożenia

Pomoc społeczna jest ściśle uzależniona od innych dziedzin polityki społecznej takich jak: zdrowie, oświata czy polityka mieszkaniowa. Ma to związek z jednym z zadań pomocy społecznej polegającym na umożliwieniu osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać. W szczególnie trudnych sytuacjach znajdują się rodziny niepełne, wielodzietne, dotknięte chorobą, niepełnosprawnością, uzależnione. W rodzinach tych najczęściej występuje nakładanie się czynników negatywnych np.: niedostatek i ubóstwo, niewydolność opiekuńcza i wychowawcza, niesprawność psychofizyczna.

Wspólną cechą tej kategorii rodzin jest ograniczona zdolność pokonywania trudności w warunkach wzrostu kosztów utrzymania, spadku realnych dochodów, bezrobocia, znacznych ograniczeń w sferze polityki społecznej.

Wykres 4.14. Korzystający z pomocy społecznej w latach 1999-2007 w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MPiPS

Na terenie województwa w 2007 roku świadczenia pomocy społecznej (bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania) przyznano decyzją 82 311 osobom (o 28 912 mniej niż w roku poprzednim) z 47 313 rodzin (o 5 378 mniej), ze zmniejszoną w stosunku do roku poprzedniego liczbą osób w tych rodzinach – 149 083 (2006 r. – 169 212)⁸ (por. wykres 4.14). Wynika to po części z faktu, iż jedna z form pomocy (tzw. pomoc suszowa w 2006 r.) przyznawana była bez uwzględniania sytuacji dochodowej i rodzinnej zasiłkobiorcy, toteż rodziny tych osób nie były wykazane w sprawozdawczości, po części zaś ze spadku w 2007 r. liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

Największą liczbę mieszkańców objętych pomocą społeczną stanowili mieszkańcy powiatów:

	2005	2006	2007
	(w %)		
suwalski	33,56	27,55	25,34
hajnowski	28,74	25,25	21,52
kolneński	24,89	24,01	23,37
sokólski	24,12	21,88	20,03

⁸ Na podstawie raportu: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Najmniej osób objęto pomocą w powiatach:

	2005	2006	2007
	(w %)		
wysokomazowiecki	10,58	9,73	9,25
zambrowski	12,17	11,37	10,36
Białystok m.	8,02	8,64	8,25
Łomża m.	8,39	7,81	7,22

W skali całego województwa decyzję o przyznaniu przynajmniej jednej formy pomocy społecznej otrzymał niemal co 15 jego mieszkańców (tj. ok. 7% ogólnej liczby mieszkańców województwa).

Głównymi przyczynami korzystania z pomocy są najczęściej: ubożenie społeczeństwa, bezrobocie, niepełnosprawność, dysfunkcyjność rodzin, starzenie się społeczeństwa, bezdomność oraz niezaspokojenie potrzeb w zakresie poradnictwa specjalistycznego.

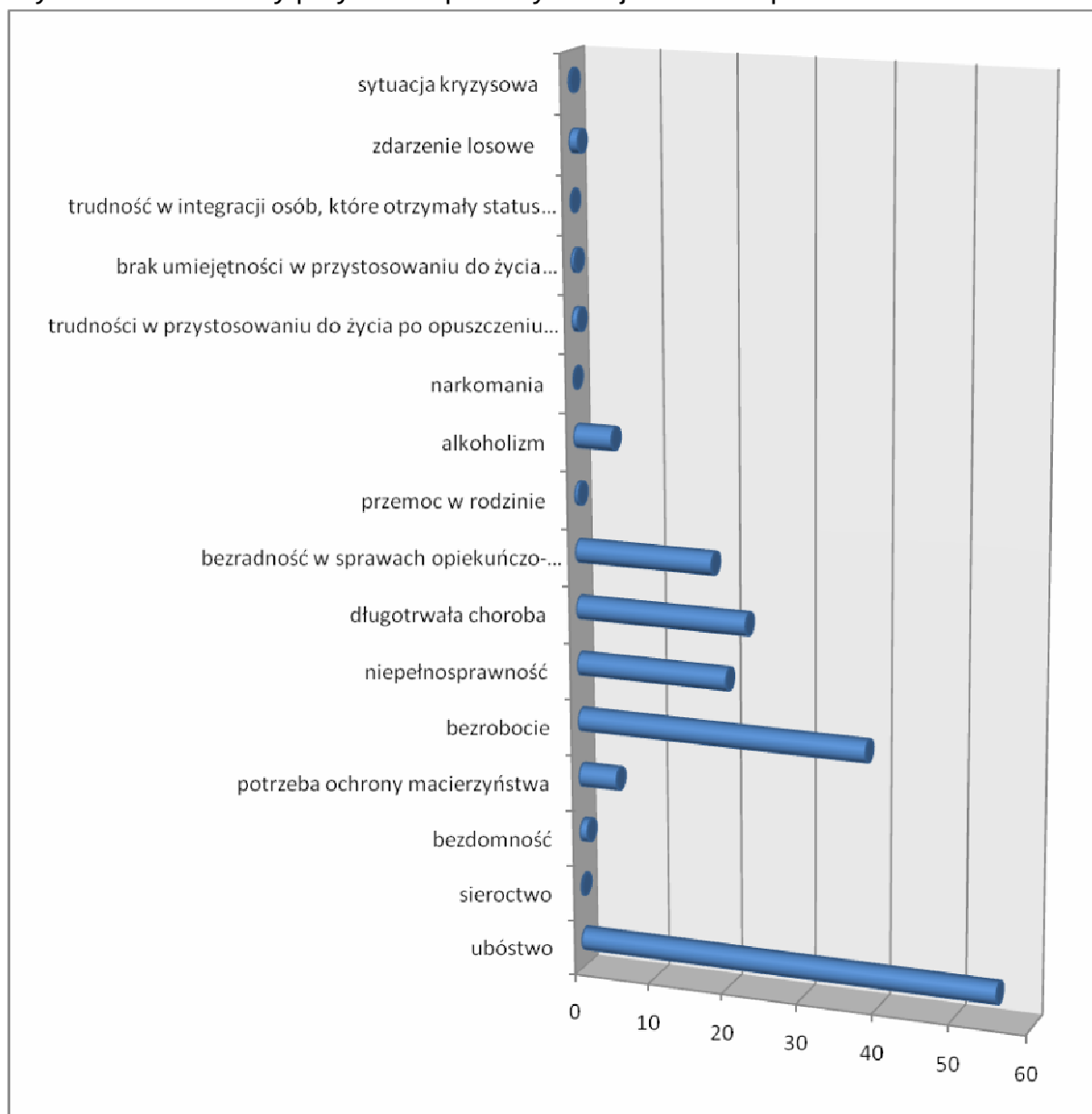
Analiza świadczeń udzielonych osobom korzystającym z pomocy społecznej wskazuje, że zmienia się liczba osób i rodzin objętych publiczną pomocą społeczną w województwie podlaskim (por. wykres 4.14.). Najwięcej osób skorzystało z pomocy w 2000 r., a najwięcej rodzin w 2001 r. W 2007 r. pomocą było objętych najmniej zarówno rodzin, jak i osób w badanym okresie.

Tabela 4.7. Powody przyznania pomocy w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Lp.	Wyszczególnienie	2005	2006	2007
		(w %)		
1	ubóstwo	63,30	58,92	55,55
2	sieroctwo	0,26	0,21	0,21
3	bezdomność	0,43	1,27	1,05
4	potrzeba ochrony macierzyństwa	5,32	4,83	5,16
5	bezrobocie	42,85	43,37	38,37
6	niepełnosprawność	14,17	18,25	20,02
7	długotrwała choroba	15,58	21,55	22,66
8	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gosp. dom.	26,98	19,75	18,19
9	przemoc w rodzinie	0,58	0,69	0,53
10	alkoholizm	5,21	5,62	5,07
11	narkomania	0,07	0,11	0,10
12	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0,28	0,68	0,78
13	brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze	0,01	0,05	0,49
14	trudność w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	0,04	0,08	0,12
15	zdarzenie losowe	1,31	0,46	1,15
16	sytuacja kryzysowa	0,21	0,41	0,30

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Wykres 4.15. Powody przyznania pomocy w województwie podlaskim w 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej pomoc społeczna udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z powodów: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

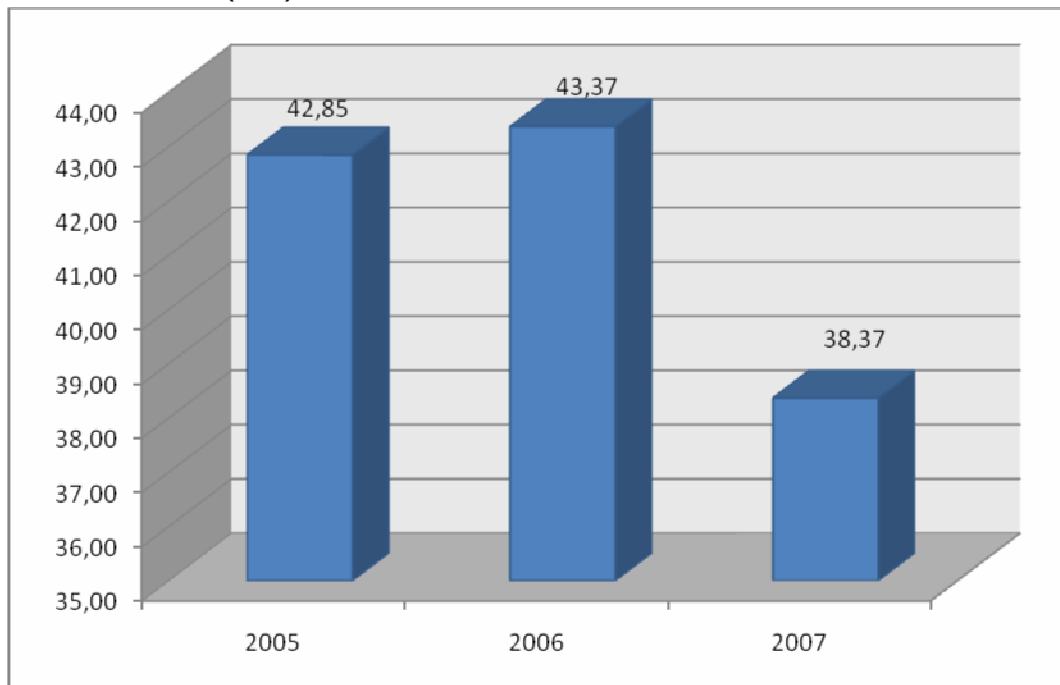
W 2007 r. w województwie podlaskim pomoc społeczna przyznawana była głównie z tytułu **ubóstwa, bezrobocia i bezradności** (por. tabela 4.7., wykres 4.15). Z takiej pomocy skorzystało ok. 70% osób w rodzinach, którym przyznano pomoc. Po

około 10% pomocy przyznano z tytułu: niepełnosprawności oraz długotrwałej choroby. Potrzeba ochrony macierzyństwa skierowała pomoc do ok. 5% osób, 3% udział w korzystających z pomocy stanowiły osoby z problemami alkoholizmu. Pozostałe powody przyznania pomocy społecznej przysługiwały osobom stanowiącym łącznie ok. 2% wszystkich korzystających z pomocy.

4.3.1. Bezrobocie

Pomoc społeczna jest uzależniona głównie od poziomu rozwoju gospodarczego kraju. Jej celem jest zapobieganie powstawaniu trudnych sytuacji, które powodują uzależnienie osób i ich rodzin od pomocy społecznej. Sytuacja społeczno-ekonomiczna poszczególnych grup ludności jest pochodną ich sytuacji na rynku pracy. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski wskazują na znaczną poprawę sytuacji na rynku pracy w ciągu dwóch ostatnich lat, a zwłaszcza w 2007 roku. Nastąpił wzrost wskaźnika zatrudnienia i spadek stopy bezrobocia. Pomimo tej poprawy nadal znaczący udział wśród korzystających z pomocy społecznej stanowią osoby bezrobotne (por. wykres 4.16). **W 2007 r. 38,37% korzystających z pomocy** w województwie podlaskim uzyskało ją właśnie z powodu braku pracy. W 2005 r. udział ten był zbliżony do poziomu z 2006 r. i wynosił 42,85%, zaś w 2006 r. wynosił nieco więcej bo 43,37%.

Wykres 4.16. Korzystający z pomocy z tytułu bezrobocia w województwie podlaskim w latach 2005-2007 (w%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Bezrobocie, jako przyczyna przyznania świadczeń z pomocy społecznej, najczęściej występowało w powiatach:

	2005	2006	2007
	(w %)		
Łomża (miasto)	69,96	68,59	53,48
zambrowski	62,18	59,44	59,06
Suwałki (miasto)	65,57	53,26	49,65
grajewski	57,13	58,36	55,25
Białystok (miasto)	-	54,31	38,82
sejneński	-	-	43,22
sokólski	-	-	42,33

natomiast najrzadziej w powiatach:

	2005	2006	2007
	(w %)		
moniecki	24,63	27,40	30,78
suwalski	24,88	32,28	27,31
łomżyński	27,89	27,75	28,83
siemiatycki	33,93	32,29	34,37
bielski	-	30,04	26,77
kolneński	-	-	31,82
wysokomazowiecki	-	-	32,52

Utrata źródeł dochodu powoduje, że dla znacznej części ludności zasiłki z pomocy społecznej stają się głównym źródłem utrzymania. Jedynie działania w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych, które będą prowadzić do tworzenia nowych miejsc pracy, zmiany kwalifikacji zawodowych, prowadzących w konsekwencji do wzrostu zatrudnienia osób bezrobotnych, mogą doprowadzić do zmian w strukturze korzystających z pomocy społecznej oraz znaczne ograniczenie ich liczby.

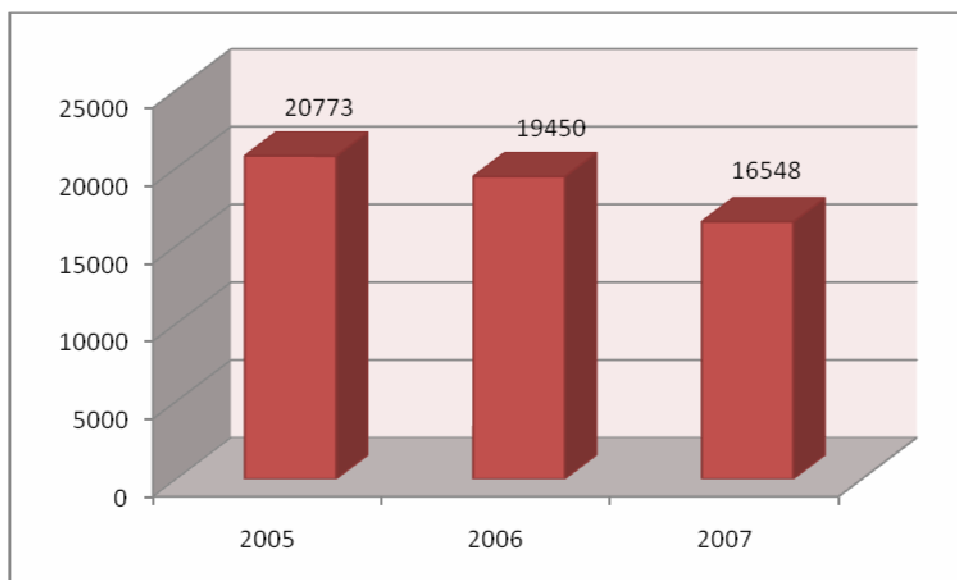
W pomocy społecznej podstawowym świadczeniem obok pracy socjalnej jest zasiłek okresowy, przyznawany przez ośrodki pomocy społecznej m.in. z tytułu pozostawania bez pracy.

W latach 2005-2007 w województwie podlaskim liczba osób, którym przyznano świadczenia z powodu bezrobocia, z roku na rok maleje (por. wykres 4.17.). W roku 2007 w porównaniu do 2005 r. liczba ta zmalała o ok. 20%. Jednak pomimo poprawy sytuacji na podlaskim rynku pracy, bezrobocie nadal było główną dysfunkcją, z powodu której przyznawano zasiłki okresowe (73,3% wszystkich osób pobierających to świadczenie; spadek o 3,4% w stosunku do 2006 r.). Pozostałe przyczyny to w szczególności: długotrwała choroba – 13% (wzrost o 1,6%) i niepełnosprawność 8,3% (wzrost o 1%).

Celem działania służb społecznych jest pomoc osobom w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej spowodowanej bezrobociem, nie tylko w sferze ekonomicznej, ale także społecznej i psychicznej poprzez działania doradcze,

interwencyjne, edukacyjne bezpośrednie i pośrednie. Nowym rozwiązaniem stosowanym przez pracowników socjalnych, zapobiegającym wykluczeniu społecznemu tej grupy jest kontraktowanie pomocy (zawieranie umów roboczych), kierowanie do prac społecznie użytecznych, tworzenie Centrów Integracji Społecznej i Klubów Integracji Społecznej.

Wykres 4.17. Zasiłki okresowe przyznawane z tytułu bezrobocia w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS

4.3.2. Ubóstwo

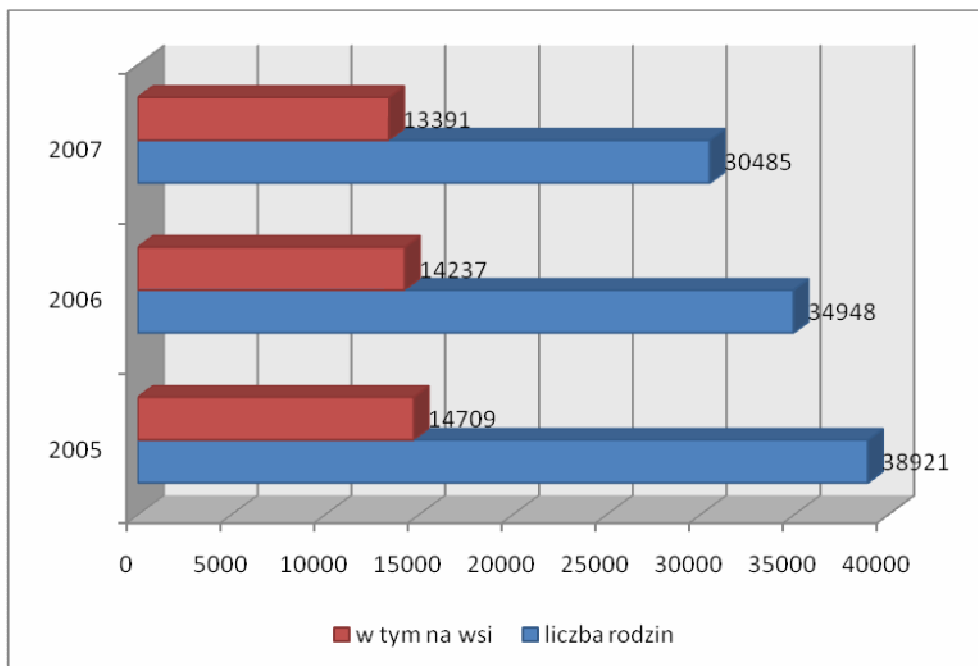
Bezrobocie w głównej mierze wpływa na szerzenie się ubóstwa. Najbardziej narażone na długotrwałe ubóstwo są rodziny wielodzietne, niepełne, z osobami niepełnosprawnymi, mieszkające w małych miasteczkach i na wsi, dotknięte bezrobociem, a także gospodarstwa domowe osób o niskim poziomie wykształcenia. Należy zauważyć, że ubóstwo często dotyka rodzinę, która od dawna boryka się z niedostatkiem, a bezrobocie dodatkowo nasila i pogłębia istniejące już problemy.

Ubóstwo może dotyczyć także rodzin, które wcześniej radziły sobie dobrze i osiągnęły średni standard życia, ich gospodarstwa domowe posiadają różne dobra trwałego użytku nabyte w okresie zatrudnienia, natomiast brak jest stałych dochodów koniecznych do pokrycia wydatków bieżących. Sytuacja takich rodzin jest tym trudniejsza, że w chwili utraty zasiłku dla bezrobotnych często osoby te nie spełniają warunków wymaganych do otrzymania zasiłku z pomocy społecznej.

W województwie podlaskim liczba rodzin, korzystająca z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2005-2007 systematycznie maleje, zarówno w mieście jak i na wsi (por. wykres 4.18).

Ogólna liczba rodzin objętych taką pomocą w 2007 r. była o 22% mniejsza w porównaniu do roku 2005 i o 13% mniejsza w porównaniu do 2006 r. Liczba rodzin na wsi objętych pomocą z powodu ubóstwa malała średnio w analizowanym okresie o 5% rocznie.

Wykres 4.18. Liczba rodzin korzystających z pomocy z powodu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPIPS

Sytuacja rodzin dotkniętych ubóstwem i narażonych na nie niesie zagrożenie dla wielu podstawowych funkcji rodziny oraz powoduje głęboką dysfunkcjonalność, prowadzi do uzależniania się od pomocy instytucji.

Przewidziane w ustawie o pomocy społecznej formy wspierania mają przede wszystkim na celu podtrzymanie prawidłowego funkcjonowania każdej rodziny. Oznacza to, że w sytuacji trudnej osoby mają prawo uzyskać rzetelną informację i ofertę pomocową. Mogą zdecydować, z czego i w jaki sposób skorzystają. Nadrzędną jednak rolę dla osób korzystających z pomocy odgrywają świadczenia pieniężne - mają zaspokajać zdeprywowane potrzeby.

Ograniczenie ubóstwa i poszukiwanie rozwiązań przełamywania tego problemu społecznego powinno być jednym z podstawowych zadań polityki społecznej, również na Podlasiu⁹.

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych

Dysfunkcją uprawniającą do korzystania z pomocy jest m.in. bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. **Okolo 14% korzystających z pomocy w województwie podlaskim w 2007 roku to właśnie taka kategoria osób.**

Aby uzyskać wsparcie finansowe oprócz wystąpienia co najmniej jednej z wyżej wymienionych dysfunkcji badana jest także sytuacja dochodowa osoby lub rodziny ubiegającej się o pomoc. Nasuwa się więc pytanie: co zrobić w sytuacji, gdy wszyscy są zdrowi, rodzice czynią wszystko co w ich mocy, żeby nie doprowadzić do

⁹ W 2007 r. ROPS w Białymstoku przy współpracy z Uniwersytetem w Białymstoku zrealizował badania na temat: „Ekonomiczne i społeczne aspekty ubóstwa w województwie podlaskim”.

degradacji rodziny, a mimo to brakuje im środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Ośrodki pomocy społecznej często, by móc udzielić wsparcia takim rodzinom przypisują bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych (art. 7 pkt 9).

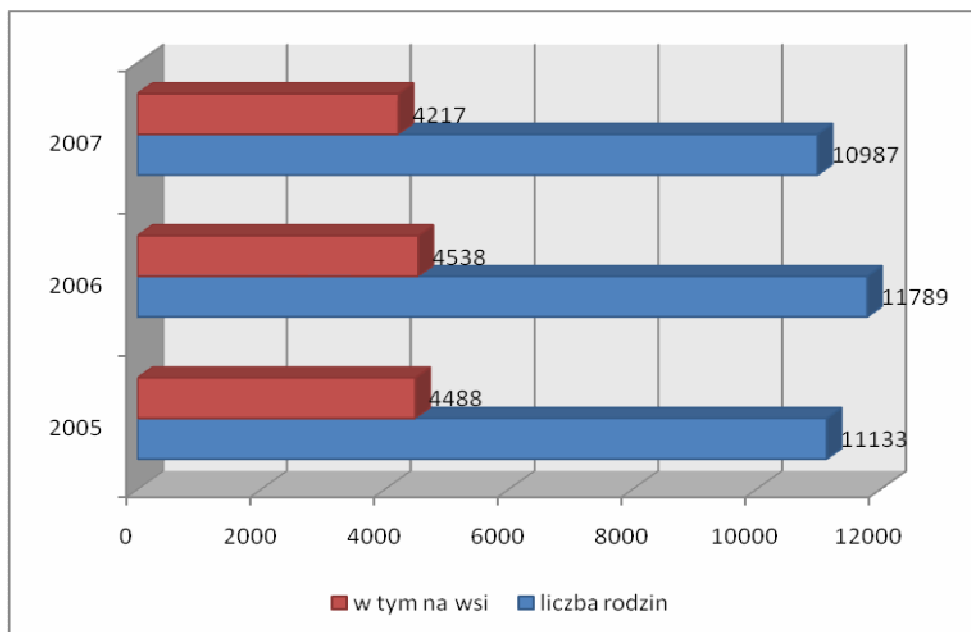
Rodzina jest podstawową i niezastąpioną komórką społeczną, której dobro jest jednym z głównych celów polityki społecznej państwa. Prawidłowo funkcjonująca rodzina kształtuje osobowość dziecka, zaspokaja potrzebę miłości, bezpieczeństwa, przynależności, uczy dawania, współdziałania, zrozumienia, szacunku, tolerancji i uznania. Oddziaływanie członków rodziny na siebie – wspomagane naturalną potrzebą życzliwości i wynikającej z rodzicielskiej miłości opiekuńczości – eliminuje urzędowość kontaktów, zakłada bezinteresowność i ofiarność, a przez to kreuje postawy pożądane społecznie. Prawidłowe funkcjonowanie rodziny ogranicza do minimum powstanie trudności wychowawczych.

Wśród celów i zadań programów pomocy społecznej nie może więc zabraknąć działań edukacyjnych, poradniczych, interwencyjnych i innych wspierających rodziny zagrożone dysfunkcyjnością.

Niepełnosprawność i długotrwała choroba

Kolejną przyczyną korzystania z pomocy społecznej jest niepełnosprawność. W 2007 r. liczba rodzin korzystających z pomocy z tytułu niepełnosprawności była mniejsza o ok. 7% w porównaniu do 2006 r. i o około 1% mniejsza w porównaniu do 2005 r. (por. wykres 4.19.). Liczab rodzin na wsi korzystająca z pomocy z tytułu niepełnosprawności maleje średnio z roku na rok o ok. 3%.

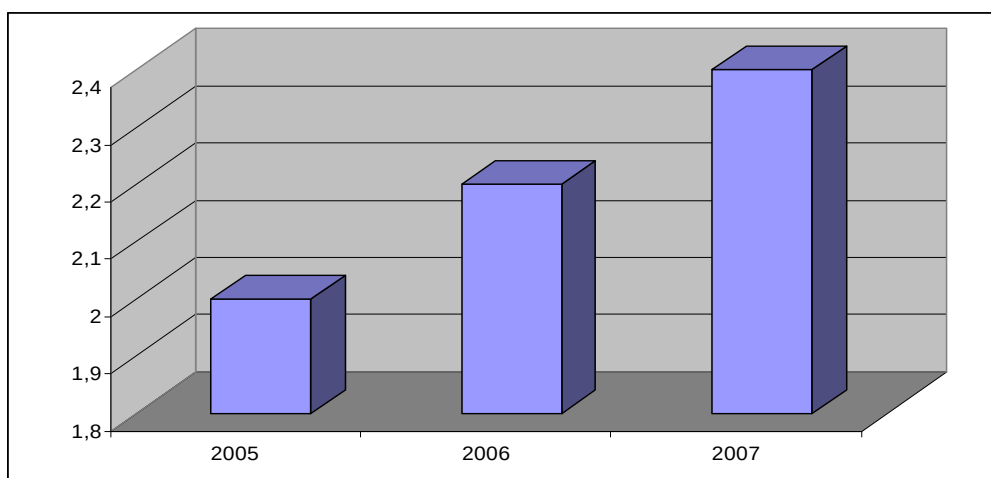
Wykres 4.19. Korzystający z pomocy z tytułu niepełnosprawności w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS

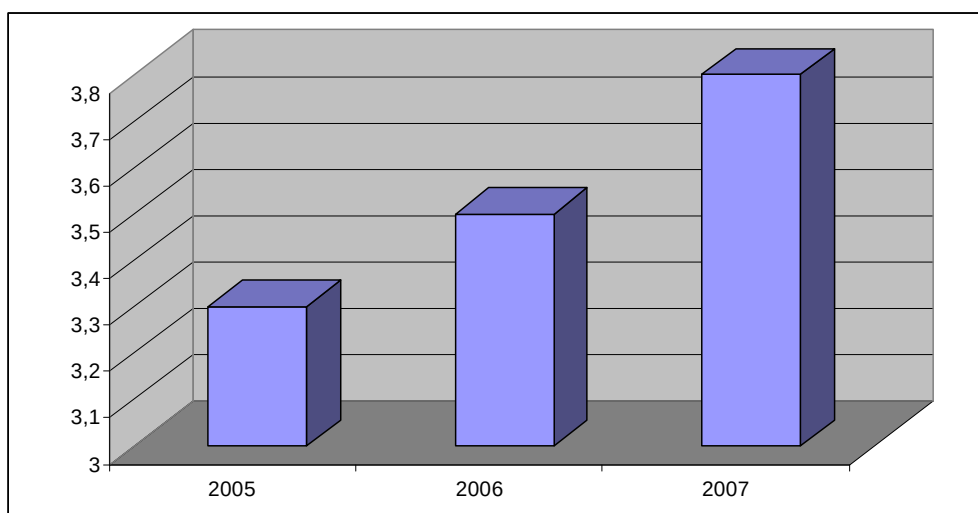
Rodziny z osobami niepełnosprawnymi są częściej narażone na zwiększone występowanie niedostatku, ubóstwa, niewydolności opiekuńczej i wychowawczej. Problem jednego z członków dotyka zazwyczaj całą rodzinę we wszystkich jej funkcjach. W celu dodatkowego wsparcia rodzin i osób niepełnosprawnych pomoc społeczna stosuje szereg świadczeń finansowych i form pozafinansowych. Zasiłki okresowe przyznawane z powodu niepełnosprawności (wykres 4.20.) stanowią niewielki procent w województwie podlaskim. Liczba tych świadczeń w 2007 r. kształtowała się na poziomie 2,4%, a w latach poprzednich oscylowała w granicy 2%.

Wykres 4.20. Zasiłki okresowe przyznane z powodu niepełnosprawności bezrobocia w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS

Wykres 4.21. Korzystający z pomocy z tytułu długotrwałej choroby w województwie podlaskim w latach 2005-2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS

W 2007 r. w niektórych powiatach województwa podlaskiego niepełnosprawność była jedną z głównych przyczyn uzasadniających przyznanie

pomocy społecznej, tj. w Suwałkach (36,28%) oraz w powiatach ziemskich: wysokomazowieckim (30,49%) i bielskim(23,46%).

Korzystający z pomocy społecznej to również osoby, które pomoc otrzymały z tytułu długotrwałej choroby. Liczba takich świadczeń w województwie podlaskim stanowiła w 2007 r. ok. 4% i z roku na rok nieznacznie wzrasta (wykres 4.21.). Długotrwała choroba nie była w ubiegłym roku dominującą przyczyną udzielania pomocy społecznej, natomiast jako jedna z najważniejszych dysfunkcji warunkujących potrzebę pomocy, wystąpiła w Białymstoku (36,53%), Suwałkach (27,37%) oraz w powiatach augustowskim (24,70%) i monieckim (24,14%). Najrzadziej pomocy z powodu długotrwałej choroby udzielano w powiatach: hajnowskim (11,56%), zambrowskim (11,95%) i kolneńskim(12,19%).

Kolejna z przyczyn przyznania świadczeń – bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – najczęściej w 2007 r. występowała w powiatach: grajewskim (28,65%), augustowskim (24,04%) oraz w Łomży (24,47%) i Białymstoku (23,20%). Najrzadziej dysfunkcją tą uzasadniano udzielenie pomocy w powiatach: hajnowskim (7,53%), bielskim (9,82%) i sejneńskim (10,93%).

Pozostałe problemy społeczne, również dotkliwe i obciążające rodziny, jak: **uzależnienia, przemoc, bezdomność, czy wspieranie wynikające z potrzeby ochrony macierzyństwa** dotyczą łącznie około 9% podopiecznych ośrodków pomocy społecznej. Nie oznacza to jednak, że skala zjawiska tych trudności jest niewielka i niedostrzegana w programach i celach pomocy społecznej na Podlasiu. Najczęściej są one rozwiązywane przez współpracujące ze sobą instytucje, takie jak: poradnie, ośrodki wsparcia, świetlice, kluby, noclegownie, policję, sądy czy działalność organizacji pozarządowych. Każda z osób potrzebujących uzyskuje konsultacje i właściwą pomoc od specjalistów branżowych.

Służbom pomocy społecznej pozostaje więc doradztwo i koordynacja tych działań, skierowanych na rodzinę, by zostały ukierunkowane na usamodzielnianie i zapewniały efektywność.

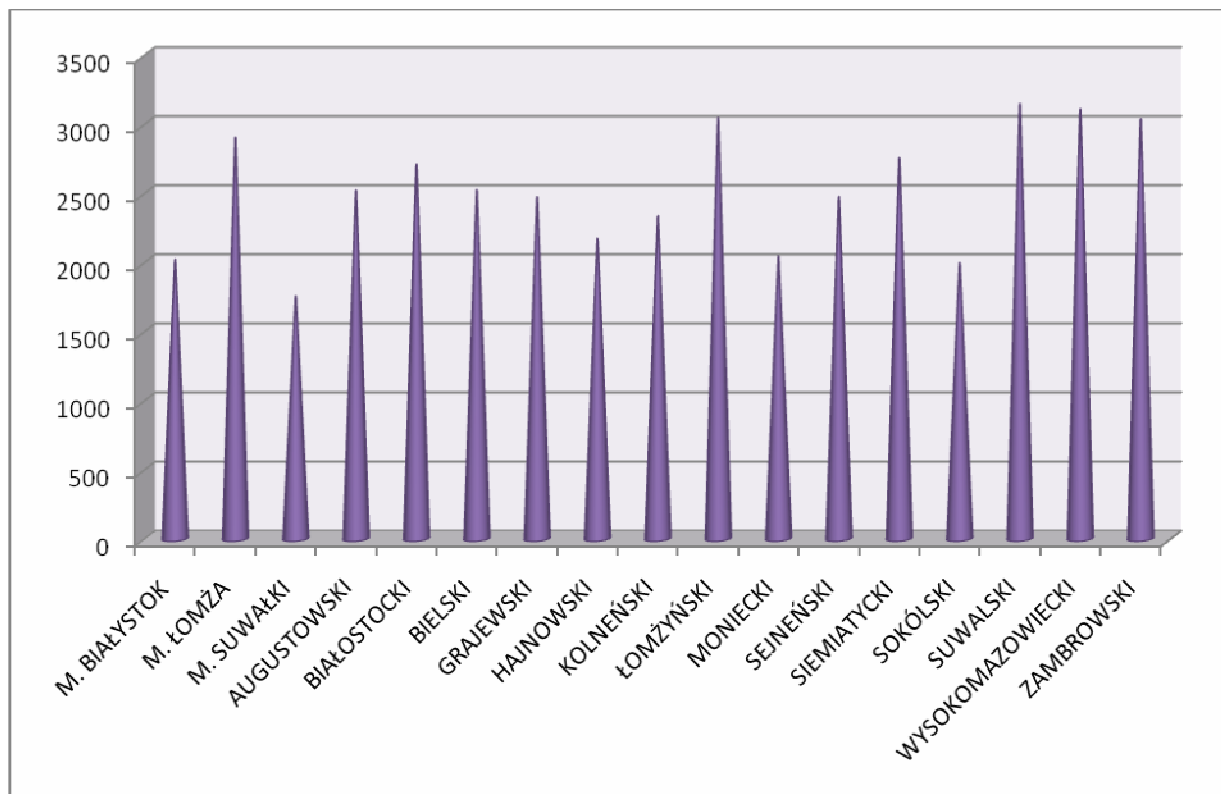
4.4. Zasoby pomocy społecznej

W aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju pomoc społeczna ma do spełnienia ważną rolę. Powinna stwarzać poczucie bezpieczeństwa socjalnego, pomagać w tworzeniu właściwych warunków życia i zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych, wspomagać rodzinę w pełnieniu jej funkcji. Zadania te mogą być zrealizowane tylko przy zabezpieczeniu szerokiego dostępu do świadczeń i usług oraz ułatwień w zakresie otrzymywanej pomocy. Formułowanie celów wytyczonych zamierzeń musi opierać się na dobrze funkcjonującej bazie materialnej, instytucjonalnej oraz wykwalifikowanej kadrze służb społecznych.

Średnio na jednego pracownika socjalnego w naszym województwie przypada **2 528** osób, zależność tą w odniesieniu do poszczególnych powiatów prezentuje wykres 4.22. Największa liczba osób przypada na jednego pracownika socjalnego w GOPS Raczki (powiat Suwalski) – 6 300 osób, a najmniejsza w GOPS Białowieża (powiat Hajnowski) – 1 191 osób. Najtrudniejsza sytuacja występuje w powiecie

suwalskim, gdzie średnio na jednego pracownika socjalnego przypadają 3 144 osoby w odniesieniu do wszystkich gmin z tego powiatu.

Wykres 4.22. Liczba osób przypadająca na jednego pracownika socjalnego w gminach województwa podlaskiego w 2007 r. wg powiatów

Źródło: Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na 2008 rok, ROPS, Białystok, 2008

Z raportu nt. „Oceny stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, sporządzonego przez Podlaski Urząd Wojewódzki wynika, że poziom zatrudnienia, szczególnie w gminnych ośrodkach pomocy społecznej jest niewystarczający. Stanowi to istotną barierę dla pracowników w realizacji ich zadań. Ponadto istotnym problemem są różnice w ilości zatrudnionych pracowników pomiędzy miejskimi ośrodkami pomocy społecznej powiatów grodzkich, a pozostałymi jednostkami. Jako niezbędne kierunki realizacji polityki społecznej w województwie podlaskim wskazano ponadto potrzebę zapewnienia „wymaganego ustawą wskaźnika zatrudnienia pracowników socjalnych, poprzez zwiększenie ich zatrudnienia w ośrodkach pomocy społecznej, a także zatrudnianie na określonych stanowiskach osób posiadających wymagane kwalifikacje” oraz „zwiększenia zatrudnienia w większych ośrodkach pomocy społecznej, a przede wszystkim w powiatowych centrach pomocy rodzinie, w szczególności o konsultantów, specjalistów pracy socjalnej, specjalistów pracy z rodziną, pracowników socjalnych, radców prawnych”.

4.4.1. Zasoby ludzkie w publicznej pomocy społecznej

Zadania pomocy społecznej w województwie podlaskim realizowane są przez jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, a także przez administrację rządową:

- 1) na poziomie gminy – 118 ośrodków pomocy społecznej (w tym 18 miejskich, 18 miejsko-gminnych i 82 gminnych),
- 2) na poziomie powiatu – 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie,
- 3) na poziomie województwa:
 - ze strony administracji samorządowej – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej;
 - ze strony administracji rządowej – Wydział Polityki Społecznej Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Udzielanie pomocy jest zadaniem ośrodków pomocy społecznej na terenie gmin i powiatowych centrów pomocy rodzinie na terenie powiatów. Zatrudniają one wykwalifikowanych pracowników. Dobór osób do takiej pracy nie może być przypadkowy. Praca z ludźmi znajdującymi się w trudnych sytuacjach życiowych, dotkniętych problemami – wymaga szczególnych umiejętności w postępowaniu i szerokiej wiedzy z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii, prawa.

Działania pracowników socjalnych to nie tylko udzielanie świadczeń pieniężnych, ale przede wszystkim **praca socjalna**. Udzielanie świadczeń pieniężnych i rzeczowych powinno wiązać się z pracą psychospołeczną wśród potrzebujących pomocy. Praca socjalna powinna obejmować, poza działaniem typu naprawczego i kompensacyjnego, zapobieganie i pomoc w prawidłowym rozwoju jednostki ludzkiej i społeczności. W związku z tym ogromną wagę ma prawidłowe przeprowadzenie diagnozy sytuacji społecznej i wykrywanie przyczyny niezadowolających stanów. Poza tym w pracy socjalnej należy pamiętać o uszanowaniu podmiotowości interesanta, jego pozytywnej motywacji i zasobów psychicznych, co łączy się z posiadaniem odpowiednich umiejętności i kwalifikacji pracowników socjalnych. Zgodnie z art. 119 ustawy o pomocy społecznej do zadań pracownika socjalnego należy:

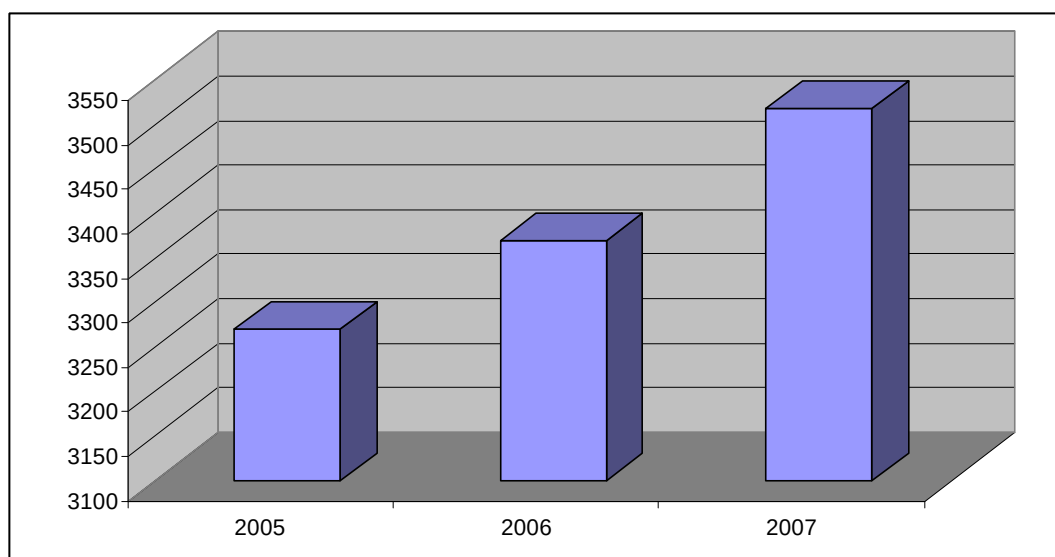
- ✓ praca socjalna;
- ✓ dokonywanie analiz i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń, czy udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy, będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
- ✓ pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;
- ✓ udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;

- ✓ pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, grup i środowisk społecznych;
- ✓ współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
- ✓ inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
- ✓ współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia.

Przy wykonywaniu swoich zadań pracownik socjalny powinien kierować się (art. 119, ust. 2 ustawy o pomocy społecznej) zasadą dobra osób i rodzin, którym służy, poszanowaniem ich godności i praw tych osób do samostanowienia. Ma obowiązek udzielać osobom pełnej informacji o przysługujących im świadczeniach i dostępnych formach pomocy, a przy tym jest zobowiązany do zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w toku czynności zawodowych, także po ustaniu zatrudnienia, chyba, że działa to przeciwko dobru osoby lub rodziny. Pracownik socjalny powinien podnosić kwalifikacji zawodowe.

Zgodnie z wyżej cytowaną ustawą ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności w gminach: w stosunku 1 pracownik na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż 3 pracowników. Ponadto liczba pracowników powinna zależeć od mnogości problemów występujących na określonym terenie.

Wykres 4.23. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS

W województwie podlaskim w latach 2005-2007 liczba pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej z roku na rok wzrastała (por. wykres 4.23.).

W związku z potrzebami w zakresie pomocy społecznej **konieczne jest zwiększanie zatrudnienia** w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz ciągle **dokształcanie kadry służb społecznych**. Zadaniem pracodawców jest umożliwienie podnoszenia kwalifikacji i ustawiczne doskonalenie zawodowe pracowników. Poszerzanie wiedzy, doskonalenie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania problemów społecznych należy do obowiązków i praw pracowników socjalnych.

4.4.2. Organizacje pozarządowe

Poza organizacjami administracji rządowej i samorządu terytorialnego działania na rzecz osób potrzebujących pomocy podejmują organizacje pozarządowe. Ich zaletą jest to, że działają tam, gdzie nie docierają instytucje publiczne, służą swoim zaangażowaniem, wiedzą, oferując fachowe, zindywidualizowane i tańsze usługi.

Organizacje pozarządowe, stanowią trzeci, obok publicznego i prywatnego, sektor społeczeństwa. Tworzą one znaczącą część każdego efektywnie i demokratycznie funkcjonującego państwa i społeczeństwa. Dostarczają usług obywatelom, nierzadko wypełniając lukę, której nie zapełnia sektor publiczny i rynkowy. Realizują zadania, które wynikają z polityki państwa, lub te, których mimo istniejącego zapotrzebowania ani podmioty publiczne ani prywatne zorientowane na zysk, nie podejmują.

W związku z tym, ogromnego znaczenia nabiera potrzeba szerokiej współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych. Współpraca ta jest fundamentem współczesnego społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Organizacje pozarządowe są dla samorządu terytorialnego partnerem w kilku płaszczyznach:

- organizacje szybko i doskonale identyfikują powstające problemy społeczne, jednocześnie w sposób profesjonalny próbując im zaradzić,
- organizacje są bezpośrednimi reprezentantami społeczności, wyrazicielami dążeń i potrzeb obywateli, co skłania do stwierdzenia, iż dla samorządu organizacje stanowią tzw. „bezpośrednią linię telefoniczną”, dzięki której sprawnie przepływają informacje między społeczeństwem a samorządem,
- organizacje świadcząc bezpośrednią pomoc oraz posiadając znaczny potencjał doświadczenia i wiedzy, mogą być doskonałym wykonawcą zadań publicznych (których zakres i sposób realizacji określa samorząd) zleconych przez samorząd,
- organizacje dzięki uważnej obserwacji poszczególnych grup społeczeństwa, które znajdują się pod ich opieką, stanowią źródło nowatorskich sposobów rozwiązywania problemów społecznych,
- organizacje poprzez swoje zaangażowanie w realizację założonych przez siebie celów mogą stać się jednocześnie instytucją promującą województwo.

Organizacje różnią się od siebie, ale łączy je jeden wspólny cel: zaspokajanie potrzeb mieszkańców kraju, województwa, powiatu, gminy. Są one ważnym partnerem przy rozwiązywaniu problemów społecznych, przy opracowywaniu oraz wdrażaniu różnych programów i projektów mających na celu rozwój poszczególnych jednostek administracyjnych państwa, ale przede wszystkim są elementem spajającym i aktywizującym działalność lokalną.

Stanowią bazę dla rozwoju społeczności lokalnej, gdyż to one właśnie skupiają najaktywniejszych i najbardziej wrażliwych na sprawy społeczne obywateli danego środowiska. Ogromna aktywność, rozeznanie istniejących problemów i elastyczność w działaniu oraz duża wiarygodność takich inicjatyw w środowisku lokalnym powodują włączanie się coraz to nowych ludzi w działania wspólnoty. Dlatego też, aby zapewnić lepsze warunki funkcjonowania organizacji, administracja publiczna, zarówno rządowa jak i samorządowa, **wspierają podejmowane przez te organizacje inicjatywy w celu ich umocnienia**. W przypadku bardzo istotnej sfery funkcjonowania państwa, jaką jest zaspokajanie potrzeb społecznych, administracja publiczna nie jest w stanie w pełni sprostać wszystkim wymogom. Budowa partnerskich relacji z trzecim sektorem stanowi ważny element polityki lokalnej Samorządu Województwa Podlaskiego i wyrażona jest w systematycznie sporządzanych programach współpracy.

W województwie podlaskim funkcjonuje **około 300 organizacji pozarządowych działających w sektorze socjalnym** udzielających pomocy osobom i rodzinom w różnych formach.

Prowadzą dożywianie, organizują zbiórki i wydawanie ubrań osobom potrzebującym, świadczą również pomoc finansową i w postaci usług opiekuńczych, realizują programy terapeutyczne dla osób uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem, organizują turnusy rehabilitacyjne i zdrowotne, imprezy kulturalne, rekreacyjne i sportowe. Służą fachową poradą i wspierają osoby znajdujące się w trudnych sytuacjach życiowych.

4.4.3. Infrastruktura społeczna

Zadaniem pomocy społecznej jest, między innymi, tworzenie warunków organizacyjnych funkcjonowania pomocy społecznej, w tym niezbędnej infrastruktury socjalnej. W systemie pomocy społecznej winny funkcjonować instytucje i placówki, umożliwiające pełną realizację zadań, wynikających z ustawy o pomocy społecznej, a wówczas oferowana pomoc będzie profesjonalna i kompleksowa.

Na terenie województwa podlaskiego w 2007 r. funkcjonowało 21 domów pomocy społecznej: 15 samorządowych i 6 niepublicznych. Łączna liczba miejsc w domach pomocy społecznej wynosi wg stanu na koniec 2007 r. 2294, w tym:

- ✓ 81 miejsc dla osób w podeszłym wieku,
- ✓ 567 miejsc dla osób przewlekle somatycznie chorych,
- ✓ 535 miejsc dla osób przewlekle psychicznie chorych,
- ✓ 110 miejsc dla osób niepełnosprawnych intelektualnie dorosłych,
- ✓ 271 miejsc dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,

- ✓ 310 miejsc dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych,
- ✓ 300 miejsc dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie oraz dla osób przewlekle psychicznie chorych,
- ✓ 120 miejsc dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz osób przewlekle somatycznie chorych.

Przestrzenne rozmieszczenie Domów Pomocy Społecznej (DPS) w województwie podlaskim jest zróżnicowane (por. rys 4.1.). Najwięcej instytucji tego typu występuje w powiatach ziemskich: białostockim (6 DPS), augustowskim (2 DPS), hajnowskim (2 DPS) i monieckim (2 DPS), a także w powiecie grodzkim Łomża (2 DPS). W czterech powiatach ziemskich nie ma żadnego Domu Pomocy Społecznej (w kolneńskim, sokólskim, suwalskim i zambrowskim), a w pozostałych powiatach – po jednym DPS.

W 2007 r. w domach pomocy społecznej kontynuowano realizację programów naprawczych. Były one finansowo wspierane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, które na realizację programów naprawczych przekazało dotację celową z budżetu państwa w kwocie 185 302 zł na wydatki bieżące oraz w kwocie 1 480 647 zł na wydatki inwestycyjne.

Poza domami pomocy społecznej, całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym i osobom w podeszłym wieku, świadczą placówki, prowadzone w ramach działalności statutowej przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe, organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia lub w ramach działalności gospodarczej. Z tym, że działalność gospodarcza może być prowadzona wyłącznie po uzyskaniu zezwolenia wojewody.

Na koniec grudnia 2007 r. w województwie podlaskim na podstawie zezwolenia Wojewody funkcjonowało 12 placówek, w tym prowadzone w ramach działalności statutowej przez: 4 placówki – Kościół Prawosławny, 1 – Kościół Chrześcijan Baptystów, 1 – zgromadzenie zakonne, 1 – Radę Naczelną Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej oraz 5 placówek należących do osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Placówki te łącznie oferowały 455 miejsc.

Tabela 4.8. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Nazwa placówki opiekuńczo-wychowawczej	Liczba placówek	Liczba miejsc
Placówki socjalizacyjne	2	75
Placówki interwencyjne	1	14
Placówki rodzinne	5	30
Placówki wielofunkcyjne	10	624
Placówki wsparcia dziennego	11	445

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku

Na terenie województwa podlaskiego funkcjonowały placówki opiekuńczo-wychowawcze: 2 placówki specjalne z 75 miejscami, 1 placówka interwencyjna z 14 miejscami, 5 placówek rodzinnych z 30 miejscami, 10 placówek wielofunkcyjnych z 624 miejscami oraz 11 placówek wsparcia dziennego z 445 miejscami (por. tabela 4.8.).

System pomocy dziecku i rodzinie wspierany jest przez Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe, przez szereg organizacji pozarządowych, które prowadzą m.in. domy pomocy społecznej, stacje opieki, punkty dożywiania i wydawania odzieży, placówki dziennego pobytu, w tym: świetlice środowiskowe, opiekuńczo-wychowawcze, socjoterapeutyczne, poradnie rodzinne i rehabilitacyjne, punkty konsultacyjne, ośrodki szkolno-wychowawcze, grupy samopomocowe. Liczba istniejących placówek nie zaspakaja występujących i ciągle wzrastających potrzeb. Większość z nich wymaga rozbudowy i modernizacji w celu osiągnięcia określonych standardów.

Sektory pomocowe poza stałymi, omówionymi powyżej formami pomocy i usług, organizują również wyjazdy wakacyjne, choinki, zbiórki, dni seniora, szkolenia dla rodziców dzieci niepełnosprawnych itp. Świadczą pomoc psychologiczną, prawną, terapeutyczną i medyczną. Udzielają wsparcia emocjonalnego – przekazywanie komunikatów akceptacji, życzliwości i przyjaźni, wsparcia duchowego, wsparcia informacyjnego.

Infrastruktura społeczna stanowi materialną podstawę przekazu usług socjalnych. Jest to zespół urządzeń publicznych zaspokajających potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne ludności. Z analizy obecnego stanu infrastruktury społecznej województwa podlaskiego wynika, że **istnieje nadal wiele niedoborów w tym zakresie.**

Z pewnością należałoby tworzyć nowe formy w zakresie opieki stałej i środowiskowej osobom z zaburzeniami psychicznymi, jak również dzienne domy pomocy społecznej, które powinny istnieć przynajmniej w każdym mieście powiatowym.

Celowe jest także rozszerzenie wsparcia rodzinom dysfunkcyjnym oraz pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dzieci. W miejscach typu kluby, ośrodki dzienne czy świetlice uczestnicy mają zapewnioną opiekę, wychowanie, pomoc w nauce, posiłki w czasie pobytu, a także inną pomoc w zależności od potrzeb indywidualnych dzieci.

W przyszłości dążyć należy do **rozszerzania zakresu poradnictwa specjalistycznego i nastawienie w działaniach na zapobieganie sytuacjom kryzysowym** poprzez dostępność do poradnictwa, interwencji, terapii i pomocy blisko rodziny w jej lokalnym środowisku.

Rysunek 4.1. Przestrzenne rozmieszczenie Domów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim

Ogólna liczba DPS w woj. podlaskim wynosi 22

Legenda:

- Placówka dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (1)
- Placówka dla osób przewlekle somatycznie chrych oraz dla osób w podeszłym wieku (3)
- Placówka dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (1)
- Placówka dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (4)
- Placówka dla osób w podeszłym wieku (3)
- Placówka dla osób przewlekle somatycznie chorych (5)
- Placówka dla osób przewlekle psychicznie chorych (5)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku

4.5. Opieka nad dzieckiem i rodziną¹⁰

4.5.1. Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze

Na terenie województwa podlaskiego, w miastach na prawach powiatu, funkcjonują cztery ośrodki adopcyjno–opiekuńcze (w Białymstoku, Suwałkach oraz dwa w Łomży, w tym jeden niepubliczny). Sytuacja w tym zakresie nie ulega zmianie od kilku lat.

Ośrodki adopcyjno–opiekuńcze pełnią funkcję diagnostyczno-konsultacyjną, których celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość przysposobienia dziecka, pełnienia funkcji rodziny zastępczej i placówki rodzinne. Zadaniem ich jest także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób prowadzących rodziny zastępcze i placówki rodzinne oraz rodziców naturalnych dzieci objętych tymi formami opieki. Białostocki Ośrodek prowadzi ponadto Wojewódzki Bank Danych o dzieciach zakwalifikowanych do przysposobienia i rodzinach zgłaszających gotowość do przysposobienia dziecka. Ośrodki adopcyjno–opiekuńcze w Białymstoku i Suwałkach współpracują z placówkami rodzinnymi w zakresie okresowej oceny sytuacji wychowanków oraz udzielają pomocy w opracowywaniu indywidualnych planów pracy z dzieckiem.

Ośrodki, aby prawidłowo wypełniać swoje zadania, powinny dysponować co najmniej dwoma pomieszczeniami, osobno do terapii rodzinnej oraz do spotkań z osobami zgłaszającymi gotowość przysposobienia dziecka, gwarantujące osobom korzystającym z usług ośrodka dyskrecję w prowadzonych sprawach.

Warunki lokalowe ośrodków adopcyjno-opiekuńczych w województwie podlaskim są zróżnicowane. Braki w zakresie wymaganych pomieszczeń wykazuje jedynie Ośrodek w Suwałkach, bowiem rolę pomieszczenia do spotkań z osobami zgłaszającymi gotowość przysposobienia dziecka spełnia gabinet dyrektora lub pokoje pedagoga i psychologa. Istniejące pomieszczenia wyposażone są w niezbędne meble i urządzenia pomocne do prowadzenia badań, jak również do szkoleń rodziców adopcyjnych i zastępczych.

Ośrodki prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze i adopcyjne. W województwie podlaskim kandydaci szkoleni są następującymi (zatwierdzonymi przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej) programami: „Rodzina”, (OAO w Białymstoku), „PRIDE - Rodzinna opieka zastępcza/adopcja” (OAO w Suwałkach i Łomży) i „Dziecko czeka...” (Katolicki OAO w Łomży).

W 2007 r. za pośrednictwem ośrodków 81 dzieci umieszczono w rodzinach adopcyjnych, w tym 28 dzieci umieszczono w rodzinach zagranicznych (w 2006 r. przysposobiono 47 dzieci, w tym 18 – w ramach adopcji zagranicznej).

4.4.2. Rodziny zastępcze

Dominują rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem (973), jednakże ich udział procentowy w ogólnej liczbie rodzin zastępczych nieznacznie zmalał (z 87,6%

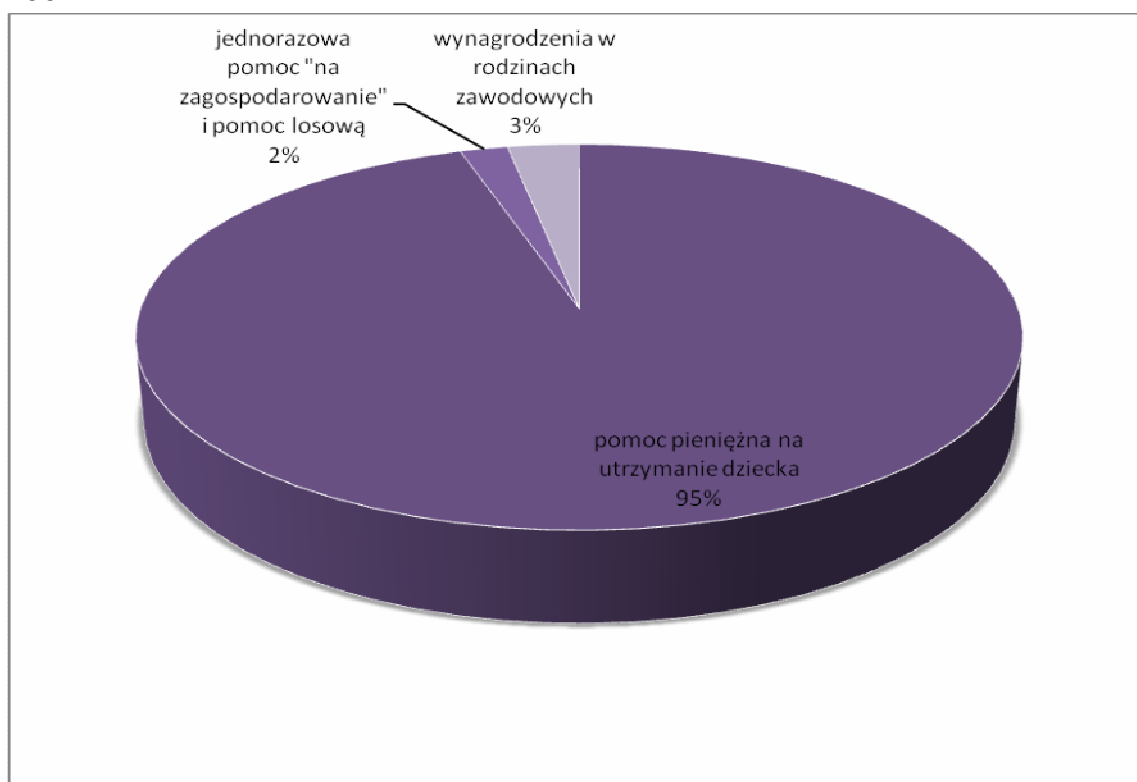
¹⁰ Na podstawie raportu: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

w 2006 r. do 86,64% w 2007 r.). Wśród 150 rodzin niespokrewnionych (w 2006 r. było ich 139) jest 17 (było 15) rodzin zawodowych (w tym 13 wielodzietnych, 1 specjalistyczna i 3 o charakterze pogotowia rodzinnego), w których umieszczonych było 77 (w roku 2007 – 44) dzieci.

Średni okres pobytu dziecka w rodzinie zastępczej spokrewnionej wyniósł 10,21 miesiąca, w rodzinach niespokrewnionych i zawodowych – 12 miesięcy, natomiast w rodzinach o charakterze pogotowia rodzinnego – 6,9 miesiąca.

Średni miesięczny koszt (bez pomocy na zagospodarowanie) utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej wyniósł 642,27 zł, w rodzinie niespokrewnionej z dzieckiem 695,56 zł, a w niespokrewnionej zawodowej 1 003,73 zł. W ogólnych wydatkach na rodziny zastępcze pomoc jednorazowa na pokrycie wydatków związanych z potrzebami dziecka przyjmowanego do rodziny oraz pomoc losowa stanowiła, podobnie jak w roku 2006, zaledwie 2,26% (275,1 tys. zł), natomiast wynagrodzenie dla rodzin zawodowych i pełniących funkcję pogotowia rodzinnego było nieco wyższe – 3,11% (377,4 tys. zł) (por. wykres 4.24.).

Wykres 4.24. Struktura kosztów świadczeń przyznanych rodzinom zastępczym w 2007 r.

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

4.4.3. Pomoc na usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych i osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze

Pomocy na usamodzielnianie pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych i osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze udziela powiat właściwy

ze względu na miejsce pobytu dziecka przed umieszczeniem w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej, natomiast do udzielania pomocy w pozostałych formach zobowiązany jest powiat na terenie, którego osiedli się usamodzielniony wychowanek.

W celu usamodzielniania się wychowanków rodzin zastępczych w 2007 r. udzielono pomocy:

- 45 osobom (w 2006 r. – 18) w formie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, której wartość wyniosła 207, 5 tys. zł,
- 586 (w 2006 r. – 608) osobom w formie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki w wysokości 2 642,8 tys. zł,
- 72 wychowankom (w 2006 r. - 55) w formie pomocy rzeczowej o wartości 308, 3 tys. zł,
- 2 osobom (w 2006 r. – 1) poprzez uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych w mieszkaniu chronionym (koszt 1,1 tys. zł).

Łączny koszt tych form pomocy wyniósł 3 159,7 tys. zł, przy czym największy udział w kosztach usamodzielniania ma pomoc na kontynuowanie nauki. Żadnemu z wychowanków (w roku poprzednim – jednemu) nie udzielono pomocy w uzyskaniu zatrudnienia, jednocześnie 528 osób usamodzielnianych (w 2006 r.- 462) objęto pracą socjalną.

Wychowankom opuszczającym całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze udzielono pomocy:

- 37 w formie pieniężnej na usamodzielnienie na kwotę 196 tys. zł,
- 225 w formie pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki na kwotę 826 tys. zł,
- 41 w formie rzeczowej o wartości 154,6 tys. zł,
- 8 w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (w tym 6 w mieszkaniach chronionych),
- 1 w uzyskaniu zatrudnienia,
- ponadto 187 usamodzielnianych wychowanków objęto pracą socjalną.

Poza wychowankami rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem objęto:

- w formie pieniężnej: 2 osoby ze specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, 4 z młodzieżowych ośrodków wychowawczych i 3 z zakładów poprawczych (w 2006 r. odpowiednio 2, 3 i 2 osoby),
- na kontynuowanie nauki: 4 osoby ze specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, 29 z młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz 15 z zakładów poprawczych (w 2006 r. odpowiednio 6, 32 i 14 osób oraz 1 osoba z domu dla matek w ciąży i z małymi dziećmi),
- w formie rzeczowej: 1 osobę ze specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, 9 z młodzieżowych ośrodków wychowawczych, 1 ze schroniska dla nieletnich oraz 2 z zakładów poprawczych (w poprzednim roku odpowiednio 1, 12, 0 i 4 osoby),
- w formie pracy socjalnej: 33 osoby z wyżej wymienionych placówek

(w 2006 r. – 50),

- pomocy w uzyskaniu zatrudnienia nie udzielano (w 2006 r. pomoc taką uzyskała 1 osoba opuszczająca MOW).

Łączny koszt pomocy udzielonej tej grupie osób wyniósł ok. 242 tys. zł (w 2006r. – 276,9 tys. zł).

Wszystkie powiaty, w większym lub mniejszym zakresie, monitorują sytuację osób usamodzielnionych po opuszczeniu przez nich rodziny zastępczej, bądź placówki. W niektórych przypadkach brak jest jednak możliwości monitoringu ich sytuacji życiowej (wychowankowie wyjechali za granicę, zmienili miejsce zamieszkania nie pozostawiając żadnej informacji o aktualnym miejscu pobytu), również stan kadrowy powiatowych centrów pomocy rodzinie często nie pozwala na pełną i prawidłową realizację zadania.

4.5.4. Wybrane programy rządowe na rzecz dzieci i rodzin

4.5.4.1. Krajowy Program Przeciwdziałania przemocy w Rodzinie

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, przyjęty przez Radę Ministrów we wrześniu 2006r.¹¹, jest programem wieloletnim (do 2016 r.) mającym na celu realizację ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹². Wdrażanie programu rozpoczęto dopiero w czwartym kwartale 2006 r., w związku z tym nie jest możliwe dokonanie porównania osiągniętych w tym okresie rezultatów do działań podjętych w 2007 r.

Infrastruktura instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie jest w województwie podlaskim niezadowalająca. Gminy prowadzą 54 placówki świadczące pomoc w przedmiotowym zakresie:

- ✓ 51 punktów konsultacyjnych,
- ✓ 2 ośrodki wsparcia,
- ✓ 1 ośrodek interwencji kryzysowej.

W ciągu minionego roku udzieliły one pomocy w prawie czterech tysiącach spraw. Wsparcie uzyskało: 2 387 osób w ramach interwencji kryzysowej, 18 osób w ramach pomocy całodobowej, natomiast 1 450 osób skorzystało z innych form pomocy. Wśród osób, którym udzielono pomocy, 19% stanowiły dzieci. Ponadto gminy wypełniły 246 Niebieskich Kart, z czego 20% zostało przekazanych instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych.

Wszystkie placówki prowadzone przez gminę podjęły 3 083 działania interwencyjne kierowane do sprawców przemocy. W 116 przypadkach (blisko 4% wszystkich) podjęte działanie polegało na izolowaniu sprawców od ofiar, z czego tylko 4 przypadki dotyczyły eksmisji sprawców z lokali, natomiast w 9 przypadkach interwencja polegała na skierowaniu sprawców do wykonywania prac społecznie użytecznych.

Punkty konsultacyjne prowadzone są w 44 gminach. Największa ich ilość działa

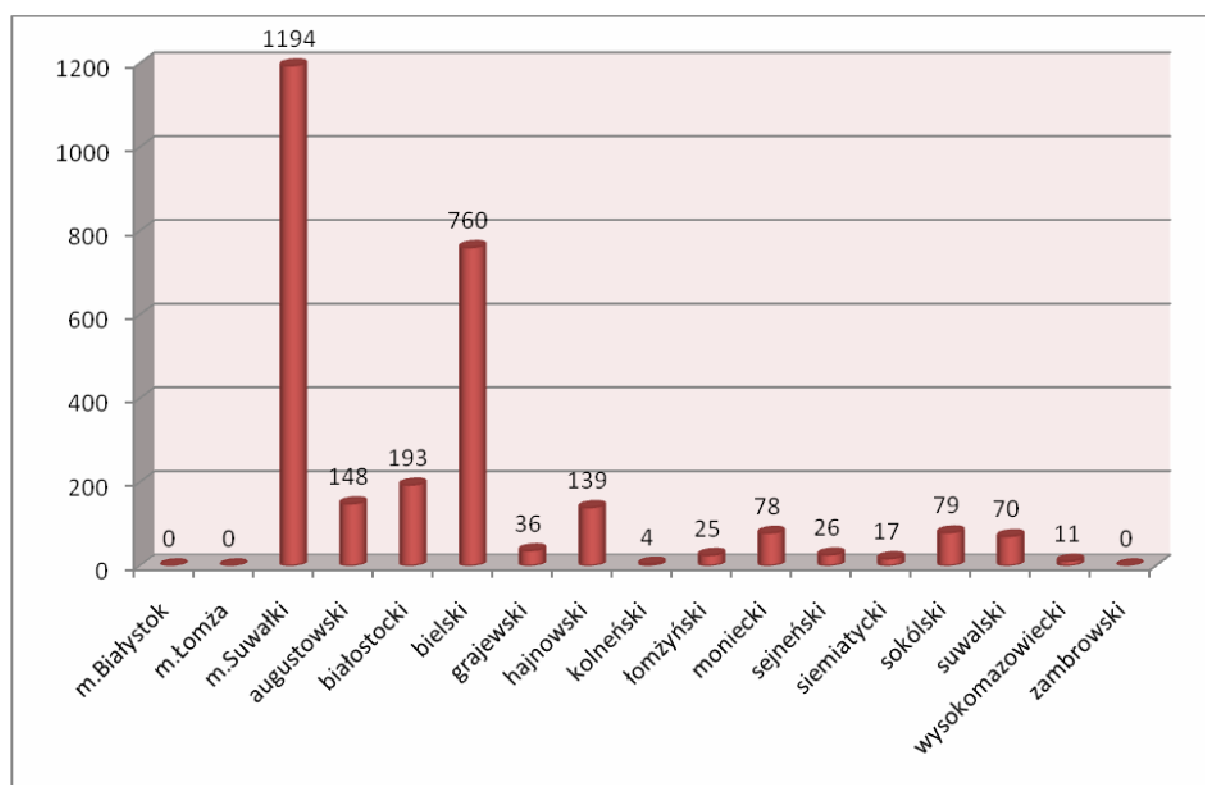
¹¹ Uchwała Nr 162/2006 Rady Ministrów z dnia 25 września 2006r. w sprawie Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

¹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180 poz. 1493)

w powiatach: białostockim – 7, hajnowskim i suwalskim – po 6, sokólskim – 5, najmniejsza natomiast w gminach na terenie powiatów wysokomazowieckiego – 2 oraz kolneńskiego i łomżyńskiego – po 1 (por. wykres 4.25.). Działające w Białymstoku punkty konsultacyjno-informacyjne dla ofiar przemocy w rodzinie prowadzone są przez organizacje pozarządowe. Natomiast w Łomży oraz w gminach powiatu zambrowskiego punkty takie w ogóle nie funkcjonują.

Najwięcej osób skorzystało z pomocy punktów konsultacyjnych prowadzonych w mieście Suwałki – 1 194 oraz powiatach: bielskim – 760 i białostockim – 193, a najmniej na terenie powiatów siemiatyckiego – 17, wysokomazowieckiego – 11 i kolneńskiego – 4.

Wykres 4.25. Liczba osób korzystających z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez gminę w poszczególnych powiatach w 2007 r.

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Ośrodki wsparcia prowadzone są w dwóch gminach: w mieście Suwałki (z pomocy ośrodka skorzystało w 2007 r. 68 osób); Czarna Białostocka (50 osób skorzystało z pomocy).

Jedynie miasto Łomża prowadzi ośrodek interwencji kryzysowej w ramach zadań gminy. Placówka dysponuje 9 miejscami całodobowego pobytu. Z różnych form pomocy skorzystało łącznie 516 osób, w tym 18 osób uzyskało pomoc w formie całodobowego schronienia.

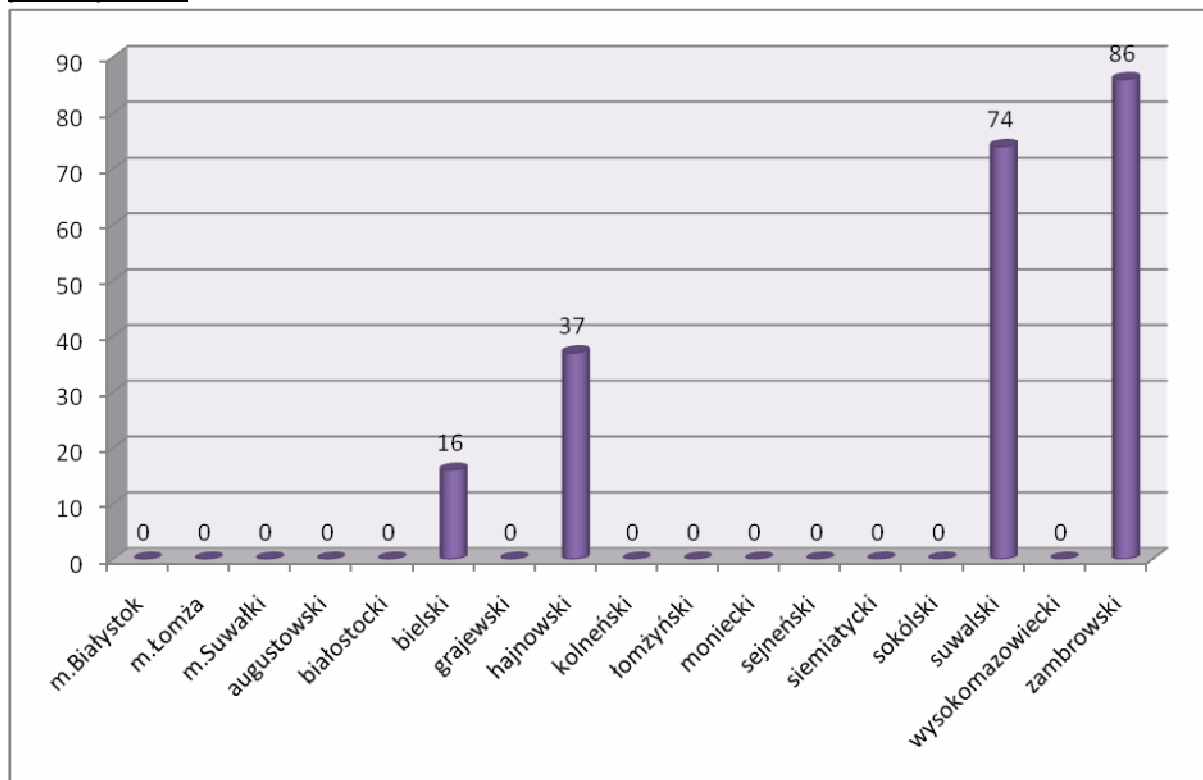
Powiaty prowadzą 14 placówek świadczących pomoc ofiarom przemocy:

- ✓ 7 punktów konsultacyjnych,

- ✓ 6 ośrodków interwencji kryzysowej,
- ✓ 1 specjalistyczny ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Z pomocy tych instytucji skorzystało prawie 450 osób, w tym: z pomocy punktów konsultacyjnych – 139, z pomocy OIK – 276 osób (w tym 185 z pomocy całodobowej), natomiast w specjalistycznym ośrodku wsparcia pomoc uzyskało 29 osób.

Wykres 4.26. Liczba osób korzystających z punktów konsultacyjnych prowadzonych przez powiat w 2007 r.

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Placówki przeprowadziły 162 działania interwencyjne wobec sprawców przemocy, z czego: 7 interwencji (ok. 4% wszystkich) polegało na izolowaniu sprawców od ofiar, w tym 3 działania dotyczyły eksmisji sprawców z lokali; 3 sprawców wykonywało prace społecznie użyteczne; 260 osób zostało poddanych oddziaływaniom korekcyjno-edukacyjnym dla sprawców przemocy w rodzinie.

Żaden z powiatów nie prowadzi ośrodka wsparcia ani domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, natomiast we wszystkich powiatach pomocy w sprawach indywidualnych z zakresu przemocy udzielają także powiatowe centra pomocy rodzinie. Udzielono w nich wsparcia prawie 1,5 tys. osób (wśród których 22% stanowiły dzieci): 1 082 w ramach interwencji kryzysowej, 223 w ramach pomocy całodobowej, 189 w innych formach.

Ponadto powiaty wypełniły 373 Niebieskie Karty (NK), z czego 15 zostało przekazanych instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych (część NK

wypełnionych w powiecie jest przekazywanych do innych instytucji za pośrednictwem gminnych ośrodków pomocy społecznej).

Punkty konsultacyjne istnieją: 4 w powiecie suwalskim (pomocy udzielono 74 osobom) oraz po 1 w powiatach: bielskim (pomoc otrzymało 16 osób), hajnowskim (37 osób) i zambrowskim (pomocy udzielono 86 osobom).

W województwie funkcjonuje 6 Ośrodków Interwencji Kryzysowej prowadzonych przez 5 powiatów (2 znajdują się na terenie powiatu monieckiego). Placówki te dysponują łącznie 53 miejscami całodobowego pobytu, a z ich pomocy skorzystało łącznie 276 osób, w tym 185 osób uzyskało pomoc w formie całodobowego schronienia.

Specjalistyczny ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie jest w województwie tylko jeden i funkcjonuje w strukturach PCPR w Kolnie. Ośrodek jest jednostką o zasięgu wojewódzkim, prowadzoną przez powiat kolneński jako zadanie z zakresu administracji rządowej.

Ośrodek zorganizowano w IV kwartale 2006 r. ze środków dotacji budżetowej, przy czym oficjalne rozpoczęcie działalności placówki nastąpiło z dniem 1 marca 2007 r., a dotacja na sfinansowanie bieżącej działalności Ośrodka w 2007 r. wyniosła 300 tys. zł. Ośrodek spełnia wszystkie wymagane standardy¹³, a jego celem jest zapewnienie bezpiecznego noclegu i całodobowego schronienia osobom i rodzinom będącym ofiarami przemocy domowej lub pozostającym w innej sytuacji kryzysowej. Placówka dysponuje 10 miejscami całodobowego pobytu, z których w roku ubiegłym skorzystało 29 osób. Ośrodek świadczy specjalistyczne usługi psychologiczne, prawne, pedagogiczne, psychiatryczne, socjalne, medyczne, umożliwia udział w terapii zajęciowej (grupy wsparcia dla dorosłych i dla dzieci, spotkania indywidualne), a także realizuje programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Działaniami z zakresu interwencji kryzysowej objęto 57 osób, innych form pomocy udzielono 64 osobom, natomiast programowi korekcyjno – edukacyjnemu poddano 7 sprawców przemocy w rodzinie.

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zakłada realizację strategii pomocowych kierowanych do ofiar przemocy w rodzinie, między innymi poprzez rozwój sieci instytucji wspierających ofiary przemocy w rodzinie, tworzenie warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych (z tej formy pomocy skorzystało ogółem zaledwie 9 rodzin, w tym 15 osób w rodzinach) oraz opracowanie i realizację programów ochrony ofiar przemocy z udziałem Policji, prokuratury, kuratorów sądowych. Program zakłada też podejmowanie działań wspierających i terapeutycznych: wspieranie ofiar przemocy w rodzinie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej oraz przerwanie cyklu przemocy, a także zapobieganie kolejnym aktom przemocy w rodzinie.

W województwie funkcjonuje 10 (podobnie jak w roku poprzednim) Niebieskich Przyjaznych Pokoi, gdzie w profesjonalnie wyposażonych pomieszczeniach

¹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych (Dz. U. Nr 127 poz. 890)

przesłuchiwane są dzieci, będące ofiarami lub świadkami przestępstw, w tym przemocy domowej.

Programami ochrony ofiar przemocy objęto w roku ubiegłym 121 osób, z czego 65 osób w 7 gminach oraz 56 osób w 2 powiatach.

Samorządy gminne i powiatowe opracowały i realizują programy terapeutyczne dla ofiar przemocy w rodzinie. W 2007 r. z tej formy pomocy skorzystały łącznie 1 503 osoby, w tym 1 382 w samorządach gminnych oraz 121 w samorządach powiatowych.

W wielu gminach i powiatach terminem „programy terapeutyczne” określa się również inne działania, niemające charakteru *stricte* terapeutycznego, jednak w znacznym stopniu przyczyniające się do udzielania wsparcia osobom i rodzinom poszkodowanym w wyniku przemocy, m.in. działania wspierające rodziców i opiekunów, specjalistyczna pomoc dzieciom z rodzin dysfunkcyjnych, szeroko rozumiane poradnictwo i praca socjalna.

Realizacja **programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie** jest zadaniem zleconym samorządom powiatowym. Programy te, oprócz oddziaływań edukacyjnych, obejmują również praktyczne ćwiczenia korygujące zachowania i postawy związane z przemocą oraz rozwijające umiejętności samokontroli i konstruktywnego rozwiązywania konfliktów.

W 2007 r. programami korekcyjno-edukacyjnymi zostało objętych 260 sprawców: 224 mężczyzn i 36 kobiet. Pełny cykl oddziaływań ukończyło 155 sprawców przemocy. Programy były prowadzone w 10 powiatach (w tym w trzech powiatach grodzkich). Koszt realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców wyniósł w 2007 r. 203 140 zł.

Samorządy gminne i powiatowe od wielu lat realizują zadania zmierzające do zmniejszenia skali zjawiska przemocy w rodzinie. Działania te często napotykają wiele przeszkód, m.in. brak wyspecjalizowanej kadry (zwłaszcza na terenach małych gmin), niewystarczające środki finansowe, udzielanie pomocy przez pracowników instytucji w ramach swoich kompetencji, co często przynosi niewystarczające efekty.

Dlatego dobrą praktyką wydaje się być systematyczne budowanie lokalnych koalicji na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także zespołów interdyscyplinarnych pracujących wieloaspektowo z ofiarą i sprawcą przemocy.

Należy podkreślić ogromną rolę **organizacji pozarządowych** w działaniach zmierzających do zapobiegania przemocy w rodzinie i niwelowania jej negatywnych skutków, które na terenie naszego województwa prowadzą ok. 200 placówek wspierających ofiary i sprawców przemocy (ośrodki wsparcia rodziny, świetlice szkolne i socjoterapeutyczne, punkty konsultacyjno-informacyjne, kluby AA itp.).

4.5.4.2. Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przeszłości Wśród Dzieci i Młodzieży

Program, przyjęty przez Radę Ministrów w 2004 r., ma na celu skoordynowanie przedsięwzięć wszystkich podmiotów zobligowanych ustawowo do prowadzenia działań zapobiegawczych oraz włączenie w nie samorządu terytorialnego, organizacji

pozarządowych i wszystkich, którym leży na sercu dobro młodego pokolenia w działania na rzecz zmniejszenia rozmiarów niedostosowania społecznego i przestępczości wśród dzieci i młodzieży, jako podstawowego przejawu demoralizacji.

Zapobieganie niedostosowaniu społecznemu i przestępczości wśród dzieci i młodzieży wymaga przeciwdziałania takim patogennym zjawiskom, jak narkomania, picie alkoholu, ucieczki z domów rodzinnych i placówek, subkultury młodzieżowe, czy prostytutka nieletnich. Skuteczność działań na tym polu zależy od podejmowania dostatecznie wczesnych, odpowiednio intensywnych, właściwie ukierunkowanych, różnorodnych oraz skoordynowanych działań profilaktycznych, w tym także realizację modułu Programu „Probacja Alternatywna dla Pobytu Młodzieży w Placówkach Resocjalizacyjnych i Zakładach Poprawczych”.

Za realizację Programu odpowiedzialne są władze gmin, powiatów i województwa samorządowego. Koordynatorem działań w zakresie zadań rządowych w województwie jest Wojewoda, który realizuje Program we współpracy z Prezesem Sądu Okręgowego, dyrektorem Wydziału Polityki Społecznej i Kuratorem Oświaty.

Ze sprawozdania z realizacji Programu na terenie województwa w 2007 roku, sporządzonego na podstawie informacji uzyskanych z Kuratorium Oświaty, Sądów Okręgowych oraz Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie wynika między innymi, iż:

- Kuratorium Oświaty prowadziło działania skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców, poprzez m.in. realizowanie programów modułowych: „Profilaktyka w szkole dla młodzieży niedostosowanej społecznie,” „System zapobiegawczy Św. Jana Bosko”, indywidualnych programów resocjalizacyjnych oraz poprawy efektywności bezpieczeństwa uczniów w szkole. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne realizowały różnorodne programy profilaktyczne i treningi. Prowadzono również szkolenia dla rad pedagogicznych o różnej tematyce (dotyczące: agresji, nadpobudliwości, zaburzeń), a także zajęcia warsztatowe dla nauczycieli i rodziców. Ponadto opracowano procedury postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją, postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych oraz metody współpracy z policją.
- Sąd Okręgowy w Białymstoku podał, iż pod nadzorem lub opieką sądowych kuratorów rodzinnych pozostawało:
 - 694 nieletnich, w tym pod bezpośrednim nadzorem kuratorów zawodowych – 418,
 - 2 450 małoletnich, których rodzicom ograniczono władzę rodzicielską,
 - 117 osób zobowiązanych do podjęcia leczenia odwykowego.

Ponadto w trakcie roku:

- 16 osób zostało skierowanych do placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- 11 osób skierowano do placówek interwencyjnych,

- dla 24 osób ustalono nadzór kuratora sądowego nad nieletnimi sprawcami czynu karalnego,
 - dla 24 osób ustalono nadzór kuratora sądowego nad małoletnimi, przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej,
 - dla 8 osób ustalono nadzór kuratora w sprawach o obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu osób uzależnionych od alkoholu,
 - dla 1 osoby ustalono nadzór kuratora nad nieletnimi, warunkowo zwolnionymi z zakładu poprawczego.
- Kuratorzy sądowi:
- monitorowali obciążenia pod kątem potrzeb etatowych oraz stanu kadry kuratorów społecznych, mając na uwadze liczbę skierowanych do wykonania orzeczeń,
 - kontynuowali sprawdzone w praktyce formy współdziałania oraz zacieśniali współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami i instytucjami oraz innymi podmiotami, których cele statutowe są zbieżne z zadaniami kuratorskiej służby w zakresie profilaktyki, wychowania i resocjalizacji,
 - korzystali z ofert programowych realizowanych przez lokalne instytucje lub ośrodki wyspecjalizowane w niesieniu pomocy rodzinom patologicznym, problemowym oraz dzieciom zagrożonym lub wykazującym przejawy demoralizacji,
 - doskonalili wiedzę i umiejętności warsztatowe kuratorskiej kadry zawodowej i kuratorów społecznych.
- Wg powiatowych centrów pomocy rodzinie na terenie powiatów zostało zapewnione między innymi: poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne, szkolenia dla członków GKRPA w zakresie diagnozowania i zapobiegania uzależnieniom i patologiom, szkolenia dla nauczycieli nt. nawiązywania kontaktu i rozpoznawania problemów młodzieży eksperymentującej z alkoholem i narkotykami, postępowania medacyjne, zajęcia grupowe, prelekcje, pogadanki, poradnictwo, zajęcia warsztatowe uczące umiejętności bezkonfliktowego rozwiązywania problemów, realizowanie strategii informacyjno-edukacyjnych oraz szeroko rozumianą pomoc profilaktyczno-wychowawczą.

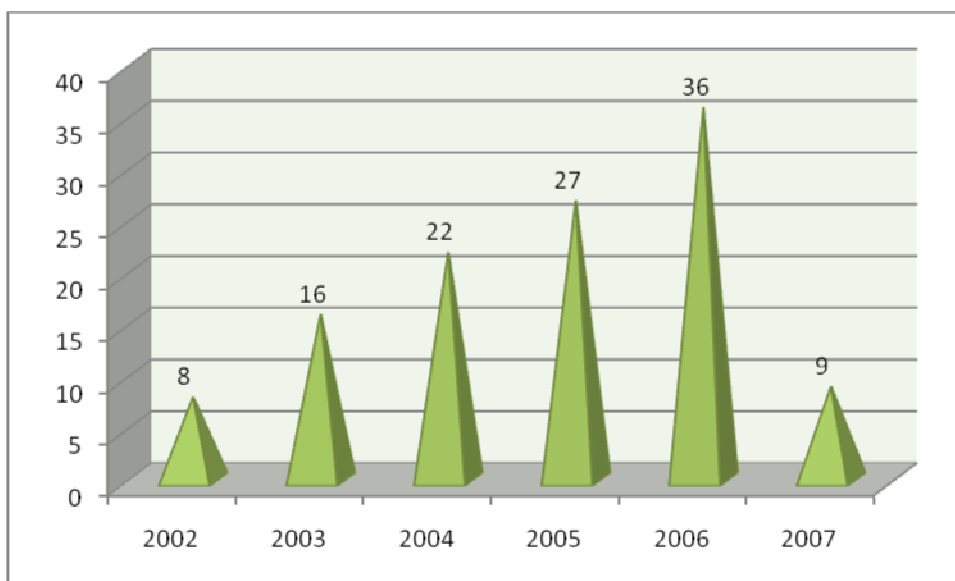
4.5. Pomoc uchodźcom

Udzielanie uchodźcom pomocy, mającej na celu wspieranie procesu ich integracji, jest zadaniem powiatu z zakresu administracji rządowej realizowanym w ramach indywidualnych programów integracji, które powinny trwać przez okres 12 miesięcy. W tym czasie uchodźcy korzystają z pomocy, obejmującej:

- ✓ świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego,
- ✓ opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne,

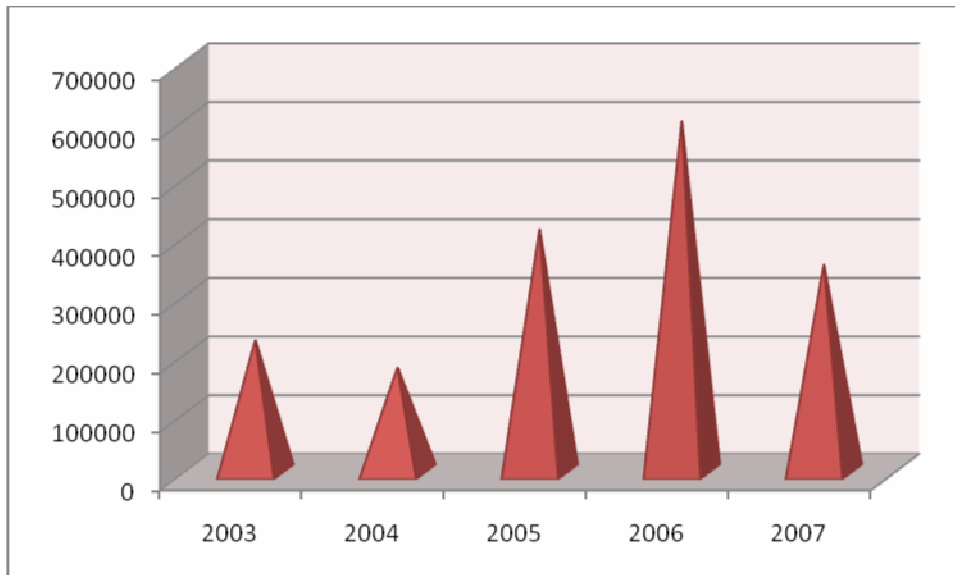
- ✓ specjalistyczne poradnictwo socjalne.

Wykres 4.26. Liczba rodzin przystępujących do realizacji programów w latach 2002-2007

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Wykres 4.27. Koszt świadczonej pomocy w latach 2003-2007 w zł

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

W województwie podlaskim, po 3 latach systematycznego wzrostu liczby uchodźców ubiegających się o pomoc w integracji ze środowiskiem, w roku 2007 nastąpił znaczny spadek liczby wniosków o udzielenie pomocy w ramach IPI. Liczba rodzin przystępujących do realizacji programów integracyjnych zmalała o ok. 78%, bowiem o pomoc w tej formie zwróciło się tylko 9 rodzin (17 osób), tj. o 27 rodzin

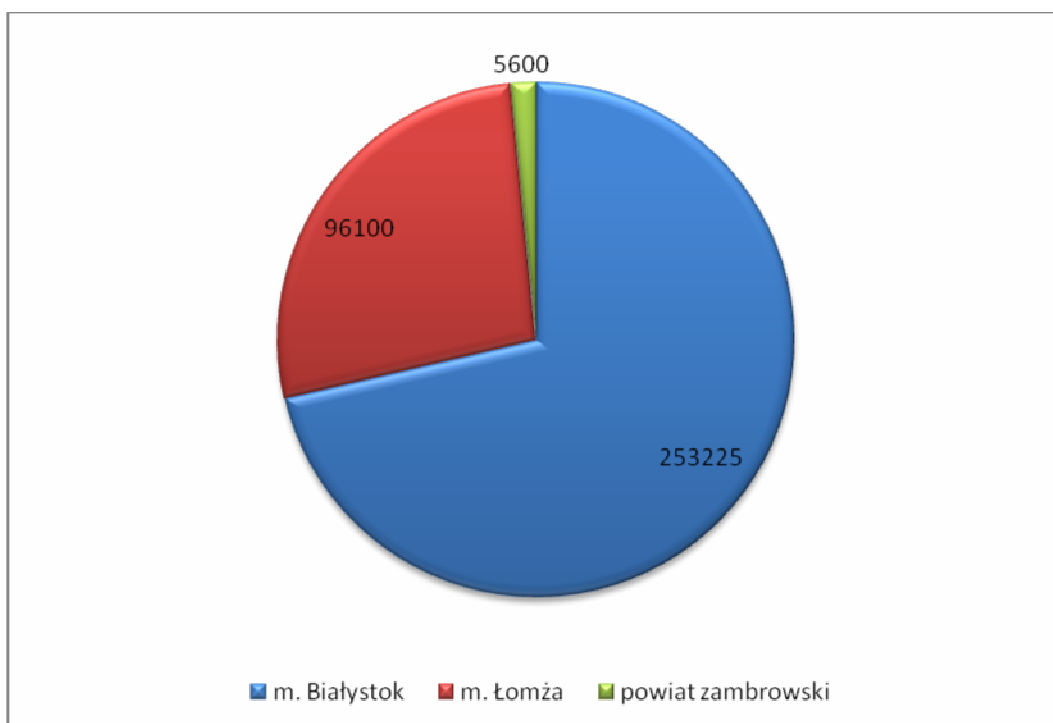
mniej niż w roku poprzednim, w tym w 2 przypadkach był to wniosek o realizację Programu przez dziecko uchodźcy realizującego Program w ubiegłym roku (por. wykres 4.26.).

Jednocześnie prawie dwukrotnie zmniejszył się koszt tej pomocy: z ponad 600 tys. zł w 2006 roku do niecałych 350 tys. zł w 2007 roku (por. wykres 4.27.).

Cudzoziemcy ze statusem uchodźcy osiedlali się głównie w Białymstoku i sporadycznie w Łomży oraz w powiecie zambrowskim, czyli na terenie tych miast i powiatu, na terenie których znajdują się ośrodki dla uchodźców.

Świadczenia przyznane uchodźcom w ramach IPI finansowane były ze środków budżetu państwa, przekazywanych powiatom, na terenie których zamieszkiwali uchodźcy realizujący programy (por. wykres 4.28.).

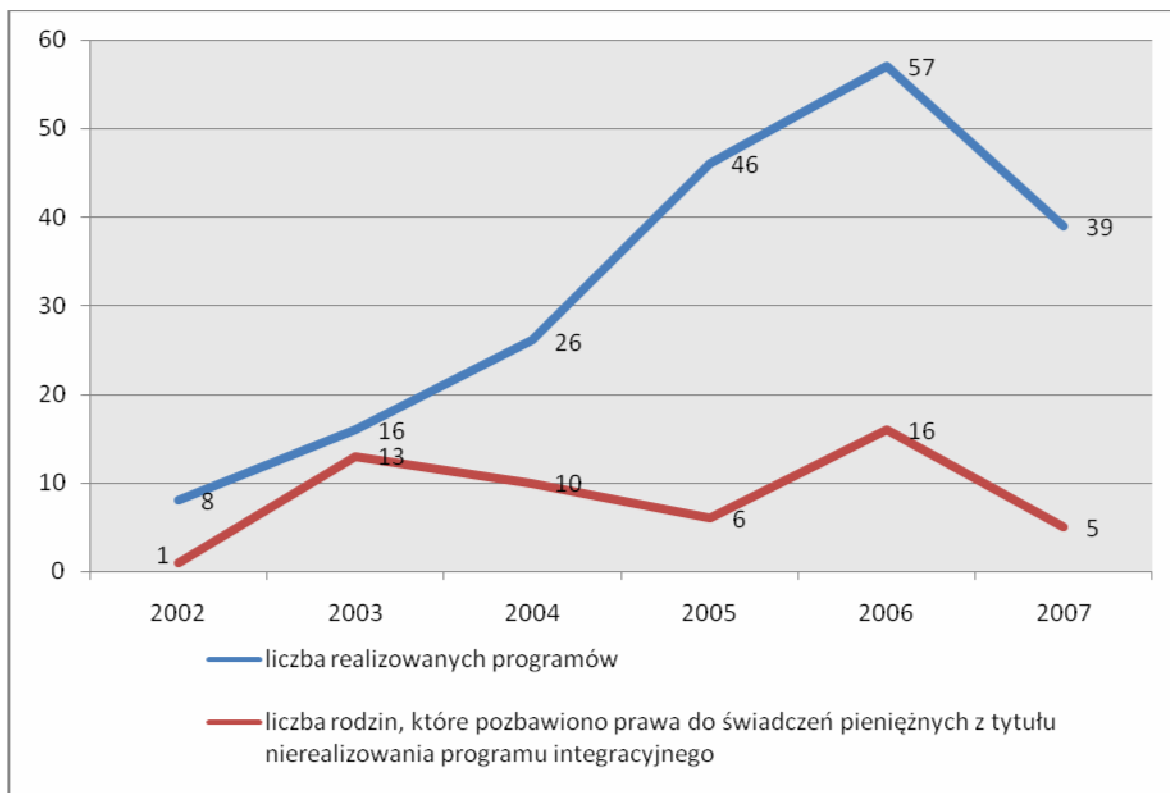
Wykres 4.28. Wysokość świadczeń ze względu na powiat realizujący zadanie w 2007 r.

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Należy zauważyć, iż województwo podlaskie nie jest docelowym miejscem zamieszkania uchodźców. Wielu z nich po ukończeniu, a nawet w trakcie realizacji indywidualnego programu integracji, migruje do innego województwa lub za granicę. W województwie podlaskim spośród realizujących w 2007 roku Programów IPI tylko 5 rodzin (15 osób) odstąpiło od realizacji ustaleń wynikających z programu. Niewątpliwie jednak Podlasie opuszczają także ci uchodźcy, którzy przez okres 12 miesięcy korzystali z przysługujących im świadczeń i zakończyli realizację programu integracyjnego.

Wykres 4.29. Liczba rodzin realizujących program, a także rodzin, które pozbawiono prawa do świadczeń pieniężnych w latach 2002-2007

Źródło: „Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2007 r.”, Podlaski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, Białystok, kwiecień 2008 r.

Powyższy wykres przedstawia liczbę rodzin realizujących programy integracyjne w danym roku, bez względu na rok, w którym przystąpiły one do ich realizacji oraz liczbę rodzin, którym z różnych powodów odebrano świadczenia przyznane na proces integracji ze środowiskiem.

5. Podstawowe założenia Programu

Podstawowe założenia programu:

- ✓ działania pomocy społecznej powinny umożliwić osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia,
- ✓ pomoc społeczna w województwie opiera się na dążeniu do kompleksowego działania uwzględniającego potrzeby fizyczne, psychologiczne i społeczne osób potrzebujących pomocy,
- ✓ rodzaj, forma i rozmiar pomocy powinny wynikać z rzetelnego rozpoznawania potrzeb,
- ✓ udzielana pomoc powinna służyć umacnianiu rodziny,
- ✓ działania wynikające z programu powinny być ukierunkowane na podnoszenie poziomu życia wszystkich mieszkańców województwa,
- ✓ pracownicy służb socjalnych powinny systematycznie podnosić swoje kwalifikacje zawodowe i uczestniczyć w szkoleniach w zakresie pomocy społecznej,
- ✓ pomoc społeczna dąży do rozwoju usług wspierających, edukacyjnych lub korekcyjnych nastawionych na problemy poszczególnych kategorii osób lub rodzin wymagających pomocy,
- ✓ program realizowany będzie we współpracy z organami administracji publicznej i organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi a przede wszystkim z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej.

5.1. Adresaci Programu

Program skierowany jest do:

- ✓ osób i rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej,
- ✓ rodzin,
- ✓ dzieci i młodzieży,
- ✓ osób starszych,
- ✓ jednostek samorządów terytorialnych,
- ✓ organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką pomocy społecznej i polityki prorodzinnej.

5.2. Miejsce realizacji Programu

Program swoim zasięgiem będzie obejmował obszar województwa podlaskiego oraz jego mieszkańców we wszystkich jednostkach administracyjnych – gminach i powiatach.

5.3. Zespół wdrażający i monitorujący Program

Koordynatorem Programu będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Istnieje możliwość powołania Zespołu eksperckiego, w skład którego wejdą przedstawiciele instytucji działających w obszarze pomocy społecznej:

- ✓ Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie,
- ✓ Ośrodka Pomocy Społecznej,
- ✓ Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego,
- ✓ Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego,
- ✓ Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku,
- ✓ Komendy Wojewódzkiej Policji,
- ✓ jednostek organizacyjnych pomocy społecznej,
- ✓ organizacji pozarządowych.

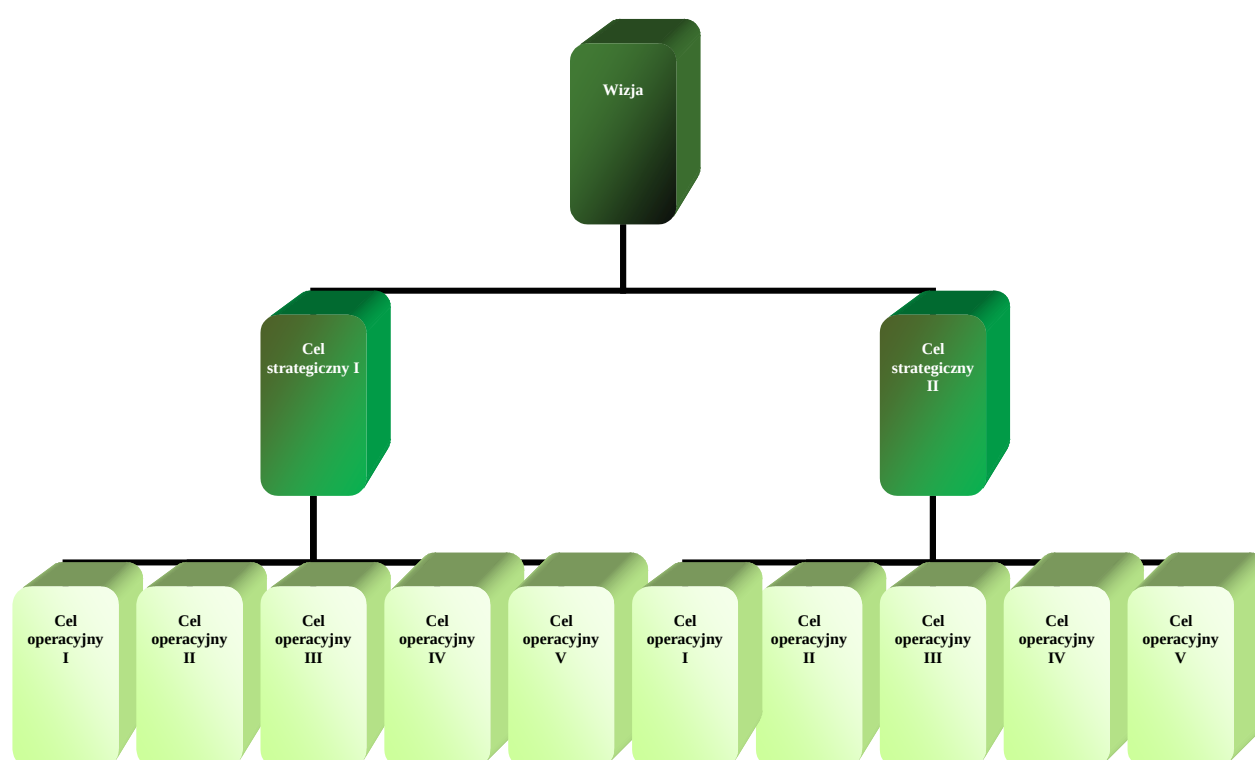
Osiągnięcie założonych w Programie celów wymagać będzie współdziałania licznych realizatorów oraz partnerów takich jak:

- ✓ administracja rządowa,
- ✓ administracja samorządowa i jej jednostki organizacyjne,
- ✓ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ✓ organizacje pozarządowe.

6. Cele strategiczne i operacyjne Programu

Prace nad „Programem w zakresie pomocy społecznej w województwie podlaskim na lata 2009-2013” rozpoczęto od ewaluacji *ex post* Programu na lata 2006-2008 oraz od zidentyfikowania, na podstawie aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego, głównych problemów dotyczących bezpośredniej i pośredniej pomocy osobom i rodzinom z Podlasia oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Biorąc pod uwagę te problemy określono wizję Programu oraz cele strategiczne, które uznano za priorytetowe dla realizacji wizji (wykres 6.1.).

Wykres 6.1. Hierarchia celów realizowanych w ramach Programu

Źródło: Opracowanie własne

Wizja: W wyniku realizacji Programu system pomocy społecznej i polityki prorodzinnej w województwie podlaskim będzie skutecznie podnosił jakość życia mieszkańców województwa podlaskiego, a w szczególności tych, którzy ze względu na trudną sytuację życiową nie są w stanie samodzielnie zaspokoić podstawowych potrzeb bytowych, a przez to nie mogą uczestniczyć lub mają ograniczony udział w życiu rodzinnym, zawodowym i społecznym.

Określono dwa cele strategiczne Programu:

- I.** Wdrażanie aktywnej polityki społecznej
- II.** Systemowa pomoc osobom i rodzinom

W ramach pierwszego i drugiego celu strategicznego określono pięć celów operacyjnych, a dla każdego z nich ustalono działania.

6.1. Cel strategiczny I

Wdrażanie aktywnej polityki społecznej

Cele operacyjne:

1.1. Zwiększenie wiedzy podmiotów polityki społecznej na temat problemów społecznych

Działania:

- ✓ identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych,
- ✓ zbieranie informacji nt. bilansu potrzeb i środków,
- ✓ opracowywanie informacji o aktualnym stanie pomocy społecznej,
- ✓ pełnienie roli koordynatora działań w zakresie polityki i pomocy społecznej,
- ✓ współpraca z ośrodkami informacyjnymi w zakresie udostępniania danych,
- ✓ współpraca z instytucjami badawczymi, organizacjami pozarządowymi w zakresie diagnozy problemów społeczno-socjalnych województwa,
- ✓ określanie mierników działań podejmowanych przez instytucje i organizacje pomocy społecznej.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ opracowanie raportu z badań natężenia problemów społecznych,
- ✓ sporządzanie i opracowywanie bilansu potrzeb i środków,
- ✓ utworzenie bazy danych,
- ✓ publikacja w formie informatora nt. aktualnego stanu pomocy społecznej.

1.2. Stymulowanie i wspomaganie lokalnych inicjatyw

Działania:

- ✓ integrowanie i wzmocnienie współpracy instytucji i organizacji działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- ✓ wspieranie działań związanych z tworzeniem i działaniem lokalnych organizacji działających na rzecz osób korzystających z pomocy społecznej,
- ✓ wzmacnianie działań edukacyjno-informacyjnych dla środowisk lokalnych w zakresie potrzeb i możliwości zrzeszania się,
- ✓ podnoszenie wiedzy w zakresie tworzenia partnerstwa i animowania współpracy środowiskowej.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ powstawanie forów podmiotów polityki społecznej i organizacji działających na rzecz osób korzystających z pomocy społecznej,
- ✓ przeszkolenie środowisk lokalnych w zakresie potrzeb i możliwości zrzeszania się.

1.3. Wprowadzanie i wspieranie innowacyjnych rozwiązań

Działania:

- ✓ inicjowanie i wspieranie planów działania na rzecz przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, bądź zagrożonych wykluczeniem w ramach partnerstwa społecznego przy udziale podmiotów działających na rynku pracy oraz w obszarze pomocy społecznej,
- ✓ inicjowanie i wspieranie lokalnych programów aktywizujących świadczeniobiorców pomocy społecznej,
- ✓ inicjowanie i wspieranie programów na rzecz pomocy rodzinie,
- ✓ współpraca z organizacjami pozarządowymi w propagowaniu i wspieraniu w realizacji innowacyjnych projektów z zakresu polityki i pomocy społecznej,
- ✓ inicjowanie i wspieranie rozwoju Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ powstawanie forów podmiotów polityki społecznej i organizacji działających na rzecz osób korzystających z pomocy społecznej,
- ✓ koordynacja lokalnych programów aktywizujących świadczeniobiorców pomocy społecznej,
- ✓ koordynacja lokalnych programów na rzecz pomocy rodzinie,
- ✓ wspieranie szczególnie innowacyjnych projektów z zakresu polityki i pomocy społecznej,
- ✓ powstawanie Lokalnych Zespołów Interdyscyplinarnych.

1.4. Zwiększenie dostępności do kształcenia i szkoleń dla służb społecznych

Działania:

- ✓ inicjowanie i organizowanie cyklicznych szkoleń, w tym instruktażowych,
- ✓ organizowanie kształcenia podnoszącego kwalifikacje kadry pomocy społecznej,
- ✓ wspieranie systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr służb pomocy społecznej, w szczególności z zakresu pracy socjalnej i organizacji pomocy społecznej,

- ✓ współdziałanie z organizacjami pozarządowymi w organizacji szkoleń podnoszących kwalifikacje i kompetencje z zakresu działań samopomocowych,
- ✓ organizowanie konferencji, seminariów z udziałem partnerów społecznych.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy społecznej,
- ✓ wzrost liczby pracowników jednostek pomocy społecznej podnoszących kwalifikacje,

1.5. Rozwój sektora pozarządowego

Działania:

- ✓ inicjowanie tworzenia grup samopomocowych w rozwiązywaniu problemów społecznych,
- ✓ integrowanie organizacji społecznych w celu realizacji wybranych kierunków polityki społecznej w województwie podlaskim,
- ✓ zlecanie zadań z zakresu polityki społecznej do realizacji przez organizacje pozarządowe.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ stworzenie i aktualizacja bazy organizacji społecznych działających na terenie województwa,
- ✓ wzrost liczby zadań z zakresu polityki społecznej realizowanych przez organizacje pozarządowe.

6.2. Cel strategiczny II

Systemowa pomoc osobom i rodzinom

Cele operacyjne:

2.1. Wzmacnianie rozwiązań służących harmonijnemu funkcjonowaniu rodzin

Działania:

- ✓ promowanie rodziny jako podstawowej komórki społecznej,
- ✓ prowadzenie badań monitorujących stan, strukturę oraz sytuację społeczno-ekonomiczną rodziny,
- ✓ wspieranie lokalnego systemu wsparcia rodziny,
- ✓ wspieranie programów lokalnych na rzecz pomocy rodzinom,
- ✓ wspieranie inicjatyw środowisk lokalnych skierowanych do rodzin,

- ✓ rozwijanie opieki nad dziećmi i innymi osobami zależnymi jako wsparcie aktywności ekonomicznej kobiet,
- ✓ aktywizowanie środowiska lokalnego w zakresie inicjowania i promowania wspólnotowych i samopomocowych form wspierania rodziny,
- ✓ tworzenie systemu współpracy w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinach,
- ✓ doskonalenie kadr z zakresu wspomagania rodziny celem tworzenia systemu pomocy dla rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych,
- ✓ prowadzenie kampanii informacyjnych dotyczących współczesnych zagrożeń rodziny oraz skutków dezintegracji rodziny.
- ✓ promowanie autorytetów.

Oczekiwane rezultaty:

- ✓ powstawanie lokalnych ośrodków pomocy rodzinie,
- ✓ polepszenie jakości życia rodzin,
- ✓ organizacja „Dni Rodziny”, której celem będzie aktywizowanie środowiska lokalnego w zakresie inicjowania i promowania wspólnotowych i samopomocowych form wspierania rodziny oraz prowadzenie kampanii informacyjnych dotyczących współczesnych zagrożeń rodziny oraz skutków dezintegracji rodziny,
- ✓ podnoszenie kwalifikacji kadr w zakresie wspomagania rodziny celem tworzenia systemu pomocy dla rodzin znajdujących się w sytuacjach kryzysowych.

2.2. Rozwój usług socjalnych

Działania:

- ✓ propagowanie współpracy podmiotów działających w obszarze usług socjalnych,
- ✓ inicjowanie rozwoju i modernizacji bazy instytucjonalnej, w szczególności w pomocy społecznej,
- ✓ wspieranie opracowywania i wdrażania programów lokalnych na rzecz rozszerzenia i równego dostępu do usług socjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców małych miejscowości i terenów wiejskich,
- ✓ wspieranie zwiększenia zatrudnienia służb społecznych województwa,
- ✓ promowanie nowatorskich programów wsparcia społecznego w środowisku lokalnym,
- ✓ promowanie działań „dobrej praktyki”,
- ✓ motywowanie do podejmowania inicjatyw w obszarze pomocy społecznej,
- ✓ wspieranie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy cudzoziemcom oraz przeciwdziałania izolacji.

Oczekiwane rezultaty działań:

- ✓ podnoszenie kwalifikacji kadr w obszarze usług socjalnych,
- ✓ zwiększenie zatrudnienia pracowników służb społecznych w województwie,
- ✓ promowanie najbardziej nowatorskich programów wsparcia społecznego w środowisku lokalnym.

2.3. Wyrównywanie szans dzieci i młodzieży

Działania:

- ✓ pomoc rodzicom w pełnieniu funkcji opiekuńczych i wychowawczych,
- ✓ tworzenie i wspieranie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży,
- ✓ promowanie rozwoju różnorodnych form rodzinnej opieki zastępczej,
- ✓ wsparcie programów celowych w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w społeczności lokalnej a szczególnie na terenach wiejskich,
- ✓ promowanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży.

Oczekiwane rezultaty:

- ✓ powstawanie rodzinnych domów dziecka oraz placówek rodzicielstwa zastępczego,
- ✓ rozwój różnorodnych form rodzinnej opieki zastępczej,
- ✓ powstawanie programów celowych w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży w społeczności lokalnej, zwłaszcza na terenach wiejskich.

2.4. Rozwój usług socjalnych i edukacyjnych dla osób starszych

Działania:

- ✓ wspieranie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej dla osób starszych,
- ✓ promowanie tworzenia oferty usług opiekuńczych dla osób starszych,
- ✓ inicjowanie współpracy instytucji pomocy społecznej i organizacji pozarządowych na rzecz świadczenia usług socjalnych dla osób starszych,
- ✓ wyrównywanie szans osób starszych na terenie całego województwa w dostępie do usług opiekuńczych i usług specjalistycznych, zwłaszcza wśród mieszkańców terenów wiejskich,
- ✓ wsparcie programów lokalnych przeciwdziałających izolacji i samotności ludzi starych np. kluby seniora,
- ✓ wspieranie rodzin wielopokoleniowych.

Oczekiwane rezultaty:

- ✓ powstawanie instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej dla osób starszych,
- ✓ zwiększenie liczby osób starszych objętych usługami,
- ✓ włączenie osób starszych do działań na rzecz rozwoju środowiska lokalnego,
- ✓ umocnienie więzi rodzinnych poprzez wymianę doświadczeń międzypokoleniowych,
- ✓ skoordynowanie lokalnych działań i programów przeciwdziałania izolacji osób starszych.

2.5. Rozwój infrastruktury pomocy społecznej

Działania:

- ✓ promowanie tworzenia instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej,
- ✓ wspieranie budowy instytucji opiekuńczych, socjalnych i rehabilitacyjnych,
- ✓ inicjowanie i wspieranie tworzenia nowych placówek pomocy społecznej w szczególności na terenach wiejskich,
- ✓ wspieranie tworzenia infrastruktury poradnictwa specjalistycznego.

Oczekiwane rezultaty:

- ✓ zwiększenie liczby instytucji i placówek świadczących instytucjonalne i pozainstytucjonalne formy pomocy dziennej,
- ✓ zwiększenie liczby placówek socjalnych na obszarach wiejskich,
- ✓ polepszenie standardów funkcjonowania już istniejących placówek.

7. Monitorowanie i ocena realizacji programu

Nieodzownym elementem towarzyszącym wdrażaniu Programu jest jego monitorowanie i ocena realizacji. Ocena poszczególnych działań realizowanych w ramach celów operacyjnych będzie dokonywana corocznie, co pozwoli na bieżące śledzenie stopnia ich wykonania oraz wprowadzenie ewentualnych korekt lub zmian.

Przedmiotem monitorowania będą wybrane wskaźniki oceny efektów realizacji celów strategicznych Programu. Wstępna lista takich wskaźników zawarta jest w tabeli 7.1.

Ponadto, Program w latach 2009-2013, będzie poddawany ewaluacji bieżącej i końcowej, przeprowadzanej w formie kwestionariusza wywiadu skierowanego do pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku i do pracowników instytucji funkcjonujących w obszarze działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Ocena ilościowa – na podstawie zmian wskaźników monitorowania i jakościowa – na podstawie opinii respondentów kwestionariusza wywiadu przyczyni się do optymalnej realizacji celów założonych w ramach Programu.

Ewaluacja *ex post* Programu, która zostanie przeprowadzona po zakończeniu jego realizacji, pozwoli określić wszystkie uzyskane efekty oraz wskazać czynniki, które ułatwiały bądź utrudniały jego realizację.

Tabela 7.1. Wstępna lista wskaźników monitorowania Programu

Lp.	Cel strategiczny	Wskaźniki monitorowania
1.	Wdrażanie aktywnej polityki społecznej	Liczba osób biorących udział w szkoleniach dla pracowników jednostek pomocy społecznej
		Liczba szkoleń dla pracowników jednostek pomocy społecznej
		Liczba osób podnoszących kwalifikacje w systemie kształcenia służb społecznych
		Liczba zorganizowanych konferencji, seminariów z udziałem partnerów społecznych.
		Liczba wydanych publikacji dotyczących polityki społecznej
		Liczba uchwalonych programów współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi
		Liczba forów podmiotów polityki społecznej i organizacji działających na rzecz osób korzystających z pomocy społecznej powstałych na poziomie lokalnym
		Liczba jednostek samorządu terytorialnego zlecających zadania pomocy społecznej organizacjom pozarządowym
		Liczba zorganizowanych konferencji, seminariów z udziałem partnerów społecznych
2.	Systemowa pomoc	Liczba lokalnych ośrodków pomocy rodzinie
		Liczba rodzin, którym udzielono pomocy

	osobom i rodzinom	Liczba rodzinnych domów dziecka
		Liczba rodzin zastępczych
		Liczba zorganizowanych imprez promujących rozwój różnorodnych form rodzinnej opieki zastępczej
		Liczba szkoleń kadr w zakresie wspomagania rodziny
		Liczba zorganizowanych warsztatów skierowanych do podmiotów działających w obszarze usług socjalnych
		Liczba pracowników służb społecznych w województwie podlaskim
		Liczba placówek opieki całodobowej dla osób starszych
		Liczba placówek socjalnych na obszarach wiejskich
		Liczba osób starszych objętych usługami opiekuńczymi
		Liczba gmin, w których realizowane są programy pomocowe dla osób starszych

Źródło: Opracowanie własne

7. Finansowanie Programu

Podstawowymi źródłami finansowania zadań niniejszego Programu będą:

- ✓ środki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego,
- ✓ środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ✓ środki Europejskiego Funduszu Społecznego,
- ✓ środki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- ✓ środki w ramach Podlaskiego Regionalnego Programu Operacyjnego,
- ✓ środki w ramach pożyczki Banku Światowego,
- ✓ środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres realizacji działań ujętych w Programie w znacznej części uzależniony będzie od wielkości środków finansowych samorządu województwa, a także powiatów i gmin, w tym przekazanych na ich realizację ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Zadania Programu, zlecane organizacjom pozarządowym uzależnione będą od wielkości środków finansowych przewidzianych corocznie w budżecie samorządu województwa oraz możliwości finansowych samych organizacji pozarządowych.

Ponadto istotnym elementem możliwości finansowych realizacji działań określonych w Programie będzie zdolność podmiotów wdrażających Program do pozyskiwania dodatkowych środków zewnętrznych, w tym funduszy strukturalnych, na realizację części przyjętych celów.

Tabela 7.1. Źródła i wielkość finansowania zadań w ramach Programu

Lp.	Cel operacyjny	Źródło finansowania	Termin realizacji
Cel strategiczny I Wdrażanie aktywnej polityki społecznej			
1.1.	Zwiększenie wiedzy podmiotów polityki społecznej na temat problemów społecznych		
1.2.	Stymulowanie i wspomaganie lokalnych inicjatyw		
1.3.	Wprowadzanie i wspieranie innowacyjnych rozwiązań		
1.4.	Zwiększenie dostępności do kształcenia i szkoleń dla służb społecznych		
1.5.	Rozwój sektora pozarządowego		
Cel strategiczny II Systemowa pomoc osobom i rodzinom			
2.1.	Wzmacnianie rozwiązań służących harmonijnemu funkcjonowaniu rodzin		
2.2.	Rozwój usług socjalnych		

2.3.	Wyrównywanie szans dzieci i młodzieży		
2.4.	Rozwój usług socjalnych dla osób starszych		
2.5.	Rozwój infrastruktury pomocy społecznej		

Źródło: Opracowanie własne

8. Załączniki

8.1. Załącznik 1: podstawy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
2. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz. U. z 2001 nr 142, poz. 1590 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity z 2008 r., DZ.U. nr 115, poz. 728)
4. Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2006-2013 – Uchwała nr XXXV/439/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 30 stycznia 2006 r.
5. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku – Uchwała nr XXXV/438/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 30 stycznia 2006 r.

Pomoc społeczna

www.mps.gov.pl/index.php?gid=352

Ustawa z 29 grudnia 2005 r. (Dz. U. Nr 267 z 30 grudnia 2005 r. poz. 2259) o ustanowieniu programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

art. 15 - rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. z dnia 17 lutego 2006 r. Nr 25, poz. 186).

art. 15 - rozporządzenie Rady Ministrów z 27 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. z 30 marca 2007 r. Nr 56, poz. 367)

art. 12 ust. 2 - uchwała Nr 95 Rady Ministrów z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie harmonogramu zadań wykonywanych w roku 2007 w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” oraz kierunków realizacji Programu na następne dwa lata (M.P. Nr 42, poz. 452)

art. 12 ust. 2 - uchwała Nr 126/2007 Rady Ministrów z 17 lipca 2007 r. w sprawie harmonogramu zadań wykonywanych w roku 2008 w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” oraz kierunków realizacji Programu na następne dwa lata (M.P. z 27 lipca 2007 r. Nr 45, poz. 533)

Rozporządzenie z 19 grudnia 2007 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dziennik Ustaw z 2007 r. Nr 241 poz. 1761)

Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 10 czerwca 2008 r. w sprawie harmonogramu zadań wykonywanych w roku 2009 w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” oraz kierunków realizacji Programu na ten rok. (Monitor Polski Nr 48, poz. 430)

Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U z 2 lipca 2008 r. Nr 115 poz. 728 - tekst jednolity)

Ustawa z 8 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 29 grudnia 2006 r. ,Nr 249, poz. 1831)

Obwieszczenie Marszałka Sejmu z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 17 czerwca 2008 r. Nr 115, poz. 728).

Ustawa z dnia 16 lutego 2007 roku, zmiana ustawy o dodatku pieniężnym dla niektórych emerytów, rencistów i osób pobierających świadczenie przedemerytalne albo zasiłek przedemerytalny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z dnia 27 lutego 2007 roku, Nr 35, poz. 219)

Ustawa z 26 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 28 lutego 2007 r., Nr 36, poz. 226) Akty wykonawcze do ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej:

art. 9, ust. 2 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 października 2005 r. w sprawie progu interwencji socjalnej (Dz. U. z 27 października 2005 r., Nr 211, poz. 1762)

art. 9, ust. 8 – rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lipca 2006 roku w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. z dnia 27 lipca 2006 nr 135 poz. 950).

art. 23, ust. 3 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie homologacji systemów informatycznych stosowanych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (Dz. U. z 30 czerwca 2005 r., Nr 125, poz. 1055)

art. 29, ust. 2 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 8 marca 2005 r. w sprawie określenia wzoru oferty podmiotu uprawnionego (Dz. U. z dnia 21 marca 2005 r., Nr 44, poz. 427)

art. 33, ust. 7- rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 4 kwietnia 2005 r. w sprawie określenia ramowego wzoru umowy o realizację zadania z zakresu pomocy społecznej (Dz. U. z dnia 15 kwietnia 2005 r., Nr 61, poz. 545)

art. 35, ust. 6 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 8 marca 2005 r. w sprawie określenia wzoru sprawozdania z realizacji zadania z zakresu pomocy społecznej (Dz. U. z dnia 21 marca 2005 r., Nr 44, poz. 428)

art. 47, ust. 5 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 8 marca 2005 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. z dnia 18 marca 2005 r., Nr 43, poz. 418)

art. 50, ust. 7 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. z dnia 30 września 2005 r., Nr 189, poz. 1598, zm. Dz. U. z 2006r., Nr 134, poz. 943)

art. 52, ust. 3 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 lipca 2005 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy (Dz. U. z 2005 r., Nr 153, poz. 1276)

art. 57, ust. 8 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. z 31 października 2005 r., Nr 217, poz. 1837)

art. 67, ust. 4 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie wydawania i cofania zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie prowadzenia placówki zapewniającej całodobową opiekę (Dz. U. Nr 86, poz. 739).

art. 69, ust. 2 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie wydawania i cofania zezwoleń na prowadzenie w ramach działalności statutowej placówki zapewniającej całodobową opiekę (Dz. U. Nr 86, poz. 740).

art. 78, ust. 11 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 18 października 2004 r. w sprawie rodzin zastępczych (Dz. U. z 2004 r., Nr 233, poz. 2344)

art. 81, ust. 10 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. z 2005 r., Nr 37, poz. 331)

art. 83, ust. 11 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 6 października 2004 r., w sprawie podmiotów uprawnionych do zakładania i prowadzenia niepublicznych ośrodków adopcyjno – opiekuńczych oraz stażu pracy i kwalifikacji wymaganych od osób

zatrudnionych w publicznych i niepublicznych ośrodkach adopcyjno – opiekuńczych, a także warunków lokalowych, jakimi powinny dysponować te ośrodki (Dz.U z 2004 r., Nr 226, poz. 2293.)

art. 83, ust. 12 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 5 października 2004 r. w sprawie centralnego banku danych o dzieciach oczekujących na przysposobienie oraz ośrodków adopcyjno – opiekuńczych upoważnionych do współpracy z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnym (Dz. U. Nr 223, poz. 2266 z 2004r.)

art. 83, ust. 13 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (Dz. U. z dnia 19 października 2005 r., Nr 205, poz. 1701)

art. 85, ust. 7 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 5 listopada 2004 r. w sprawie określenia zryczałtowanej kwoty na utrzymanie dziecka oraz stawek na bieżące funkcjonowanie placówki rodzinnej (Dz. U. Nr 245, poz. 2461 z 2004r.)

art. 87, ust. 8 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad nadzoru nad przestrzeganiem standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz nadzoru nad działalnością ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (Dz. U. z dnia 28 października 2005 r., Nr 214, poz. 1812)

art. 90, ust. 4 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 23 grudnia 2004 r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz. U. z dnia 12 stycznia 2005 r., Nr 6, poz. 45)

art. 95, ust. 2 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 29 września 2005 r. w sprawie udzielania pomocy uchodźcom (Dz. U. z dnia 14 października 2005 r., Nr 201, poz. 1669)

art. 107, ust. 6 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 19 kwietnia 2005 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. Nr 77, poz. 672)

art. 108, ust. 2 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 1 marca 2005r. w sprawie wzoru kontraktu socjalnego (Dz. U. z dnia 16 marca 2005 r., Nr 42, poz. 409)

Wzór kontraktu socjalnego - załącznik do rozporządzenia z 1 marca 2005 r.

art. 116, ust.1a - rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 stycznia 2008 r. w sprawie specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego realizowanej w szkołach wyższych (Dz. U. z 2008 r., Nr 27, poz. 1588)

art. 118, ust. 3 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 2 sierpnia 2005 r. w sprawie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny (Dz. U. z 2005 r., Nr 154, poz. 1289)

art. 121, ust. 6 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 7 kwietnia 2005 r. w sprawie przyznawania nagród specjalnych w zakresie pomocy społecznej (Dz. U. Nr 74, poz. 658)

art. 122, ust. 5 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 22 września 2004 r. w sprawie specjalizacji z zakresu organizacji pomocy społecznej (Dz. U. z 8 października 2004 r., Nr 219, poz. 2224)

art. 125, ust. 8 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 17 grudnia 2004 r. w sprawie Rady Pomocy Społecznej (Dz. U. z 31 grudnia 2004 r., Nr 285, poz. 2859)

art. 134 - rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 23 marca 2005 r. w sprawie nadzoru i kontroli w pomocy społecznej (Dz. U. z dnia 15 kwietnia 2005 r., Nr 61, poz. 543)

Załącznik- wzór legitymacji uprawniającej do wykonywania czynności nadzorczych i kontrolnych

Ustawa z dnia 15 grudnia 2006 roku zmieniająca ustawę o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej (Dz. U. z dnia 28 grudnia 2006 r. Nr 251, poz. 1848).

Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r., o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych (Dz. U. z dnia 29 grudnia 2006 r., Nr 251, poz. 1844)

Rozporządzenie Ministra Pracy Polityki Społecznej z dnia 17 kwietnia 2007 r. w sprawie finansowego wsparcia tworzenia noclegowni i domów dla bezdomnych (Dz. U. z dnia 19 kwietnia 2007 r., Nr 70, poz. 471)

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 24 marca 2005 r. w sprawie kolegiów pracowników służb społecznych (Dz. U. z 15 kwietnia 2005 r., Nr 61, poz. 544).

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 7 kwietnia 2005 r. w sprawie standardów kształcenia w kolegiach pracowników służb społecznych (Dz. U. z 18 kwietnia 2005 r., Nr 62, poz. 555).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 maja 2001 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy pracowników pedagogicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. z dnia 22 maja 2001 r. Nr 50, poz. 523).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 lutego 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy pracowników pedagogicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. z dnia 11 marca 2002 r. Nr 19, poz. 194).

Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268; zmiany ustawy ogłoszono w Dz. U. z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 120, poz. 1252, z 2005 r. Nr 94, poz. 788, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043 oraz z 2007 r. Nr 120, poz. 818.).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. nr 122, poz. 1143; zmiany ustawy ogłoszono w Dz. U. z 2004 r. Nr 69, poz. 624 i Nr 99, poz. 1001, z 2005 r. Nr 164, poz. 1366 i Nr 175, poz. 1462, z 2006 r. Nr 94, poz. 651 oraz z 2007 r. Nr 115, poz. 793.).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z dnia 5 czerwca 2006 r., nr 94, poz. 651)

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 1994 r. Nr 111, poz. 535; zmiany ustawy ogłoszono w Dz. U. z 1997 r. Nr 113, poz. 731, z 1997 r. Nr 88, poz. 554, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 1999 r. Nr 11, poz. 95, z 2000 r. Nr 120, poz. 1268, z 2005 r. Nr 141, poz. 1183, z 2005 r. Nr 141, poz. 1183, z 2005 r., Nr 175, poz. 1462, z 2005 r., Nr 167, poz. 1398, z 2007 r. Nr 112, poz. 766.) Rozporządzenie Ministra Pracy Socjalnej z 21 października 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu działania w sprawach przyjęcia do domu pomocy społecznej oraz wypisania z domu pomocy społecznej osoby chorej psychicznie i upośledzonej umysłowo (Dz. U. z dnia 31 października 2005 r., Nr 219, poz. 1871)

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z 21 lipca 2005 r. w sprawie stażu adaptacyjnego i testu umiejętności w toku postępowania o uznanie kwalifikacji do wykonywania zawodu pracownika socjalnego (Dz. U. z dnia 4 sierpnia 2005 r. Nr 145, poz. 1217)

Rodzina

www.mps.gov.pl/index.php?gid=321

Ustawy:

Ustawa z dnia 27 czerwca 2008 roku o zmianie ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2008r., Nr 134, poz. 850).

Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. Nr 192, poz. 1378)

Ustawa z dnia 24 maja 2007 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy o podatku rolnym (Dz. U. z 2007 r., Nr 109, poz. 747)

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006r., Nr 139, poz. 992)

Ustawa z dnia 29 grudnia 2005 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z dnia 25 stycznia 2006 r. Nr 12, poz. 67)

Ustawa z dnia 29 grudnia 2005 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 30 grudnia 2005 r. Nr 267, poz. 2260)

Ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 30 grudnia 2003 r. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.). Stan prawny uwzględnia zmiany wchodzące w życie 1 września 2005 r.

Ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 5 marca 1964 r., Nr 9, poz. 59 z późn. zm.). Tytuł II –Pokrewieństwo, Dział III - Obowiązek Alimentacyjny.

Rozporządzenia:

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. Nr 192, poz. 1378)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 lipca 2008 roku w sprawie sposobu i trybu postępowania, sposobu ustalania dochodu oraz wzorów wniosku, zaświadczeń i oświadczeń o ustalenie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego (Dz. U. z 29 lipca 2008r., Nr 136, poz. 855).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 kwietnia 2008 roku w sprawie wzoru kwestionariusza wywiadu alimentacyjnego oraz wzoru oświadczenia majątkowego dłużnika alimentacyjnego

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 roku, Nr 139, poz. 992, z późn. zm.)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne, podpisane 22 czerwca 2007 r. przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej i opublikowane w Dzienniku Ustaw z dnia 29 czerwca 2007 roku, Nr 114, poz. 783.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru wniosku o ustalenie prawa do zaliczki alimentacyjnej oraz odpowiednich zaświadczeń, podpisane 22 czerwca 2007 r. przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej i opublikowane w Dzienniku Ustaw z dnia 29 czerwca 2007 roku, Nr 114, poz. 782.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokości świadczeń rodzinnych (Dz. U. Nr 130, poz. 903)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 marca 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. Nr 58, poz. 401)

Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 2 czerwca 2005 roku w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. Nr 105, poz. 881, z późn. zm.)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 maja 2006 roku (Dz. U. Nr 95, poz. 661) w sprawie trybu przekazywania środków finansowych na wypłaty świadczeń rodzinnych oraz sposobu sporządzania sprawozdań rzeczowo-finansowych

W dniu 30 października 2007 r. w Dzienniku Ustaw Nr 201 ogłoszono:

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (poz. 1455)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzin zastępczych (poz. 1456)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (poz. 1457)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia zryczałtowanej kwoty na utrzymanie dziecka oraz stawek na bieżące funkcjonowanie placówki rodzinnej (poz. 1458)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad nadzoru nad przestrzeganiem standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz nadzoru nad działalnością ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (poz. 1459)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (ogłoszone 12 listopada 2007 roku w Dz. U. Nr 208, poz. 1507)

8.2. Załącznik 2: wykaz najważniejszych instytucji pomocy społecznej w województwie podlaskim

Działania z zakresu pomocy społecznej z mocy ustawy wykonują organy administracji rządowej i samorządowej. Współpracują w tym zakresie z organizacjami społecznymi, Kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie podlaskim należą¹⁴:

- ✓ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku,
- ✓ powiatowe centra pomocy rodzinie,
- ✓ ośrodki pomocy społecznej,
- ✓ domy pomocy społecznej,
- ✓ placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
- ✓ placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- ✓ ośrodki adopcyjno-opiekuńcze,
- ✓ ośrodki wsparcia,
- ✓ ośrodki interwencji kryzysowej.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Na szczeblu województwa istnieją dwie odrębne struktury organizacyjne – administracji rządowej i samorządowej.

Zadania rządowe na szczeblu województwa wykonuje wojewoda. Zadania wojewody w zakresie pomocy społecznej realizowane są przez wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich.

Natomiast zadania samorządowe wykonuje marszałek województwa przy pomocy regionalnego ośrodka polityki społecznej – jednostki organizacyjnej powołanej do realizacji zadań pomocy społecznej w województwach samorządowych.

Ośrodki pomocy społecznej

Ośrodki pomocy społecznej są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania z zakresu pomocy społecznej w gminie.

Powiatowe centra pomocy rodzinie

Powiatowe centra pomocy rodzinie są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania powiatu w zakresie pomocy społecznej. Zadania powiatowych centrów pomocy rodzinie w miastach na prawach powiatu realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej (miejskie ośrodki pomocy rodzinie).

Domy pomocy społecznej

¹⁴ Lista adresowa wszystkich jednostek pomocy społecznej w województwie podlaskim będzie zawarta w informatorze, którego wydanie planuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku.

Dom pomocy społecznej świadczy, na poziomie obowiązującego standardu, osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne w formach i zakresie wynikających z indywidualnych potrzeb.

Domy, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone dzielą się na domy dla:

1. Osób w podeszłym wieku
2. Osób przewlekłe somatycznie chorych
3. Osób przewlekłe psychicznie chorych
4. Dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
5. Dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie
6. Osób niepełnosprawnych fizycznie

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dzieciom i młodzieży pozbawionym częściowo i całkowicie opieki rodzicielskiej oraz niedostosowanym społecznie dzienną lub całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również wspiera działania rodziców w wychowaniu i sprawowaniu opieki.

Placówki ze względu na specyfikę działań dzielą się na :

1. Placówki wsparcia dziennego, które wspierają rodzinę w sprawowaniu jej podstawowych funkcji; zapewniają pomoc rodzinie i dzieciom sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonym demoralizacją, przestępczością lub uzależnieniami; współpracują ze szkołą, ośrodkiem pomocy społecznej i innymi instytucjami w rozwiązywaniu problemów wychowawczych.
2. Placówki interwencyjne, które zapewniają dziecku pozbawionemu częściowo lub całkowicie opieki rodziców, znajdującemu się w sytuacji kryzysowej:
 - doraźną, całodobową opiekę,
 - kształcenie dostosowane do jego wieku i możliwości rozwojowych
 - opiekę i wychowanie do czasu powrotu do rodziny lub umieszczenia w rodzinie zastępczej, placówce rodzinnej albo placówce socjalizacyjnej,
 - przygotowują diagnozę stanu psychofizycznego i sytuacji życiowej dziecka oraz ustalają wskazania do dalszej pracy z dzieckiem.
3. Placówki rodzinne, które zapewniają dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym opieki rodziców całodobową opiekę i wychowanie w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego oraz opiekę, do czasu powrotu dziecka do rodziny, umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej lub jego usamodzielnienia.
4. Placówki socjalizacyjne, które zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, dla których nie znaleziono rodzinnej opieki zastępczej.

Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze

Ośrodek adopcyjno - opiekuńczy to:

- ✓ Ośrodek lub zespół wsparcia rodziny naturalnej, prowadzący poradnictwo dla dzieci i rodziców oraz terapię rodzinną, w tym dla rodziców dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- ✓ Ośrodek lub zespół wsparcia rodziny zastępczej lub adopcyjnej, inicjujący i wspomagający zastępcze formy opieki i wychowania rodzinnego, szkolący i kwalifikujący kandydatów na rodzinę zastępczą albo adopcyjną, prowadzący poradnictwo rodzinne i terapię rodzinną dla dzieci i rodziców dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej.

Ośrodki wsparcia

Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy półstacjonarnej służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałaniu instytucjonalizacji, a w szczególności:

- a. środowiskowe domy samopomocy
- b. dzienne domy pomocy
- c. noclegownie
- d. ośrodki opiekuńcze

Ośrodki interwencji kryzysowej

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych, które są dostępne przez całą dobę – osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej – w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.